

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการย่อยที่ 2 การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส)

The Tourism Program Development of Community-based Tourism
the Five Southern Border Provinces
(Satun, Songkhla, Pattani, Yala and Narathiwat)

โดย ดร.นราวดี บัวขวัญ และคณะ

มิถุนายน 2561

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการย่อยที่ 2 การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส)

The Tourism Program Development of Community-based Tourism
the Five Southern Border Provinces
(Satun, Songkhla, Pattani, Yala and Narathiwat)

คณะผู้วิจัย

1. ดร.นราวดี บัวขวัญ
2. ดร.วนิดา เพ็ชรลมูล
3. ดร.มมตาส มีระมาน
4. นางสาวรัชกุล ตรีพันธ์

สังกัด

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาสตูล

ชุดโครงการ “การตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้
(สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) เชื่อมโยงอาเซียน”

สนับสนุนโดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย วช. สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัย “การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทย (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)” ภายใต้แผนงานวิจัย “การตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)” โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย คือ 1) ศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) และแหล่งท่องเที่ยวหลักของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) พัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) และ 3) นำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) ให้กับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว และองค์กรที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยคณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการศึกษาวิจัยใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จังหวัดละ 2 ชุมชน รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 10 ชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ชุมชนบากันใหญ่ ชุมชนควนโพธิ์ (จังหวัดสตูล) ชุมชนท่าหิน ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน (จังหวัดสงขลา) ชุมชนบางปู ชุมชนทรายขาว (จังหวัดปัตตานี) ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9 ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 10 (จังหวัดยะลา) ชุมชนวัดชลธาราสিংเห ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 12 (จังหวัดนราธิวาส) โดยมุ่งเน้นที่จะพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีความน่าสนใจเพื่อนำเสนอต่อผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวเพื่อเสนอขายแก่นักท่องเที่ยวต่อไป

การดำเนินโครงการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณตัวแทนชุมชน ตัวแทนผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว และทุกภาคส่วนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ให้ความร่วมมือทั้งในด้านการให้ข้อมูล การเสนอแนวความคิดอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษานี้ และขอขอบพระคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) รวมถึงหน่วยงานในเครือข่ายองค์กรบริหารงานวิจัยแห่งชาติ (คอบช.) ที่ได้กรุณาให้การสนับสนุนงบประมาณ และให้แนวทางในการดำเนินงานวิจัยเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดแก่การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ด้วยความเคารพอย่างสูง

คณะผู้วิจัย

มีนาคม 2561

บทสรุปผู้บริหาร

บทนำ

ปัจจุบันการท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต จากเดิมที่นักท่องเที่ยวเคยนิยมเดินทางท่องเที่ยวเพียงเพื่อเที่ยวชม สัมผัสความสวยงามตามธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ แต่การท่องเที่ยวในปัจจุบันนักท่องเที่ยวมีความต้องการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว และให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม และการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยวที่ได้ไปเยือนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวทางเลือก (alternative tourism) เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวชนบท และการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นต้น ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าวมีฐานคิดมาจากการตระหนักถึงความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วม การเคารพต่อวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน และการจัดการที่ได้มาตรฐานนั่นเอง

โดยพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดสตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส นับเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทั้ง ทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตทั้งไทยพุทธ ไทยจีน ไทยมุสลิม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นพหุวัฒนธรรม ซึ่งและมีความเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่น และมีศักยภาพด้านพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้มีการพัฒนาและขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาเป็นระยะเวลาพอสมควร โดยในปัจจุบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีอยู่เป็นจำนวน 41 ชุมชน ซึ่งตั้งกระจายอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยง และแหล่งท่องเที่ยวหลัก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมาย ซึ่ง นราวุฒิ บัวขวัญ (2557) และปรัชญากรณ ไซยคช (2558) ได้ทำการศึกษาไว้ อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงมีข้อจำกัดในด้านการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยว เนื่องจากขาดความชัดเจนในเรื่องการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ตอบสนองกับความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบและสนใจรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนั้น เพื่อเป็นการยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้านการตลาดการท่องเที่ยว คณะผู้วิจัยจึงดำเนินการศึกษาวิจัย “การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้” ซึ่งได้กำหนดพื้นที่วิจัย คือ 10 ชุมชนของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วย 1) ชุมชนบากันใหญ่ 2) ชุมชนควนโพธิ์ จังหวัดสตูล 3) ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน 4) ชุมชนบ้านท่าหิน วิถีโหนด นา เล จังหวัดสงขลา 5) ชุมชนบางปู 6) ชุมชนทรายขาว จังหวัดปัตตานี 7) หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 9 8) หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 10 จังหวัดยะลา 9) ชุมชนวัดชลธาราสิงเห และ 10) หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 12 จังหวัดนราธิวาส โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย คือ 1) ศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้และแหล่งท่องเที่ยวหลักของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) พัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ 3) นำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ให้กับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว และองค์กรที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยใช้วิธีการวิจัย และการรวบรวมข้อมูลด้วยการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (documentary research) การสำรวจ (field survey) การสังเกต (Observation) การสนทนากลุ่ม (Focus group) และ

การประเมิน (Evaluation form) เพื่อการศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และนำไปสู่การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดความหลากหลายและน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว เพื่อนำเสนอแก่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลการศึกษา

1. เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) และแหล่งท่องเที่ยวหลักของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลการจากการศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมไปถึงแหล่งท่องเที่ยวหลักของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นโปรแกรมท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้

1) เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดสตูล โดยกำหนดแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ทำการศึกษาไว้ 2 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านใหญ่ และชุมชนควนโพธิ์ โดยเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดสตูล คือ คฤหาสน์กูเด็น มัสยิดมาบัง และวัดดุสยาราม โดยมุ่งเน้นที่จะนำเสนอแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว และบริการด้านการท่องเที่ยวภายในชุมชนของทั้ง 2 ชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวหลักข้างต้นซึ่งมีเส้นทางเชื่อมโยง

2) เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดสงขลา โดยกำหนดแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ทำการศึกษาไว้ 2 ชุมชน คือ ชุมชนท่าหิน และชุมชนวิถีพุทธคลองแดน ซึ่งทั้ง 2 ชุมชนนี้มีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน ซึ่งเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักซึ่งอยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกัน คือ เมืองหาดใหญ่ เมืองเก่าสงขลา เกาะยอ วัดจะทิ้งพระ สำนักสงฆ์ตันเลียบ และวัดพะโค๊ะ โดยเส้นทางท่องเที่ยวดังกล่าวมุ่งเน้นที่จะนำเสนอแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว และบริการด้านการท่องเที่ยวภายในชุมชนของทั้ง 2 ชุมชน ให้เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักดังกล่าวข้างต้น

3) เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดปัตตานี โดยกำหนดแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ทำการศึกษาไว้ จำนวน 2 ชุมชน คือ ชุมชนบางปู และชุมชนทรายขาว ซึ่งทั้ง 2 ชุมชนนี้มีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน รวมทั้งมีเส้นทางที่สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดปัตตานี ได้แก่ มัสยิดกรือเซะ ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว มัสยิดกลางจังหวัดปัตตานี และวังเก่ายะหริ่ง เพื่อพัฒนาเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดปัตตานีให้มีความหลากหลายและดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

4) เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดยะลา โดยกำหนดแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ทำการศึกษาไว้ จำนวน 2 ชุมชน คือ ชุมชนจุฬารัตน์พัฒนา 9 และชุมชนจุฬารัตน์พัฒนา 10 ซึ่งทั้ง 2 ชุมชนนี้มีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน รวมทั้งมีเส้นทางที่สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดยะลา ได้แก่ ป่าฮาลา-บาลา เชื่อนบางกลาง เมืองเบตง สวนดอกไม้เมืองหนาว บ่อน้ำร้อนเบตง

อุโมงค์ปิยะมิตร และทะเลหมอก อัยเยอร์เวง เพื่อนำไปพัฒนาเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดยะลาให้มีความน่าสนใจและดึงดูดใจนักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไปมากขึ้น

5) เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดนราธิวาส โดยกำหนดเลือกแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดนราธิวาส จำนวน 2 ชุมชน คือ ชุมชนวัดชลธาราสিংเห และชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 12 ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีเส้นทางเชื่อมโยง ได้แก่ ศาลเจ้าแม่โต๊ะโม๊ะ พิพิธภัณฑ์เหมืองทองโบราณ และด่านชายแดนสุไหงโกลลก เพื่อนำไปพัฒนาเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดนราธิวาสต่อไป

2. การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)

จากผลการศึกษาวิจัย การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ภายใต้กระบวนการจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อรับฟังความคิดเห็นของแกนนำชุมชน และหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงการทดสอบโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบางส่วน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีความหลากหลายและน่าสนใจมากขึ้น สามารถสรุปโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ดังนี้ คือ

1) โปรแกรมการท่องเที่ยวในลักษณะการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน กับแหล่งท่องเที่ยวหลักในพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วย 3 โปรแกรมท่องเที่ยว คือ

1. โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 วัน 2 คืน “สัมผัสมหัศจรรย์ 2 ฝั่งมหาสมุทร” (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล-สงขลา-หาดใหญ่)

2. โปรแกรมการท่องเที่ยว 3 วัน 2 คืน “มนต์เสน่ห์เมืองชายแดนใต้สุดแห่งสยาม” (เส้นทาง หาดใหญ่-เบตง-เมืองยะลา-หาดใหญ่)

3. โปรแกรมการท่องเที่ยว 3 วัน 2 คืน “เยือนถิ่นพหุวัฒนธรรม งามล้ำคุณค่าทางประวัติศาสตร์” (เส้นทาง หาดใหญ่-ปัตตานี-นราธิวาส-หาดใหญ่)

2) โปรแกรมการท่องเที่ยวในลักษณะที่มุ่งเน้นท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วย 5 โปรแกรมหลัก และ 20 โปรแกรมย่อย คือ

1. โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดสงขลา (ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน และชุมชนท่าหิน) ซึ่งสามารถพัฒนาได้ 4 โปรแกรม ดังนี้

1.1 โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวเที่ยวคลองแดน” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนวิถีพุทธคลองแดน)

1.2 โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “ไหว้พระ สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สัมผัสวิถีชีวิตคนคลองแดน” (เส้นทาง หาดใหญ่-เกาะยอ-สทิงพระ-คลองแดน-นครศรีธรรมราช)

1.3 โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวเที่ยวท่าหิน เยือนถิ่นวิถีโหนดนา เล” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนท่าหิน)

1.4 โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “เรียนรู้วิถีโหนดนา เล ท่าหิน ชมวิถีถิ่นทะเลสาบสงขลา” (เส้นทาง หาดใหญ่-ชุมชนท่าหิน-เกาะยอ-หาดใหญ่)

2. โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดสตูล (ชุมชนบากันใหญ่ และชุมชนควนโพธิ์) ซึ่งสามารถพัฒนาได้ 4 โปรแกรม ดังนี้

2.1 โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวเที่ยวล่องเรือเที่ยวปากันใหญ่”
(เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนปากันใหญ่)

2.2 โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “ชมสันหลังมังกรแดน ลัดเลาะแหล่งอนุรักษ์ป่าชายเลน สัมผัสมนเสน่ห์วิถีประมงปากันใหญ่” (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล-หาดใหญ่)

2.3 โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวเที่ยวควนโพธิ์” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนควนโพธิ์)

2.4 โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “เรียนรู้วิถีเกษตรพอเพียง ภูมิปัญญาชาวนา สัมผัสธรรมชาติชุมชนควนโพธิ์ (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล (ชุมชนควนโพธิ์) -หาดใหญ่)

3. โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดปัตตานี (ชุมชนบางปู และชุมชนทรายขาว) ซึ่งสามารถพัฒนาได้ 4 โปรแกรม ดังนี้

3.1 โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวเที่ยวบางปู” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนบางปู)

3.2 โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “ชมธรรมชาติป่าชายเลน สัมผัสหัตถกรรมอูโมงค์โก่งบางปู” (เส้นทาง หาดใหญ่-ปัตตานี-หาดใหญ่)

3.4 โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวเที่ยวทรายขาว” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนทรายขาว)

3.5 โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “ชุมชนทรายขาว พรานน้ำตกสวย อุดมด้วยธรรมชาติ และไมตรีแห่งวิถีพุทธวัฒนธรรม” (เส้นทาง หาดใหญ่-ปัตตานี (ชุมชนทรายขาว) -หาดใหญ่)

4. โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดยะลา (ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9 และชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 10) ซึ่งสามารถพัฒนาได้ 4 โปรแกรม ดังนี้

4.1 โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวจุฬาภรณ์ 9” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9)

4.2 โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “เรียนรู้ประวัติศาสตร์หลังการสู้รบ และวิถีการดำรงชีวิตชุมชนในผืนป่าฮาลาบาลา” (เส้นทาง หาดใหญ่-เบตง (ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9) -หาดใหญ่)

4.3 โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวจุฬาภรณ์ 10” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 10)

4.4 โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “สัมผัสประวัติศาสตร์คอมมิวนิสต์มาลายา และวิถีการพึ่งพาผืนป่าชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 10” (เส้นทาง หาดใหญ่-เบตง (ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 10)-หาดใหญ่)

5. โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส (ชุมชนวัดชลธาราสิงเห และชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 12) ซึ่งสามารถพัฒนาได้ 4 โปรแกรม ดังนี้

5.1 โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวท่องเที่ยววัดชลธาราสิงเห” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนวัดชลธาราสิงเห)

5.2 โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “ชุมชนประวัติศาสตร์ วัดพิทักษ์แผ่นดินไทย วิถีแห่งความเรียบง่ายในสไตล์ชาวเงาะ” (เส้นทาง หาดใหญ่-ตากใบ จ.นราธิวาส-หาดใหญ่)

5.3 โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวท่องเที่ยวจุฬารักษ์พัฒนา 12” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนจุฬารักษ์พัฒนา 12)

5.4 โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “ดื่มด่ำธรรมชาติกลางหุบเขา บอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์แห่งวิถีชาวจุฬารักษ์ 12 ” (เส้นทาง หาดใหญ่-สุคีริน จ.นราธิวาส - หาดใหญ่)

3. การนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) ให้กับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว และองค์กรที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการศึกษา การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่วิจัยของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะหลักๆ คือ 1) โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกันระหว่าง 5 จังหวัดกับแหล่งท่องเที่ยวหลัก จำนวน 3 โปรแกรม และ 2) โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มุ่งเน้นการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนเป็นหลัก จำนวน 20 โปรแกรม นั้น เพื่อให้เกิดการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างเป็นรูปธรรม คณะผู้วิจัยจึงได้นำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวซึ่งได้รับการพัฒนาให้เกิดขึ้นจากงานวิจัยครั้งนี้ให้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวทั้งในและนอกพื้นที่ รวมถึงหน่วยงานในองค์กรต่างๆ ที่สนใจ ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้ คือ

- 1) การนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้กับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวทั้งในและนอกพื้นที่ อาทิ บริษัทสตูล ซี.พี.เอส. ทราเวล, บริษัทบัดดีเอเจนซีทราเวล, อันดามันดิสคัฟเวอร์ และอันนาทัวร์
- 2) การนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว อาทิ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสตูล สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาสงขลา สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดปัตตานี สำนักงานท่องเที่ยวจังหวัดนราธิวาส การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานหาดใหญ่ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานนราธิวาส
- 3) การนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ร่วมกับผู้ประกอบการบริษัทนำเที่ยว นิตตี้แอดเวนเจอร์ทัวร์ และสมาคมไทยท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ (TRTA) ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในงาน World Travel Market ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ในช่วงวันที่ 7-9 พฤศจิกายน 2559 ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวที่ได้ทำการนัดหมายเพื่อเจรจาซื้อขายโปรแกรมการท่องเที่ยวจากหลากหลายประเทศ อาทิ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศอิตาลี และประเทศอังกฤษ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

เชิงนโยบาย

การส่งเสริมด้านการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรมีนโยบายส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ อาทิ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น โดยควรมุ่งเน้นการส่งเสริมการตลาดให้มีความต่อเนื่อง และการส่งเสริมการตลาดในเชิงรุก เช่น มีนโยบายให้ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวส่งเสริมการจัดทำโปรแกรมนำเที่ยวลงไปในชุมชนให้มากขึ้น โดยมีหน่วยงานภาครัฐหนุนเสริมในด้านการอำนวยความสะดวก และสิทธิพิเศษสำหรับภาคเอกชนที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น การลดหย่อนภาษีให้ผู้ประกอบการฯ ดังกล่าว เป็นต้น

เชิงพัฒนา

หน่วยงานด้านการพัฒนาในเชิงพื้นที่ อาทิ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานหาดใหญ่ สำนักงานนราธิวาส สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวทั้งในและนอกพื้นที่ ต้องมีการดำเนินงานเพื่อการส่งเสริมการตลาดอย่างบูรณาการร่วมกัน เช่น การจัดงานส่งเสริมการขายการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนใต้ เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดการขับเคลื่อนด้านการตลาดในทุกมิติอย่างมีประสิทธิภาพ

เชิงวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาพรวมยังต้องมีการพัฒนาควบคู่ไปกับการสร้างภาพลักษณ์และความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวมากขึ้น ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาวิจัยในประเด็นของรูปแบบการส่งเสริมการตลาดในเชิงรุกที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งนี้เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : RDG5950032
โครงการ : การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส)
นักวิจัย : ดร.นราวดี บัวขวัญ และคณะ
Email : bnarawadee@gmail.com
ระยะเวลาโครงการ : 1 ปี (ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน 2559 – 31 พฤษภาคม 2560)

การศึกษาวิจัย การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยปริมาณ โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1) ศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้และแหล่งท่องเที่ยวหลักของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) พัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ 3) นำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ให้กับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว และองค์กรที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยใช้การรวบรวมข้อมูลด้วยการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสำรวจ การสังเกต การสนทนากลุ่ม และการใช้แบบประเมิน จากผลการวิจัยพบว่า เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนกับแหล่งท่องเที่ยวหลักใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีจำนวนทั้งสิ้น 5 เส้นทาง และสำหรับโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งพัฒนาจากงานวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 2 ลักษณะ คือ 1) โปรแกรมการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนกับแหล่งท่องเที่ยวหลักในพื้นที่ มีจำนวน 3 โปรแกรม 2) โปรแกรมการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วย 5 โปรแกรมหลัก และ 20 โปรแกรมย่อย ในส่วนของการนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและองค์กรที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ดังนี้ คือ 1) นำเสนอให้ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวทั้งในและนอกพื้นที่ อาทิ บริษัทสตูล ซี.พี.เอส.ทราเวล, บริษัทบัดดี้เอเจนซีทราเวล อันดามันดิสคัฟเวอร์ และอันนาทัวร์ 2) นำเสนอให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว อาทิ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดสตูล จังหวัดสงขลา จังหวัดปัตตานี จังหวัดนราธิวาส การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานหาดใหญ่ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานนราธิวาส และ 3) นำเสนอในงาน World Travel Market ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ

คำหลัก: การพัฒนา, โปรแกรมการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

Abstract

Project code : RDG5950032
Project title : The Tourism Program Development of Community-based Tourism the Five Southern Border Provinces (Satun, Songkhla Pattani, Yala and Narathiwat)
Researcher : Dr. Narawadee Buakwan
Email : bnarawadee@gmail.com
Duration : 1 year (From 1 June 2016 to 31 May 2017)

This research on The Tourism Program Development of Community-based Tourism the Five Southern Border Provinces (Satun, Songkhla Pattani, Yala and Narathiwat) is carried out by using mixed method consisting of qualitative and quantitative method. It purposes to 1) study on tourist routes linked to community based tourist attraction in the five southern border provinces and their main tourist attractions, 2) develop of tourism program for Community-based Tourism (CBT) in five southern border provinces, 3) present the community tourism programs in five southern border provinces (Satun, Songkhla, Pattani, Yala and Narathiwat) to tour operators as well as tourism organizations involved in the five southern border provinces. Data collection is conducted by document review, literature review, observation, group discussion, document evaluation form. The results indicated that there are five tourist routes linked to community based tourist attraction in the five southern border provinces. The developed community tourism program consists of two types; 1) three tourism programs linked to community tourist attraction and the main tourist attraction in the area, 2) tourism program focusing on tourism in community tourist attraction in the five southern border provinces consists of five main programs and twenty sub programs. In this case, the community tourism programs presented to the tour operators and relevant organization could be summarized as following; 1) this program is presented to both nation and international tour operators such as Satun CPS Travel, Buddy Agency Travel Andaman Discovery and Annana Tour, 2) it is also presented to the relevant organization such as Satun Provincial Office of Tourism and Sports including Songkhla, Pattani Narathiwat Province, Tourism Authority of Thailand (TAT) Hat Yai Office and Narathiwat Office, including 3) presented at the World Travel Market in London, England.

Keywords: Development, Tourism Program, Community-based Tourism the Five Southern Border Provinces

สารบัญ

กิตติกรรมประกาศ	ก
บทสรุปผู้บริหาร	ข
บทคัดย่อ	ช
Abstract	ฅ
สารบัญ	ญ
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญภาพ	ฐ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 กรอบแนวคิดการวิจัย	3
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.5 ประโยชน์ที่ได้รับ	5
1.6 นิยามศัพท์	5
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	7
2.1 แนวคิดและทฤษฎีการท่องเที่ยวโดยชุมชน	7
2.2 แนวคิด และทฤษฎีด้านการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยว	13
2.3 การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยว	19
2.4 แนวคิด ทฤษฎีด้านการประเมินความพึงพอใจ	21
2.5 บริบทการท่องเที่ยวใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้	24
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	26
บทที่ 3 การดำเนินงานวิจัย	28
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	28
3.2 การคัดเลือกพื้นที่วิจัย	29
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	29
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	30
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	30
3.6 การจัดทำรายงานสรุปผลการวิจัย	30
บทที่ 4 ผลการศึกษา	31
4.1 เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ...	31
4.2 การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)	54
4.3 โปรแกรมการท่องเที่ยวในลักษณะที่มุ่งเน้นท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัด ชายแดนภาคใต้เป็นหลัก	63

4.3 การนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้กับ ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว และองค์กรที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดน ภาคใต้.....	81
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	83
5.1 สรุป และอภิปรายผล	84
5.2 การนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้กับ ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว และองค์กรที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดน ภาคใต้.....	89
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	90
เอกสารอ้างอิง	92
ภาคผนวก	94
ภาคผนวก ก แบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสนทนากลุ่ม แบบประเมิน.....	95
ภาคผนวก ข ภาพประกอบการลงพื้นที่เพื่อจัดเก็บข้อมูล	103
ภาคผนวก ค หนังสือรับรองการนำผลงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์.....	107

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 จำนวนนักท่องเที่ยวในพื้นที่.....	26
ตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) : โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 วัน 2 คืน “สัมผัสศรัทธา 2 ฝั่งมหาสมุทร” (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล-สงขลา-หาดใหญ่).....	76
ตารางที่ 3 ระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) : โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 วัน 2 คืน “สัมผัสศรัทธา 2 ฝั่งมหาสมุทร” (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล-สงขลา-หาดใหญ่) 1.....	77
ตารางที่ 4 ระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) : โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 วัน 2 คืน “สัมผัสศรัทธา 2 ฝั่งมหาสมุทร” (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล-สงขลา-หาดใหญ่) 2.....	78
ตารางที่ 5 ระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) : โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 วัน 2 คืน “สัมผัสศรัทธา 2 ฝั่งมหาสมุทร” (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล-สงขลา-หาดใหญ่) 3.....	79
ตารางที่ 6 ระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) : โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 วัน 2 คืน “สัมผัสศรัทธา 2 ฝั่งมหาสมุทร” (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล-สงขลา-หาดใหญ่) 4.....	80

สารบัญภาพ

รูปภาพที่ 1	กรอบแนวคิดการวิจัย.....	3
รูปภาพที่ 2	แผนที่แสดงที่ตั้งของพื้นที่วิจัย	4
รูปภาพที่ 3	การวางแผนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	12
รูปภาพที่ 4	การจัดการแหล่งท่องเที่ยว	13
รูปภาพที่ 5	เส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดสตูล.....	35
รูปภาพที่ 6	เส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดสงขลา.....	39
รูปภาพที่ 7	เส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดปัตตานี.....	43
รูปภาพที่ 8	เส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดยะลา.....	47
รูปภาพที่ 9	เส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดนราธิวาส.....	52
รูปภาพที่ 10	แสดงเส้นทางเชื่อมโยงจากการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัด สตูล และจังหวัดสงขลา.....	57
รูปภาพที่ 11	แผนที่เส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดยะลา.....	60
รูปภาพที่ 12	แผนที่เส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส.....	63

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

จากกระแสการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ในการประชุมสุดยอดสิ่งแวดล้อมโลก Earth Summit ที่นครริโอ เดอจาเนโร (Rio de Janeiro) มีส่วนผลักดันให้เกิดกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมีนัยที่มุ่งเน้นการพัฒนาให้เกิดความสมดุลในทุกมิติ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวทางดังกล่าวได้ส่งผลต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้แนวทางดังกล่าวได้แสดงทรรศนะในด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม แนวทางนี้กำลังได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว ซึ่งในอดีตนักท่องเที่ยวเหล่านี้จะเป็นนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม แต่ในปัจจุบันรูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าว ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมากขึ้น รวมถึงแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ถูกประยุกต์เข้ามาใช้ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยรวม ซึ่งได้ตระหนักถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ตลอดจนมุ่งเน้นสิ่งแวดล้อมและฐานทรัพยากรของพื้นที่ท่องเที่ยวเป็นสำคัญ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554)

ในปัจจุบันการท่องเที่ยวได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต จากเดิมที่เคยเดินทางท่องเที่ยวเพียงเพื่อเที่ยวชม สัมผัสความสวยงามตามธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ แต่การท่องเที่ยวในปัจจุบันนักท่องเที่ยวมีความต้องการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว การให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวที่ได้ไปเยือนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวทางเลือก (alternative tourism) เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวชุมชน และการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นต้น ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าวมีฐานคิดมาจากการตระหนักถึงความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วม การเคารพต่อวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน และการจัดการที่ได้มาตรฐาน

พื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดสตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส นับเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตทั้งไทยพุทธ ไทยจีน ไทยมุสลิม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นพหุ-วัฒนธรรม ซึ่งและมีความเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่น และมีศักยภาพด้านพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้มีการพัฒนาและขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาเป็นระยะเวลาพอสมควร แต่อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงมีข้อจำกัดในการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยว เนื่องจากขาดความชัดเจนในเรื่องการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ตอบสนองกับความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบและสนใจรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนั้นเพื่อเป็นการยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการตลาดการท่องเที่ยว จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีความน่าสนใจ และสร้างประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวใหม่ๆ ให้แก่

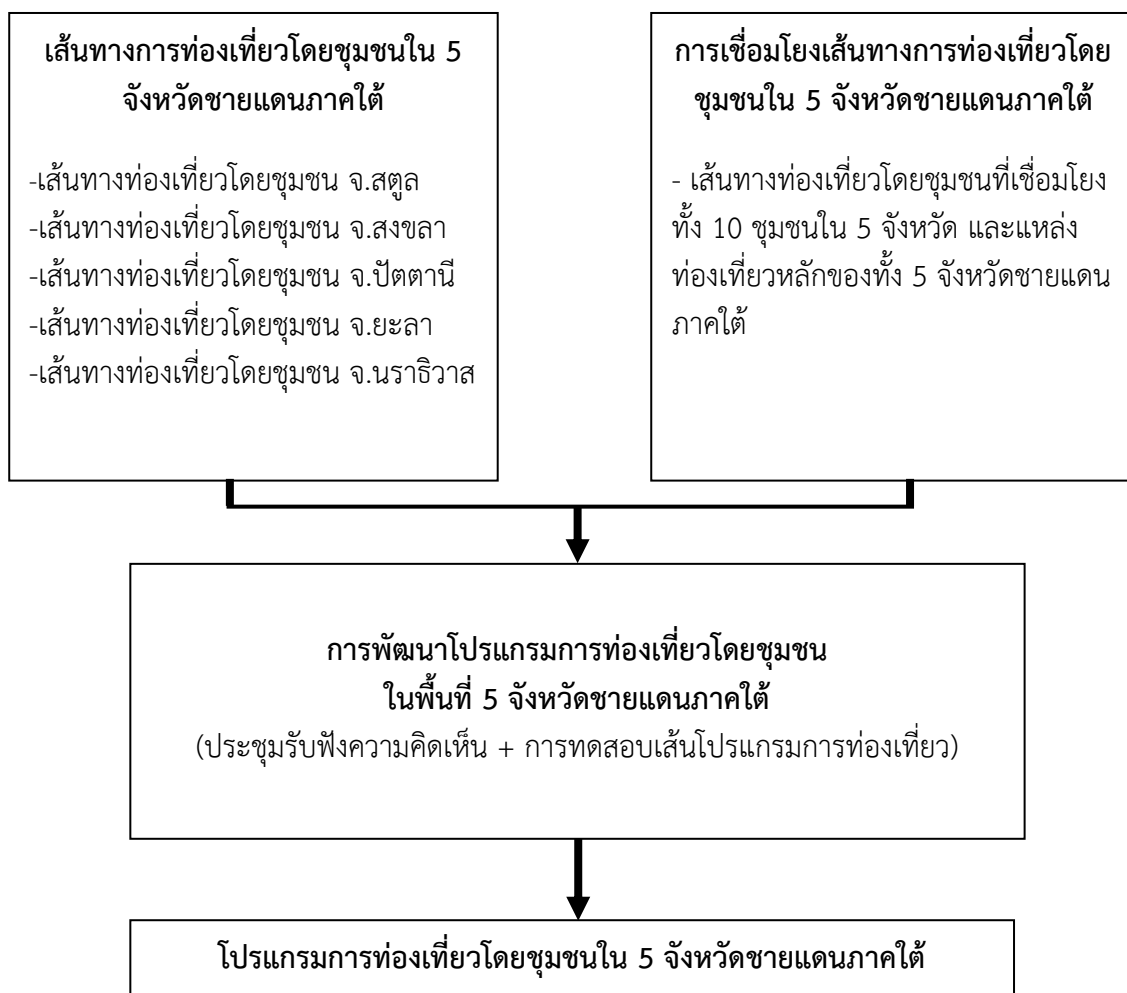

นักท่องเที่ยว อันจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาด้านการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เกิดเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งจากการวิจัย “แนวทางการพัฒนามาตรฐานที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สู่อาเซียน” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติในปีงบประมาณ 2556 โดย ดร.นราวดี บัวขวัญ และคณะ ซึ่งได้ดำเนินการวิจัยเสร็จสิ้นไปแล้วนั้น โดยจากการประเมินมาตรฐานด้านการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยเฉพาะในพื้นที่นาร่องของจังหวัดสงขลา คือ ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ศึกษาถึง มาตรฐานการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนวิถีพุทธคลองแดน ซึ่งจากการวิจัยพบว่า ในประเด็นด้านการตลาดในส่วนของโปรแกรมการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นผลิตภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญ ยังไม่ได้รับการพัฒนาให้มีความหลากหลายและน่าสนใจ รวมถึงยังขาดการเชื่อมโยงไปสู่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในการนำเสนอขายแก่นักท่องเที่ยว ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ครอบคลุมทั้งในส่วน of ชุมชนที่เป็นพื้นที่วิจัย และเชื่อมโยงโปรแกรมท่องเที่ยวให้ครอบคลุมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวหลักในพื้นที่ เพื่อให้เกิดโปรแกรมท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจ และสามารถนำเสนอขายด้านการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อการส่งเสริมการตลาดในเชิงรุกมากขึ้นรวมถึงเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้กับนักท่องเที่ยว และผู้ที่สนใจทั่วไป ได้เดินทางเข้ามาเที่ยวชม สัมผัสสัมผัสเสน่ห์และประสบการณ์อันน่าประทับใจจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างเป็นระบบโดยผ่านโปรแกรมท่องเที่ยวที่มาจาก การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ อันจะนำไปสู่การสร้างความภาคภูมิใจในทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้สืบต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

- 1) ศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) และแหล่งท่องเที่ยวหลักของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้
- 2) พัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)
- 3) นำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานีและนราธิวาส) ให้กับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว และองค์กรที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

1.3 กรอบแนวคิดการวิจัย

รูปภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย
ที่มา: นักวิจัย (2559)

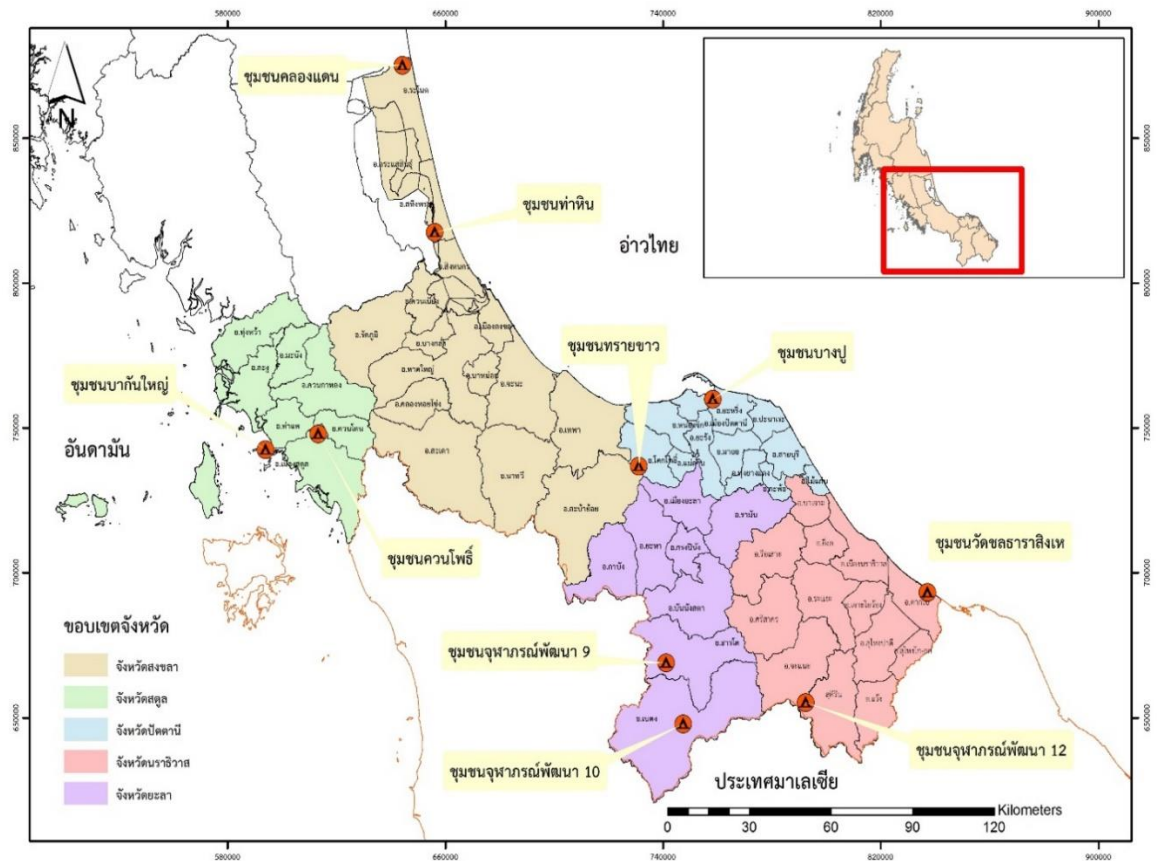
1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

- พื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนท่องเที่ยวใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาสจังหวัดละ 2 ชุมชน รวมทั้งสิ้นจำนวน 10 ชุมชน ดังนี้ คือ

1. ชุมชนบ้านพญาบังสา อำเภอเมือง จังหวัดสตูล
2. ชุมชนบ้านบากันใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสตูล
3. ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา
4. ชุมชนท่าหิน อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา
5. ชุมชนบ้านทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
6. ชุมชนบ้านบางปู อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
7. ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 10 อำเภอเบตง จังหวัดยะลา

8. ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9 อำเภอธารโต จังหวัดยะลา
9. ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 12 อำเภอสู้ครืน จังหวัดนราธิวาส
10. ชุมชนวัดชลธาราสিংเห อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

รูปภาพที่ 2 แผนที่แสดงที่ตั้งของพื้นที่วิจัย

ที่มา: สำนวนวิจัยสารสนเทศภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (2559)

1.4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหามุ่งศึกษาแนวคิด และทฤษฎีด้านการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยว รวมถึงการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และบริบทด้านการท่องเที่ยวของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อนำไปสู่การออกแบบการวิจัยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.4.3 ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มประชากรสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ขอกำหนดเป็นหน่วยวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Stakeholders) จำนวน 3 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มชุมชน ซึ่งประกอบด้วย

ตัวแทนแกนนำชุมชนท่องเที่ยว ตัวแทนคณะกรรมการท่องเที่ยว ตัวแทนสมาชิกในกลุ่มชุมชนท่องเที่ยว ในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 10 ชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 1) ชุมชนบ้านใหญ่ 2) ชุมชนควนโพธิ์ จังหวัดสตูล 3) ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน 4) ชุมชนบ้านท่าหิน วิถีไหนด นาเล จังหวัดสงขลา 5) ชุมชนบางปู 6) ชุมชนทรายขาว จังหวัดปัตตานี 7) หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 9 8)

หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 10 จังหวัดยะลา 9) ชุมชนวัดชลธาราสিংเห และ 10 หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 12) จังหวัดนราธิวาส โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจากแกนนำชุมชนที่เกี่ยวข้องด้านการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน ชุมชนละ 10 คน รวมทั้งสิ้น 100 คน

2) กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งประกอบด้วย

ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ อาทิ ผู้แทนจากสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (สำนักงานหาดใหญ่, สำนักงานนราธิวาส) องค์การบริหารส่วนจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานเกษตรจังหวัด นักวิชาการ ด้านการท่องเที่ยวและด้านการตลาด จำนวน 15 คน

3) กลุ่มหน่วยงานภาคเอกชน ซึ่งประกอบด้วย

ตัวแทนจากหน่วยงานภาคเอกชน อาทิ สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยว สภาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว สมาคมมัคคุเทศก์ ตัวแทนผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ตัวแทนมัคคุเทศก์ ในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) จำนวน 20 คน

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับ

1) ได้ฐานข้อมูลด้านทรัพยากรท่องเที่ยวโดยชุมชน ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) เพื่อนำไปสู่การวางแผนพัฒนาด้านทรัพยากรท่องเที่ยวของพื้นที่

2) เกิดเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) ที่มีความหลากหลายและมีความน่าสนใจมากขึ้น

3) ได้โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และ นราธิวาส) ที่พร้อมนำเสนอให้กับบริษัทนำเที่ยว หน่วยงานภาครัฐ องค์การภาคเอกชน

4) ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว และมัคคุเทศก์ในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถนำโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ไปสู่การนำเสนอขายให้กับนักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไป

5) องค์การภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถนำโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ไป

การส่งเสริมด้านการตลาด และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายแก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไป

6) ก่อให้เกิดการพัฒนาและการส่งเสริมด้านการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างเป็นรูปธรรม

1.6 นิยามศัพท์

การพัฒนา หมายถึง กระบวนการในการเปลี่ยนแปลงเพื่อไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้น หรือ การวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น

เส้นทางท่องเที่ยว หมายถึง เส้นทางที่มีการเชื่อมโยงเอาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

การท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมไปถึงแหล่งท่องเที่ยวหลักๆ ซึ่งเป็นที่รู้จัก โดยทั่วไปมาเชื่อมโยงให้เกิดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อนำเสนอแก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไป ได้

เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสวิถีชีวิตชุมชนและก่อให้เกิดประสบการณ์ใหม่และความเพลิดเพลินในเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

โปรแกรมการท่องเที่ยว หมายถึง การจัดรวมสินค้าท่องเที่ยวและบริการการท่องเที่ยวหลายๆ อย่างที่เหมาะสมเข้าด้วยกันเพื่อตอบสนองกับความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมาย

การท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง ชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชนในพื้นที่จังหวัดสตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ซึ่งประกอบด้วย 10 ชุมชน ได้แก่ 1) ชุมชนบากันใหญ่ 2) ชุมชนควนโพธิ์ จังหวัดสตูล 3) ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน 4) ชุมชนบ้านท่าหิน วิถีไหนด นา เล จังหวัดสงขลา 5) ชุมชนบางปู 6) ชุมชนทรายขาว จังหวัดปัตตานี 7) หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 9 8) หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 10 จังหวัดยะลา 9) ชุมชนวัดชลธาราสিংเห และ 10) หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 12 จังหวัดนราธิวาส

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) มีวัตถุประสงค์ คือ 1) ศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) และแหล่งท่องเที่ยวหลักของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) พัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) 3) นำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ให้กับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว และองค์กรที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยคณะผู้วิจัยได้ตรวจสอบเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมุ่งเน้นศึกษาในประเด็นสำคัญต่างๆ ดังนี้ คือ

2.1 แนวคิดและทฤษฎีการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ในระหว่างทศวรรษที่ 50 และ 60 ชุมชนกลายเป็นศูนย์กลางการพัฒนาของชนบทและพื้นที่ที่ไม่ได้รับการพัฒนา ปลายทศวรรษที่ 60 และต้นทศวรรษที่ 70 ธนาคารโลก (World Bank) และองค์การสหประชาชาติ (United Nation) ได้ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ทำให้จุดรวมของการพัฒนาจึงเปลี่ยนไปสู่การมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งได้เกี่ยวข้องกับสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม (Asli et al, 2013) ความต่อเนื่องของการพัฒนาด้านต่างๆ ที่มีอยู่ในชนบทได้ก่อให้เกิดรูปแบบของการพัฒนาที่แตกต่างกันไป การท่องเที่ยวเป็นรูปแบบหนึ่งของการใช้ทรัพยากรที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างเจ้าถิ่นกับผู้มาเยือน ส่งเสริมการอนุรักษ์ สืบทอดสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ และสร้างความภาคภูมิใจแก่ผู้ที่เป็นเจ้าของ (ฉัตรเฉลิม องอาจธนศาล, 2551 และสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ, 2552)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการอาศัยทุนทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่ภายในชุมชนมาเปลี่ยนเป็นสินค้าด้านการท่องเที่ยวโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้คนที่มีอยู่ภายในชุมชนมาจัดการทรัพยากรร่วมกันและแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นอย่างเสมอภาค ซึ่งเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวทางเลือก (alternative tourism) ที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในปัจจุบันที่ต้องการแสวงหาความรู้จากการเดินทางท่องเที่ยวนอกจากความสุนทรีย์ภาพอื่นที่ได้รับระหว่างการเดินทาง (จริน ศรี, 2550 และวีระพล ทองมา, 2551)

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่บริหารจัดการโดยชุมชนหรือชาวบ้านในท้องถิ่นที่รวมตัวกันเพื่อจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการร่วมกันอนุรักษ์ ทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ งานกิจกรรมประเพณีที่มีการสืบทอดกันมา เป็นต้น เพื่อการท่องเที่ยว ทั้งนี้ เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรเหล่านั้นให้เกิดความยั่งยืน (Edward, 1991 และ Walter, 2552) และเป็นรายได้เสริมให้กับคนในชุมชน โดยแบ่งงานกันทำตามที่ตนเองถนัดหรือได้ที่ได้รับมอบหมาย การท่องเที่ยว นอกจากนั้นการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังช่วยพัฒนาบุคลากรในชุมชนให้มีศักยภาพอีกด้วย ซึ่งสามารถสรุปแนวคิดของการท่องเที่ยวโดยชุมชนขององค์กรต่าง ๆ ได้ดังนี้

โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (2540) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ว่า เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

สินธุ์ สโรบล (2547) ได้ให้นิยามความหมายของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ว่าเป็นทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยว โดยการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยว บนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่อยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานตั้งแต่ การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปทบทวนโดยเน้นในเกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลาน และเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

WWF (2001) “รูปแบบของการท่องเที่ยวที่ชุมชนท้องถิ่นมีการควบคุมและเกี่ยวข้องอย่างเข้มแข็งในกาพัฒนาและการจัดการและผลประโยชน์ส่วนใหญ่ตกอยู่ในชุมชน”

SNV and University of Hawaii (2007) ระบุความหมายของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ว่า เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเพื่อบรรเทาความยากจน ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยมีการจัดการและการดำเนินงานในลักษณะของกลุ่มหรือองค์กร เพื่อเป็นแหล่งรายได้ทางเลือกให้กับชุมชน ส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติและให้ความเคารพต่อประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น อาจมีการสนับสนุนด้านงบประมาณจากหน่วยงานผู้บริจาคหรือองค์กรพัฒนาเอกชน

APEC (2009) ระบุความหมายของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ว่า เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและสามารถจัดการทรัพยากรด้วยตนเองได้ บนพื้นฐานการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วม เป็นแหล่งรายได้ทางเลือกให้กับชุมชนเพื่อลดความยากจน ส่งเสริมคุณภาพชีวิตและการศึกษาของคนในชุมชนให้ดีขึ้น เกิดการรักษาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่

Goodwill and Santilli (2009) ให้ความหมายว่า “การท่องเที่ยวที่บริหารและ/หรือจัดการโดยชุมชนซึ่งมีเจตนารมณ์ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน”

Asker และคณะ (2010) ให้ความหมายว่า “เป็นหน่วยขนาดเล็กที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันระหว่างผู้มาเยือนและชุมชนเจ้าของ โดยทั่วไป เหมาะกับพื้นที่ในชนบทและภูมิภาค การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเขตที่เข้าใจโดยทั่วไปว่าถูกจัดการและเป็นเจ้าของโดยชุมชนเพื่อชุมชน เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวในท้องถิ่นที่ขึ้นชอบต่อการเสนอและสนองการบริการในท้องถิ่น และมุ่งเน้นการสื่อสารความหมายและการสื่อสารวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น”

Kibicho (2010) ให้ความหมายว่า “การกระจายอำนาจสู่ผู้คนในท้องถิ่นโดยก่อให้เกิดโอกาสในการจ้างงานด้วยการเพิ่มรายได้และพัฒนาทักษะและองค์กรของผู้คนเหล่านั้น”

Zapata และคณะ (2011) ให้ความหมายว่า “รูปแบบขององค์กรทางธุรกิจที่มีบริเวณในการจัดการทรัพยากรของชุมชนตามกิจกรรมที่มีความเสมอภาคกันมีการกระจายผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการให้บริการท่องเที่ยว ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการตอบสนองคุณภาพระหว่างวัฒนธรรมกับนักท่องเที่ยว”

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยมุ่งให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรด้วยตนเองได้ ชุมชนเป็นผู้ควบคุมและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมกิจกรรมท่องเที่ยวมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ ก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชน พัฒนาคนในท้องถิ่นให้มีศักยภาพ ส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมไปถึงการให้ความเคารพต่อประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น

2.1.1 องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- 1 องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีอยู่ 4 ด้าน กล่าวคือ
  - 1) ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม
    - ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากร ธรรมชาติอย่างยั่งยืน
    - ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น
  - 2) องค์กรชุมชน
    - ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน
    - มีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้ และทักษะในเรื่องต่างๆ หลากหลาย
    - ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา
  - 3) ด้านการจัดการ
    - มีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว
    - มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้
    - มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม
    - มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน
  - 4) ด้านการเรียนรู้
    - ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง
    - มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน
    - สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งในส่วนของชาวบ้านและ ผู้มาเยือน

แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะเป็นแนวคิดที่มีบทบาทสำคัญในการศึกษาโครงการในครั้งนี้ เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่า การวางแผนที่ให้ชุมชนหรือผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการจุดหมายปลายทางท่องเที่ยว จะสามารถทำให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ซึ่งต้องมาจากการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง ในการจัดการต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม มีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนา และชุมชนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ด้วยเช่นกัน

2.1.2 หลักการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

นักวิชาการโดยส่วนใหญ่ที่มีประสบการณ์การทำงานและการศึกษาวิจัยในระดับพื้นที่ร่วมกับชุมชนเห็นว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ชุมชนควรได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดหลักการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้มีความชัดเจนและสามารถก่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้จริง ผู้วิจัยจึงสรุปสาระสำคัญของหลักการจาก พรเพ็ญ วิจิตรชัยประเสริฐ (2549); พจนา สวนศรี (2550); วีรพล ทองมา (2551) The Mountain Institute (2000) และ Asker et al. (2010) สามารถอธิบายหลักการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ดังนี้

1) การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนได้มีการพิจารณาวิเคราะห์สภาพปัญหา รวมถึงผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวอย่างรอบด้าน

2) การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องอยู่บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น ผืนป่า ดินน้ำ พื้นที่ทางวัฒนธรรม เป็นต้น คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และวัฒนธรรมความเป็นท้องถิ่น

3) ชุมชนเป็นเจ้าของมีสิทธิ์ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยตัวชุมชนเองเกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ชมรม องค์กรหรือจะเป็นองค์กรชุมชนเดิมที่มีอยู่แล้ว เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล เพื่อความเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาและดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบองค์รวม ก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้การรวมตัวกันของสมาชิกในชุมชนมีส่วนช่วยให้การติดต่อประสานงานหรือการสื่อสารในเรื่องต่างๆ เป็นไปได้ง่ายและสะดวกมากขึ้น

4) สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยว ตั้งแต่การร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมเรียนรู้ ร่วมติดตามผล และรับผลประโยชน์ร่วมกัน

5) รูปแบบ เนื้อหา กิจกรรมทางการท่องเที่ยว ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ให้ความเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กิจกรรมต้องก่อให้เกิดการเรียนรู้ การสืบทอด และการแลกเปลี่ยนทางด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรมจากท้องถิ่น โดยที่ไม่ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมสูญหาย

6) ชุมชนเป็นผู้สร้างและกำหนดกฎ-กติกา ว่าสิ่งใดควรทำหรือไม่ควรทำ (Do and Don't) โดยการกำหนดกฎเกณฑ์ดังกล่าว ต้องผ่านความเห็นชอบจากสมาชิกทุกคนในชุมชน สมาชิกในชุมชนและนักท่องเที่ยวต้องยึดถือปฏิบัติตามกฎ-กติกาที่ได้วางไว้

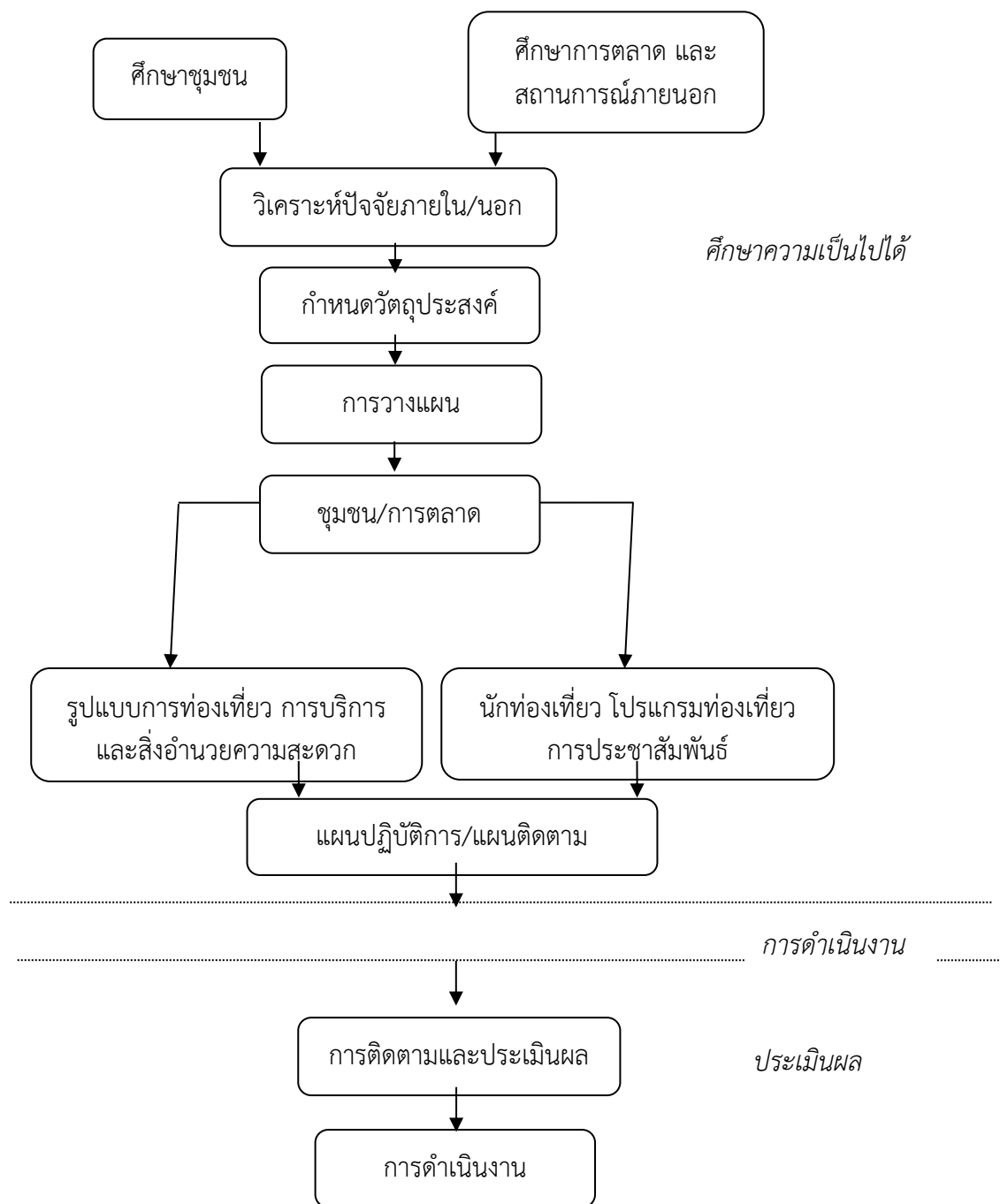
7) การท่องเที่ยวเป็นเพียงรายได้เสริมที่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิต ส่งเสริมความภาคภูมิใจให้กับตนเอง เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น และมีการกระจายรายได้สู่สาธารณะประโยชน์ของชุมชนเช่น การอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม การพัฒนาชุมชน การเป็นค่าใช้จ่ายศึกษาดูงาน เป็นต้น

8) การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำเป็นต้องมีมาตรฐานที่มาจากข้อตกลงร่วมกันของชุมชน เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และการพิจารณาถึงขีดความสามารถในการรองรับได้ของชุมชน เป็นต้น

9) องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับปัญหาและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ อย่างไรก็ตามองค์กรชุมชนไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากองค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้องมาร่วมแก้ไขปัญหา

จากหลักการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามที่ได้กล่าวมาจะเห็นได้ว่า หลักของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นจะมุ่งเน้นไปที่การบริหารจัดการที่ยึดชุมชนเป็นศูนย์กลาง ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนและอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทั้งทางด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวตั้งแต่ขั้นตอนการเริ่มคิดไปจนถึงการร่วมรับผลประโยชน์ การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวต้องก่อให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกภายในชุมชน และระหว่างสมาชิกในชุมชนกับนักท่องเที่ยว หากชุมชนสามารถดำเนินการได้ตามหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะหนุนเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ซึ่งจะช่วยให้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมุ่งไปสู่ความยั่งยืน

การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากร และทรัพยากรเหล่านั้นได้รับการอนุรักษ์และฟื้นฟูไว้โดยชุมชน ซึ่งวัฒนธรรมเป็นสินค้าด้านการท่องเที่ยวที่ชุมชนต่างๆ ได้นำมาจัดการให้เกิดเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยว ดังนั้น กระบวนการสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ การวางแผน (พจนา สวนศรี, 2546) โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือในส่วนของการเตรียมความพร้อม และการเตรียมความพร้อมด้านการตลาด ดังแสดงในภาพที่ 3

รูปภาพที่ 3 การวางแผนการจัดการทอ้งเทียะโดยชุมชน
ที่มา: พจนา สนวนศรี (2546)

2.1.3 การวางแผนการจัดการท่องเที่ยว

การวางแผนในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน นับเป็นส่วนสำคัญลำดับต้นๆ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน ภายใต้การใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่และการวางแผนในการจัดการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน โดยมีองค์ประกอบของการท่องเที่ยว อันได้แก่ แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่นั้นๆ แหล่งท่องเที่ยวจึงจำเป็นต้องได้รับวางแผนในการจัดการอย่างเป็นระบบ และสอดคล้องกับพื้นที่และความต้องการของนักท่องเที่ยว (ททท., 2549) โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังแสดงในรูปภาพที่ 4

รูปภาพที่ 4 การจัดการแหล่งท่องเที่ยว
ที่มา: ททท. (2549)

2.2 แนวคิด และทฤษฎีด้านการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยว

2.2.1 การจัดรายการนำเที่ยว หรือโปรแกรมการท่องเที่ยว

การจัดรายการนำเที่ยวหรือโปรแกรมการท่องเที่ยว หมายถึง การจัดรวมสินค้าท่องเที่ยวและบริการการท่องเที่ยวหลายๆ อย่างที่เหมาะสมเข้าด้วยกันเพื่อตอบสนองกลุ่มตลาด

เป้าหมายของธุรกิจมีองค์ประกอบ 3 ส่วนได้แก่ ผู้ประกอบธุรกิจ ผู้ประกอบธุรกิจหลากหลายรวมกัน จัดรวมผลิตภัณฑ์แล้วรวมขายเป็นผลิตภัณฑ์เดียว และ ผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยว (ฉลองศรี พิมพ์สมพงศ์, 2542)

2.2.2 ชนิดของรายการนำเที่ยว

รายการนำเที่ยวมี 2 ชนิด ชนิดแรกสำหรับขายลูกค้า และชนิดที่สองสำหรับผู้นำเที่ยว ซึ่งจะมีรายละเอียดในการจัดการมากกว่าแบบแรก แต่ผู้นำเที่ยวจะต้องอ่านรายการนำเที่ยวทั้ง 2 ชนิด อย่างละเอียด โดยรายการนำเที่ยวแบ่งออกเป็น 3 ชนิด ได้แก่

1. **รายการนำเที่ยวอย่างย่อ (Summary Itinerary)** เป็นรายการนำเที่ยวที่เขียนเฉพาะจุดสำคัญ ซึ่งได้แก่สถานที่ท่องเที่ยว โดยไม่ระบุรายละเอียดอื่นๆ การเขียนรายการนำเที่ยวชนิดนี้ ใช้ในจุดประสงค์เพื่อการตลาด ที่ต้องการจะแนะนำ บอกกล่าว และชักชวนให้ซื้อสินค้า และอาจใช้เป็นเอกสารทำความเข้าใจระหว่างบริษัทนำเที่ยวกับลูกค้า หรือผู้ประกอบธุรกิจผลิตสินค้า บริการท่องเที่ยว (suppliers) อื่นๆ เช่น สายการบินหรือบริษัทรถเช่า เป็นต้น

2. **รายการนำเที่ยวสำหรับลูกค้า (Detailed Itinerary)** หรืออาจเรียกว่า A detailed passenger itinerary เป็นรายการนำเที่ยวที่เขียนข้อมูลอย่างละเอียดเพียงพอที่จะให้ลูกค้าทราบว่าทำอะไรบ้าง ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดการเดินทางในแต่ละวัน เพื่อลูกค้าจะได้วางแผนเตรียมตัวสำหรับการเดินทางได้ถูกต้อง เช่น ขึ้นเขา หรือเล่นสกี ควรจะแต่งตัวอย่างไร เป็นต้น

3. **รายการนำเที่ยวสำหรับผู้ปฏิบัติงาน (Operating Itinerary)** อาจเรียกว่า operational working itinerary เป็นรายการนำเที่ยวที่เขียนเพื่อใช้เป็นคู่มือสำหรับผู้นำเที่ยวและคนขับรถ ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่ละเอียดมาก ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับระยะทาง เวลา และการติดต่อกับผู้ประกอบธุรกิจผลิตสินค้าบริการท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น สถานที่ท่องเที่ยวที่จะไปเยี่ยมชม ภัตตาคาร โรงแรม ซึ่งจะมีชื่อและหมายเลขโทรศัพท์ของผู้ที่จะติดต่อด้วย นอกจากนี้ อาจเพิ่มข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ เป็น สำหรับให้ผู้นำเที่ยวเป็นแนวทางประกอบการอธิบายให้แก่ลูกค้า

โดยสรุป การเขียนรายการนำเที่ยวสามารถแบ่งได้เป็น 3 ชนิด ชนิดแรกเป็นการเขียนรายการนำเที่ยวโดยสรุปเฉพาะที่สำคัญๆ จัดทำขึ้นสำหรับการขาย ชนิดที่สองจัดทำสำหรับลูกค้าก่อนออกเดินทางเพื่อให้ทราบกิจกรรมการเดินทางโดยละเอียด สำหรับชนิดสุดท้ายจัดทำเป็นคู่มือสำหรับผู้นำเที่ยว และคนขับรถ

2.2.3 องค์ประกอบในการวางแผนเพื่อจัดทำรายการนำเที่ยว/โปรแกรมการท่องเที่ยว

1. **วัตถุประสงค์** การจัดรายการนำเที่ยวต้องจัดให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางแผนไว้ (รายละเอียดอยู่ในบทการวางแผนการจัดนำเที่ยว) อาทิเช่น จัดไปเกาหลีเพื่อซื้อของ รายการนำเที่ยวก็ควรจะให้เวลาอิสระมากๆ เพื่อให้โอกาสลูกค้าได้ซื้อของตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ หรือการไปโรมานีเพื่อสุขภาพ ก็ควรจัดให้มีกิจกรรมเพื่อสุขภาพ เช่น การพอกโคลนเพื่อสุขภาพ เป็นต้น หรือจัดไปประมงเพื่ออาบน้ำแร่ ก็ควรที่จะเลือกโรงแรม หรือหาสถานที่ใช้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสน้ำแร่ หรือจัดไปภาคเหนือของประเทศไทย เพื่อศึกษาความเป็นอยู่ของชนกลุ่มน้อย ก็ควรจัดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เห็น ได้สัมผัสชีวิตของชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ ให้ได้มากที่สุดเท่าที่เวลาจะอำนวย เป็นต้น

2. **ระยะทางในการเดินทาง** ถ้าการเดินทางเป็นระยะสั้นก็อาจจะจัดแวะเที่ยวระหว่างทางได้ประมาณ 2-3 แห่ง ก่อนถึงจุดหมายปลายทาง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะทางของจุดหมายปลายทางว่า ใกล้หรือไกลแค่ไหน ถ้าการเดินทางระยะยาว จะต้องคำนวณเพิ่มเวลาในการขับรถด้วย โดยออกช้ากว่าปกติและลดจำนวนการแวะเที่ยวระหว่างทางลง โดยให้อยู่ในเส้นทาง สำหรับกรณีที่ต้องเดินทางกลางคืน วันรุ่งขึ้นไม่ควรจัดกิจกรรมตลอดทั้งวันจนถึงกลางคืน ควรดักกิจกรรมกลางคืนเพื่อให้ลูกค้าได้มีเวลาสำหรับพักผ่อน

3. **ลูกค้าเป้าหมาย** ต้องทราบว่า จะจัดการท่องเที่ยวให้ใคร ลูกค้าเป้าหมายเป็นใคร เพศ อายุ ระดับการศึกษา และสถานภาพทางเศรษฐกิจ เพื่อจะได้จัดรายการได้ถูกต้อง ถ้าเป็นเพศหญิงสูงอายุจะต้องจัดรายการที่ไม่เน้นกิจกรรมเสี่ยงอันตราย ผจญภัย หรือเดินทางไกล ต้องคำนึงถึงพละกำลังของผู้สูงอายุ

4. **ราคาบริการท่องเที่ยว** ลูกค้าส่วนใหญ่จะดูที่ราคาบริการท่องเที่ยวเป็นอันดับแรก ดังนั้น การคิดราคาต้องคำนึงถึงลูกค้าว่าจะสามารถซื้อบริการได้หรือไม่ และถ้าราคาแพง การจัดรายการต้องจัดให้ดี คำนึงกับที่ลูกค้าจะต้องจ่ายเงินในราคาที่สูงกว่าที่อื่น ผู้จัดจะต้องศึกษาข้อมูลของบริษัทนำเที่ยวอื่นๆ แล้วเปรียบเทียบกับของบริษัทตนเอง ถ้าจัดคล้ายคลึงกัน แต่ของบริษัทอื่นถูกกว่าก็อาจจะขายไม่ได้

5. **ความต้องการของตลาดเป้าหมาย** จัดรายการให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาด โดยจัดลำดับความสนใจของตลาด แล้วทำเป็นรายการให้น่าสนใจ และสนุกสนาน

6. **การท่องเที่ยวโดยรถโค้ช** ถ้าเป็นการเดินทางโดยรถโค้ชจะต้องเผื่อเวลาสำหรับหยุดพักระหว่างทาง เพื่อเข้าห้องน้ำ ดื่มน้ำชา กาแฟรับประทานอาหารว่าง และเปลี่ยนอิริยาบถ เส้นทางที่รถผ่าน ควรจะเลือกที่มีทิวทัศน์สวยงามสองข้างทาง (ถ้าสามารถทำได้) และในขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงการจราจรด้วย

7. **อาหาร** ทำเลที่ตั้งร้านอาหาร สำคัญพอๆ กับอาหาร อาหารมื้อแรกเมื่อมาถึงจุดหมายปลายทาง ควรจะจัดให้ใกล้กับโรงแรม หรือรับประทานอาหารในโรงแรม เพื่อหลีกเลี่ยงการขับรถ และให้ลูกค้าได้พักผ่อนเร็วขึ้น หลังอาหารเช้าควรให้เวลาลูกค้าได้กลับห้องพักเพื่อทำธุระส่วนตัว หรือเตรียมตัวเดินทาง สำหรับอาหารมื้ออื่นๆ ไม่ควรจัดที่โรงแรมทุกมื้อ ควรเปลี่ยนสถานที่และอาหารควรจะหลากหลาย และให้โอกาสได้ลองอาหารท้องถิ่นด้วย

8. **ระยะเวลา** การเดินทางแต่ละวันไม่ควรใช้เวลานานเกิน 12 ชั่วโมง ในแต่ละวัน ยกเว้นการชมการแสดงกลางคืน

9. **แหล่งท่องเที่ยว** นอกจากจะเลือกสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญๆ ที่เป็นจุดเด่นทางการท่องเที่ยว (tourist attraction) ไม่ว่าจะเป็นทางธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้นแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น สถานที่จอดรถขนาดใหญ่ จุดรับ - ส่ง นักท่องเที่ยว ห้องน้ำร้านอาหาร และร้านจำหน่ายของที่ระลึก เป็นต้น

10. **การตั้งชื่อ** ต้องให้สัมพันธ์กับรายการ ต้องง่าย ตรง และดึงดูดความสนใจ เช่น ไปเมืองจีน อาจตั้งชื่อ “ท่องแดนมังกร” ไปญี่ปุ่นตั้งชื่อว่า “คลีกิโมโน” หรือ “ซากุระบานที่โตเกียว” ส่วนไปยุโรป ก็อาจใช้ชื่อว่า “ยุโรปาลีก” ไปเที่ยวอีสาน อาจตั้งชื่อให้ว่า “ฟังแคนแดนอีสาน” เป็นต้น อ่านแล้วเกิดจินตนาการขึ้นในจิตใจของผู้อ่าน แล้วสนใจ ใครทราบรายละเอียด กรณีที่จัดโปรแกรมเป็นจำนวนมากในแต่ละปี อาจตั้งชื่อโดยใช้หมายเลขเพื่อสะดวกในการจดจำ และสะดวกในการทำบัญชีการเงิน เช่น ทัวร์ 078 หรือ Tour 2665 เป็นต้น

ก่อนเขียนรายการนำเที่ยว จะต้องศึกษาประเทศ จังหวัด หรือเมืองที่จะจัดนำเที่ยวอย่างละเอียด ต้องรู้เส้นทางการบินของสายการบินต่างๆ ตารางบินทั่วโลก รวมถึงรถไฟ และอื่นๆ ควรพิจารณาการพักแต่ละคืนในเมืองใหญ่ นอกเมือง หรือเมืองเล็ก ต้องรู้วันหยุดต่างๆ ของประเทศไทย และต่างประเทศเทศกาลพิเศษที่จะมีผลต่อการเดินทาง และการเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยว ต้องทราบวันปิดของสถานที่สำคัญต่างๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ ปราสาท ตลอดจนร้านค้าต่างๆ เพราะถ้าไปถึงเมืองนั้นปรากฏว่าร้านค้าต่างๆ ปิด หรือพิพิธภัณฑ์ปิด ลูกค้าอาจไม่พอใจการให้แวะเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่งก็ต้องกำหนดเวลาให้ถูกต้องเหมาะสมว่า จะให้เวลามากน้อยแค่ไหน ต้องจัดเวลาให้เหมาะกับสถานที่ เช่น การเข้าชม Tower of London ควรให้เวลาอย่างน้อย 45 นาที หรือพิพิธภัณฑ์ลูฟว์ อย่างน้อยหนึ่งชั่วโมง เป็นต้น

นอกจากนี้แล้วการจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวจำเป็นที่จะต้องมีการจัดรวมผลิตภัณฑ์ด้านการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลาย เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ โดยมีขั้นตอนในการจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวดังนี้ (บุญเลิศ จิตตั้งพัฒนา, 2543)

2.2.4 ขั้นตอนในการจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยว

1 การวางแผนการจัดรายการนำเที่ยว /โปรแกรมการท่องเที่ยว

- การวางแผนกำหนดกลุ่มเป้าหมาย ในการวางแผนการจัดรายการนำเที่ยวจำเป็นต้อง
- กำหนดลูกค้ากลุ่มเป้าหมายให้แน่นอนว่าเป็นใคร อาจกำหนดจากอาชีพอายุ การศึกษา รายได้ ฯลฯ เพื่อได้กำหนดรายการนำเที่ยวให้ตามกลุ่มเป้าหมาย
- การวางแผนกำหนดสถานที่นำชมเป็นการวางแผนกำหนดประเภททรัพยากร การ
- ท่องเที่ยวหรือสถานที่ท่องเที่ยวที่ต้องการจะเข้าชมให้เหมาะสมกับกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย โดยต้องทำการศึกษาว่าทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทใดที่กำลังอยู่ในความนิยมซึ่งอาจจะเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ในการวางแผนเลือกแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนำชมนั้นควรเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะสำคัญ
- การวางแผนกำหนดวันเดินทาง เป็นการกำหนดจำนวนวันเดินทางท่องเที่ยวซึ่งไม่ควร
- นานเกินไป จะทำให้นักท่องเที่ยวสามารถไปได้สะดวก
- การวางแผนการส่งเสริมการตลาด เพื่อเป็นการกระตุ้นหรือเร่งเร้าให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเลือกซื้อรายการนำเที่ยวของเรา แม้ว่าเราจะมีรายการนำเที่ยวที่ดีแต่ถ้าไม่เป็นที่รู้จักย่อมไร้ประโยชน์ จึงต้องใช้การส่งเสริมการตลาดเป็นเครื่องมือช่วย

2. การดำเนินการจัดรายการนำเที่ยว

- การเขียนข้อมูลเกี่ยวกับการเดินทาง เป็นการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเส้นทางการจัดรายการนำเที่ยวที่ได้วางแผนไว้แล้ว
- การสำรวจเส้นทางรายการนำเที่ยว เป็นการเดินทางไปสำรวจของรายการนำเที่ยวที่ได้วางแผนไว้โดยจะกำหนดเส้นทางสำรวจไว้เบื้องต้น ดังนี้
  - 1) ยานพาหนะที่จะใช้ในการเดินทาง

- 2) ระยะเวลาในการเดินทางจากจุดต่างๆ
  - 3) ความยากง่ายในการเดินทาง
  - 4) จุดท่องเที่ยว จุดหยุดพัก จุดพักรับประทานอาหาร จุดพักผ่อน จุดซื้อสินค้าที่ระลึก
  - 5) มาตรฐาน ศักยภาพและคุณภาพของบริการ ณ จุดต่างๆ
  - 6) กิจกรรมการท่องเที่ยว
- การติดต่อกับธุรกิจที่เกี่ยวข้องทำให้สามารถไปติดต่อและสัมผัสกับสถานที่จริง
  - บรรยายภาพของสถานที่รวมทั้งสามารถเจรจาต่อรองและได้รายละเอียดดียิ่งขึ้น ธุรกิจที่ต้องติดต่อเจรจา
  - การเขียนรายละเอียดรายการนำเที่ยว เป็นการเขียนรายละเอียดของรายการนำเที่ยวที่
  - กำหนดไว้โดยผสมผสานกับข้อมูลที่ได้ไปสำรวจมา ซึ่งการเขียนรายละเอียดรายการนำเที่ยวสามารถเขียนได้เป็น 2 ชนิดใหญ่ คือ
    - 1) การเขียนรายละเอียดรายการนำเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยว เป็นการเขียนรายละเอียดแบบคร่าวๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวทราบว่ามีการเดินทางท่องเที่ยวกี่วัน เริ่มออกเดินทางเมื่อไร สิ้นสุดการเดินทางวันไหน เดินทางโดยยานพาหนะใดออกเดินทางเมื่อไร สิ้นสุดที่ไหน พักที่ใด มีการเลี้ยงอาหารมื้อใดบ้างไม่เลี้ยงมื้อใดบ้าง จุดแวะพักหรือจุดแวะชมอยู่ที่ไหน แต่ละแห่งใช้เวลาเท่าไร
    - 2) การเขียนรายละเอียดรายการนำเที่ยวสำหรับหัวหน้าทัวร์ เป็นการเขียนรายการนำเที่ยวอย่างละเอียดสำหรับหัวหน้าทัวร์ โดยการนำรายละเอียดที่เขียนเพื่อนักท่องเที่ยวมาเพิ่มเติมรายละเอียดเกี่ยวกับการนัดหมายที่ต้องติดต่อ หมายเลขโทรศัพท์สถานที่ฉุกเฉินพร้อมหมายเลขโทรศัพท์เช่น โรงพยาบาล โรงพัก บริษัทรถเช่า (ในกรณีเกิดรถเสีย) นอกจากนั้นยังมีระยะเวลาที่ชัดเจนว่าแต่ละจุดต้องใช้เวลาเท่าไร สถานที่นำชม จุดพัก กิจกรรมที่จะทำหมายเลขโทรศัพท์ของบุคคลที่จะต้องติดต่อในกรณีฉุกเฉินด้วย
  - การเขียนระบุเงื่อนไขไว้ในรายการนำเที่ยว หากมีการเปลี่ยนแปลงใดๆ เกิดขึ้น นักท่องเที่ยวไม่สามารถเอาผิดได้ โดยระบุเงื่อนไขไว้ ดังนี้ “หมายเหตุ: ราคาและรายการอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมโดยมีต้องแจ้งล่วงหน้า”

3. การคิดราคารายการนำเที่ยว

- ปัจจัยกำหนดราคารายการนำเที่ยว เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดราคารายการนำเที่ยวแบบเหมาจ่าย ซึ่งมีปัจจัยสำคัญอยู่ 5 ปัจจัย คือ
  - 1) คุณภาพของรายการนำเที่ยว เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดราคารายการนำเที่ยวถ้าหากกำหนดรายการนำเที่ยวมีคุณภาพสูง ราคาก็จะต้องสูงด้วย เช่น การจัดรายการนำเที่ยวที่เลือกสถานที่ดีมีที่พักดียานพาหนะขนส่งดีรับประทานอาหารเช้าเป็นต้น

- 2) ลักษณะเฉพาะของรายการนำเที่ยว เป็นการจัตรายการนำเที่ยวที่มีลักษณะแปลกเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างจากคู่แข่ง ย่อมทำให้สามารถกำหนดราคาสูงกว่าราคาทั่วไปได้เช่น จัตรายการนำเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวล่องแก่ง เส้นทางเดินป่า ดำน้ำดูปะการัง เป็นต้น
  - 3) สภาพการแข่งขัน เป็นปัจจัยที่สำคัญหนึ่งที่มีผลต่อการกำหนดราคา ถ้าหากตลาดใดมีสภาพการแข่งขันสูง การกำหนดราคาก็ไม่สามารถกำหนดสูงได้ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงราคาราคู่แข่งขัน
  - 4) ฤดูกาล ถ้าจัตรายการนำเที่ยวในช่วงฤดูการท่องเที่ยว สินค้าหรือบริการท่องเที่ยวมักจะไม่ได้ลดราคาให้ผู้ซื้อมากนักเพราะถือว่าเป็นเวลาทองของการดำเนินธุรกิจ ทำให้ต้นทุนการจัตรายการนำเที่ยวสูงจึงต้องคิดราคารายการนำเที่ยวสูงตามด้วย
  - 5) กำไรที่ต้องการ โดยทั่วไปราคารายการนำเที่ยวมักประกอบด้วยต้นทุนการผลิต+ต้นทุนการจัดการ+กำไร ถ้าหากธุรกิจนำเที่ยวใดต้องการกำไรมากก็ทำให้ราคาสูงกว่าคู่แข่ง อาจขายรายการนำเที่ยวไม่ได้จึงมักกำหนดอัตรากำไรอยู่ระหว่าง 10-20%
- โครงสร้างราคารายการนำเที่ยว เป็นส่วนประกอบในการกำหนดราคารายการนำเที่ยวแบบเหมาจ่าย ซึ่งประกอบด้วยรายการที่สำคัญ 5 รายการ คือ
- 1) ค่าขนส่ง เป็นค่ายานพาหนะจากจุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวไปยังจุดหมายปลายทางและกลับ ซึ่งอาจรวมถึงค่ารับส่งนักท่องเที่ยวจากสถานีขนส่งหรือท่าอากาศยาน ค่าพาหนะขนส่งภายในแหล่งท่องเที่ยว ค่าภาษีสนามบิน ภาษีการเดินทางด้วย
  - 2) ค่าที่พัก เป็นค่าพักรวมของนักท่องเที่ยวที่รวมในราคาเหมาจ่ายด้วย อาจเป็นที่พักในโรงแรมเกทส์เฮาส์ บังกะโล หรือที่พักแรมอื่นๆ ขึ้นอยู่กับประเภทลูกค้าเป้าหมาย
  - 3) ค่าอาหาร เป็นค่าจัดเลี้ยงอาหารแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งอาจเลี้ยงทุกมื้อหรือบางมื้อก็ได้โดยอาจเลี้ยงแบบธรรมดาหรือหรูหราก็ได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของลูกค้าเป้าหมายแต่ต้องแจ้งไว้ในรายการนำเที่ยวว่าจะบริการอาหารประเภทใด ก็มื้อ มื้อใดบ้าง
  - 4) ค่าบริการอื่นๆ เป็นค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่ต้องจ่ายในการบริการนักท่องเที่ยว เช่น ค่าเที่ยวชมเมือง ค่าเข้าชมสถานที่ ค่าเข้าชมการแสดง ค่าทิป ค่าขนกระเป๋า ค่ามัคคุเทศก์ค่าประกันภัยเดินทาง ค่าเบ็ดเตล็ด เป็นต้น
  - 5) ค่าประกอบการและกำไร เป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานจัตรายการนำเที่ยวแบบเหมาจ่ายพร้อมกำไรที่ต้องการ โดยปกติค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานจัตรายการนำเที่ยวจะประกอบด้วยค่าใช้จ่ายด้านการตลาด และค่าใช้จ่ายด้านการจัดการ ส่วนกำไรก็คือผลตอบแทนของผู้ประกอบธุรกิจนำเที่ยวที่ต้องเข้ามาเสี่ยงในการดำเนินงานจัตรายการนำเที่ยวโดยปกติมักคิดในอัตรา 10-20% ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด ขึ้นอยู่กับสภาพการแข่งขันเป็นสำคัญ

2.3 การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยว

2.3.1 การประเมินแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ)

แหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะทางธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยอาจมีเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศเข้าไปเกี่ยวข้อง โดยการจัดการการท่องเที่ยวในแหล่งนั้นจะต้องมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศนั้น มีการจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน องค์ประกอบพื้นฐานในการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวมี 2 ด้านดังนี้ (กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา, 2548)

1. ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย 4 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

1) แหล่งธรรมชาติมีจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้ 2) มีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ 3) แหล่งธรรมชาติมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น 4) ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว

2. การบริหารจัดการ มีเกณฑ์การพิจารณา 3 ด้าน ได้แก่

2.1 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ประกอบด้วย 4 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของตัวแหล่งท่องเที่ยว 2) การจัดการด้านบริการนักท่องเที่ยว 3) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว 4) การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว

2.2 การจัดการด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก ประกอบด้วย 4 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) มีศูนย์บริการที่ให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว 2) มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในด้านการประหยัดพลังงานและการกำจัดของเสียอย่างถูกวิธี 3) มีการให้ความรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์กับพนักงานนำเที่ยวนักท่องเที่ยว และชุมชนที่อยู่โดยรอบพื้นที่ 4) มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องระบบนิเวศ และการอนุรักษ์ให้บริการด้านความรู้แก่นักท่องเที่ยวผู้ประกอบการท่องเที่ยว และชุมชน

2.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 2 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) ชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว 2) ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว

2.3.2 การประเมินแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน โบราณวัตถุ

แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน โบราณวัตถุ ถูกจัดอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่รวมถึง ซากอารยธรรม แหล่งโบราณคดี เมืองโบราณ ปราสาทหิน ปรังค์ กู่ สิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรม (กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา, 2548) องค์ประกอบพื้นฐานในการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวมี 3 ด้านดังนี้

1. ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว หลักเกณฑ์ในการพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

1.1 คุณค่าทางประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย 8 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ 2) หลักฐานทางโบราณคดี 3) ความเป็นเอกลักษณ์ของยุคสมัย 4) ความเป็นเอกลักษณ์ทางกายภาพของแหล่งประวัติศาสตร์ 5) ความสมบูรณ์และความสวยงามทางสถาปัตยกรรม

6) ความสมบูรณ์และความสวยงามทางศิลปกรรม 7) ความมีชื่อเสียงและความเป็นที่ยอมรับของแหล่งประวัติศาสตร์ 8) ความผูกพันต่อท้องถิ่น

1.2 ศักยภาพทางกายภาพและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 4 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 2) ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว 3) ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว 4) ความต่อเนื่องของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

2. ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว หลักเกณฑ์ในการพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

2.1 ศักยภาพในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน

2.2 ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก

3. การบริหารจัดการ หลักเกณฑ์ในการพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

3.1 การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

1) การจัดการด้านการรักษาสภาพและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว 2) การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่ 3) การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว

3.2 การจัดการด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

1) การจัดการด้านการบริการและสาธารณูปโภคแก่นักท่องเที่ยว 2) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว 3) การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก 4) ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว 5) ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว

2.3.3 การประเมินแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) แหล่งความเป็นอยู่และวิถีชีวิต 2) แหล่งวัฒนธรรมประเพณี และเหตุการณ์พื้นเมือง องค์ประกอบพื้นฐานในการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวมี 3 ด้านดังนี้ (กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา, 2549)

1. ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

1.1 คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย 7 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) ความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ 2) ความต่อเนื่องของการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี 3) ความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม 4) ความสามารถในการสืบทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง 5) ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบค้นได้ 6) ความผูกพันต่อท้องถิ่น 7) ความเข้มแข็งในการรักษาเอกลักษณ์

1.2 ศักยภาพทางกายภาพและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 2) ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว 3) ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว

2. ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว มีเกณฑ์การพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

2.1 ศักยภาพในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน

2.2 ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก

3. การบริหารจัดการ มีเกณฑ์การพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

3.1 การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ดัชนีชี้วัด ได้แก่

1) การจัดการด้านการรักษาสภาพและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว 2) การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่ 3) การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว

3.2 การจัดการด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) การจัดการด้านการบริการและสาธารณูปโภคแก่นักท่องเที่ยว 2) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว 3) การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก 4) ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว 5) ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว

2.3.4 การประเมินแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

แหล่งท่องเที่ยวที่เสริมสร้างความรู้ด้านการเกษตรควบคู่กับการพักผ่อนและความบันเทิงนักท่องเที่ยวสามารถร่วมสัมผัสกับวิถีชีวิตเกษตร ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการเกษตรที่หลากหลาย เพื่อสร้างทักษะ แลกเปลี่ยนความรู้ด้านการเกษตรและได้รับความบันเทิงในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งสามารถซื้อหาผลิตผลทางการเกษตรและผลิตภัณฑ์ชุมชนกลับสู่ภูมิลำเนา แบ่งตามลักษณะกิจกรรมการเกษตรหลัก สามารถแบ่งได้ 5 ประเภท คือ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การประมง การเกษตรและป่าไม้ และการเกษตรแบบผสมผสาน องค์ประกอบพื้นฐานในการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวมี 4 ด้าน แต่ผู้วิจัยเลือกมาเพียง 2 ด้าน ที่มีเกี่ยวข้องกับทรัพยากรการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการดังนี้ (กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา, 2553)

1. ศักยภาพการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ประกอบด้วย 10 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) โครงสร้างการบริหารจัดการองค์กรและแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว 2) การกำหนดแผนการบริหารจัดการพื้นที่อย่างเป็นระบบ 3) การจัดการด้านความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว 4) การจัดการของเสียในแหล่งท่องเที่ยว 5) การยอมรับและความร่วมมือกับชุมชนโดยรอบ 6) การสร้างเครือข่ายเพื่อสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยว 7) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 8) การบำรุงรักษาระบบสาธารณูปโภคและทรัพยากรการท่องเที่ยว 9) การส่งเสริมการขาย เพิ่มมูลค่าและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร 10) การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ของแหล่งท่องเที่ยว

2. ศักยภาพการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ประกอบด้วย 8 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) ความโดดเด่นด้านเทคโนโลยีการเกษตรและองค์ความรู้เฉพาะ 2) ความโดดเด่นด้านเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) สภาพธรรมชาติและความสะดวกสบายของแหล่งท่องเที่ยว 4) ความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายประเภท 5) การได้รับรางวัล ใบรับรอง หรือใบประกาศเกียรติคุณ 6) ความโดดเด่น และหลากหลายของผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร 7) ความโดดเด่นและความหลากหลายของกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว 8) การเรียนรู้วิถีชีวิตหรือร่วมทำกิจกรรมกับเกษตรกร

2.4 แนวคิด ทฤษฎีด้านการประเมินความพึงพอใจ

2.4.1 ความหมายของความพึงพอใจ

สุริยะ วิริยะสวัสดิ์ (2540: 42) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจว่า ความพึงพอใจหมายถึง ความรู้สึกพอใจในการรับบริการหรือการตอบสนองที่ตรงกับความต้องการของประชาชน ประชาชนจะมีความพึงพอใจอย่างมากเมื่อสิ่งที่ตนคาดหวังได้รับการตอบสนองในระยะเวลาที่เหมาะสม แต่ถ้าหากการตอบสนองนั้นไม่เป็นไปตามที่คาดหวังหรือตามจุดมุ่งหมายและในระยะเวลาที่ไม่เหมาะสม ก็จะทำให้ความพึงพอใจน้อยตามลำดับ และระดับความพึงพอใจยังสามารถที่จะวัดประสิทธิภาพของการบริการได้

วิชัย เหลืองธรรมชาติ (2531: 15) กล่าวว่า ความพึงพอใจมีส่วนเกี่ยวข้องกับความต้องการของมนุษย์ กล่าวคือ ความพึงพอใจจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ ความต้องการของมนุษย์ได้รับการตอบสนอง ซึ่งมนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ในที่ใดย่อมมีความต้องการขั้นพื้นฐานไม่ต่างกัน และในส่วนของมนตรี เฉียบแหลม (2536: 9) กล่าวว่า ความพึงพอใจ คือ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่ง ความรู้สึกดังกล่าวนี้จะลดลงหรือไม่เกิดขึ้นถ้าหากความต้องการหรือเป้าหมายนั้น ไม่ได้รับการตอบสนอง ซึ่งระดับความพึงพอใจจะแตกต่างกัน ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยองค์ประกอบของการบริหาร นอกจากนี้ ชริณี เดชจินดา (2530: 27) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึก หรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ความรู้สึกพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการของบุคคลได้รับการตอบสนอง หรือบรรลุจุดมุ่งหมายในระดับหนึ่ง ความรู้ดังกล่าวจะลดลงหรือไม่เกิดขึ้นหากความต้องการหรือจุดมุ่งหมายนั้นไม่ได้รับการตอบสนอง ทำนองเดียวกันกับ อมร รักษาสัตย์ (2535: 27) ความพอใจของผู้รับบริการเป็นมาตรการอย่างหนึ่งที่วัดประสิทธิภาพของการบริการได้ เพราะการจัดการบริการของรัฐไม่ใช่แค่ทำให้เสร็จๆ ไปแต่หมายถึง การให้บริการอย่างดี เป็นที่พอใจแก่ประชาชน

มณีนวรณ์ ต้นไทย (2533: 66) ได้ให้ความหมาย ความพึงพอใจหลังการได้รับบริการว่าเป็นระดับความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการได้รับบริการในด้านต่างๆ ดังนี้คือ

- 1) ด้านความสะดวกที่ได้รับ
- 2) ด้านตัวเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ
- 3) ด้านคุณภาพของบริการที่ได้รับ
- 4) ด้านระยะเวลาในการดำเนินการ
- 5) ด้านข้อมูลที่ได้รับจากการบริการ

เชลลีย์ (Shelly, 1975 : 252-268) สรุปทฤษฎีความพึงพอใจไว้ว่าเป็นทฤษฎีที่ว่าด้วยความรู้สึกสองแบบของมนุษย์ คือ ความรู้สึกในทางบวก และความรู้สึกทางลบ ความรู้สึกทุกชนิดของมนุษย์จะต้องอยู่ในกลุ่มความรู้สึกทั้งสองแบบนี้ ความรู้สึกทางบวก คือ ความรู้สึกที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะทำให้เกิดความสุข ความรู้สึกนี้เป็นความรู้สึกที่แตกต่างจากความรู้สึกทางบวกอื่น ๆ กล่าวคือ เป็นความรู้สึกที่มีระบบย้อนกลับ ทำให้เกิดความสุขหรือความรู้สึกทางบวกเพิ่มขึ้นได้อีก จะเห็นได้ว่าความสุขเป็นความรู้สึกที่สลับซับซ้อน และความสุขนี้จะมีผลต่อบุคคลมากกว่าความรู้สึกทางบวก อื่น ๆ ความรู้สึกทางลบ ความรู้สึกทางบวก และความสุข มีความสัมพันธ์กันอย่างสลับซับซ้อนและระบบความสัมพันธ์ของความรู้สึกทั้ง 3 นี้ เรียก ระบบความพึงพอใจ โดยความพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อมีความรู้สึกทางบวกมากกว่าความรู้สึกทางลบ ความพอใจสามารถแสดงออกมาในรูปของความรู้สึกทางบวกแบบต่าง ๆ ได้ และความรู้สึกทางบวกนี้ยังเป็นตัวช่วยให้เกิดความพึงพอใจเพิ่มขึ้นได้อีก

อเดย์ และแอนเดอร์เซน (Aday and Andersen, 1978) กล่าวถึงทฤษฎีพื้นฐาน 6 ประเภทที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจของผู้มาใช้บริการ และความรู้สึกที่ผู้ใช้บริการได้รับจากบริการเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะช่วยประเมินระบบบริการว่าได้มีการเข้าถึงผู้ใช้บริการ ความพึงพอใจ 6 ประเภทนั้นคือ

1. ความพึงพอใจต่อความสะดวกที่ได้รับจากบริการ (convenience) ซึ่งแยกออกเป็น
  - 1) การใช้เวลารอคอยในสถานที่บริการ (office waiting time)
  - 2) การได้รับการดูแลเมื่อมีความต้องการ (availability of care when needs)

- 3) ความสะดวกสบายที่ได้รับในสถานบริการ (base of getting to care)
2. ความพึงพอใจต่อการประสานงานของการบริการ (co-ordination) ซึ่งแยกออกเป็น
  - 1) การได้รับบริการทุกประเภทในสถานที่หนึ่ง คือ ผู้ใช้บริการสามารถขอรับบริการตามความต้องการของผู้ใช้บริการ (getting all needs met at one place)
  - 2) ผู้ให้บริการให้ความสนใจแก่ผู้ใช้บริการ
  - 3) ได้มีการติดตามผลงาน (follow-up)
3. ความพึงพอใจต่อข้อมูลที่ได้รับจากบริการ (information)
4. ความพึงพอใจต่ออัธยาศัย ความสนใจของผู้ให้บริการ (courtesy) ได้แก่ การแสดงอัธยาศัยทำทางที่ดี เป็นกันเองของผู้ให้บริการ และความสนใจ ห่วงใยต่อผู้ใช้บริการ
5. ความพึงพอใจต่อคุณภาพของการบริการ (quality of care) ได้แก่ คุณภาพของการบริการต่อผู้ใช้บริการ
6. ความพึงพอใจต่อค่าใช้จ่ายเมื่อใช้บริการ (output –off-pocket cost) ได้แก่ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นของผู้ใช้บริการ

2.4.2 การวัดความพึงพอใจ

การวัดความพึงพอใจ เป็นการวัดความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะหนึ่งลักษณะใด (บุญเรียง ขจรศิลป์, 2528: 153) และความพึงพอใจเป็นส่วนหนึ่งของเจตคติ นั่นก็คือ เป็นความรู้สึกของคนเราที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่สามารถสังเกตหรือวัดได้โดยตรง ต้องสันนิษฐานจากพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกต่อผู้คนหรือเหตุการณ์ที่เป็นเป้าหมายซึ่งมี 5 ลักษณะดังนี้ (สงวนศรี วิรัชชัย, 2527: 64)

1. มาตรการวัดเจตคติของเธอร์สโตน (Thurstone's qual-appearing interval scale)

เธอร์สโตน ได้เสนอให้รวบรวมข้อความที่แสดงเจตคติต่อที่หมายให้ได้จำนวนมากกว่า 100 ข้อความ โดยให้มีทั้งข้อความที่เป็นนิมิตอย่างมาก ข้อความที่เป็นนิมิตไม่มากนัก ข้อความที่เป็นกลาง ๆ ข้อความที่เป็นนิเสธไม่มากและข้อความที่เป็นนิเสธอย่างมาก แล้วนำข้อความทั้งหมดไปให้คนกลุ่มใหญ่ตัดสินแบ่งข้อความออกเป็น 11 กลุ่มตามปริมาณความเข้มของความรู้สึกที่มีอยู่ในแต่ละข้อความ โดยผู้ตัดสินใจต้องตัดสินอย่างเป็นปรนัย ไม่นำเจตคติที่ตนมีต่อที่หมายนั้นมาเกี่ยวข้องกับ การพิจารณาแบ่งประเภทหรือแบ่งกลุ่มของข้อความ เมื่อได้ข้อความ 11 กลุ่ม ที่มีความเข้มของเจตคติต่าง ๆ กันแล้ว ก็เลือกแต่เฉพาะข้อความที่ผู้ตัดสินส่วนมากเป็นพ้องกันนำมาทำเป็นแบบสอบถาม เพื่อให้ผู้ตอบระบุว่าเห็นด้วยกับข้อความใด และไม่เห็นด้วยกับข้อความใด

2. มาตรการวัดของลิเคิร์ท (Likert's summated rating scale)

เป็นการจัดให้มีข้อความที่แสดงเจตคติในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง (ข้อความหนึ่งๆ จะแสดงทิศทางของเจตคติเพียงทิศทางเดียว คือ นิมิต หรือนิเสธ) แล้วให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นหรือตอบว่า เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย กับข้อความนั้น ๆ มากน้อยเพียงใด คำตอบของแต่ละข้อความจะมีให้เลือกตอบ 5 ช่วง ตั้งแต่ เห็นด้วยอย่างมาก เห็นด้วย เฉย ๆ หรือยังไม่ได้ตัดสินใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างมาก

มาตรการวัดเจตคติแบบนี้นิยมใช้กันมาก เพราะสร้างได้ง่ายกว่าแบบของเธอร์สโตน และในระยะหลังๆ ก็มีการดัดแปลงไปบ้าง เช่น ตัดคำตอบที่เป็นกลาง (ยังไม่ได้ตัดสินใจ) ออกไป ด้วย

เหตุผลที่ว่า ผู้ตอบที่ไม่แน่ใจในการประเมินของตน หรือผู้ที่ไม่ต้องการแสดงความคิด ความรู้สึกที่แท้จริงมักจะเลือกคำตอบนี้ และในบางครั้งก็มีการเพิ่มช่วงคำตอบเป็น 6-7 หรือ 8-9 ช่วง แล้วแต่จุดประสงค์ของการวัด

3. มาตรการจำแนกลักษณะ (semantic differential scale)

ออสกูต ซัคซี และแทนเนนเบอร์ม (Osgood, Suci and Tannenbaum) เสนอการวัดเจตคติโดยให้ผู้ตอบประเมินคุณสมบัติที่อาจจะมีได้ในทางตรงข้ามกัน เช่น ดี-เลว อ่อนแอ-เข้มแข็ง เกียจคร้าน-ขยัน สุภาพ-หยาบคาย ฯลฯ ของบุคคล

4. มาตรการวัดระยะทางสังคม (social distance scale unidimensional scale)

มาตรการวัดระยะทางสังคมคือ การวัดเจตคติต่อผู้คนโดยจัดให้มีข้อความแสดงถึงความสัมพันธ์และความรู้สึกของบุคคลที่จะมีต่อผู้เป็นเป้าหมายของเจตคติ 7 ข้อความ แต่ละข้อความจะบ่งบอกความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับต่างๆ กัน ตั้งแต่ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมาก ซึ่งแสดงถึงการมีเจตคติดีใจ ไปจนถึงความสัมพันธ์ในทางลบ ซึ่งแสดงถึงการมีเจตคติไม่ดี แล้วให้ผู้ตอบเลือกตอบว่า ต้องการจะมีความสัมพันธ์กับบุคคลหรือกลุ่มคนที่เป็นเป้าหมายของเจตคติในระดับใด จาก 7 ระดับต่อไปนี้ คือ ยอมรับถึงขั้นแต่งงาน ยอมรับเป็นเพื่อนสนิท ยอมรับเป็นเพื่อนบ้าน ยอมรับเป็นเพื่อนร่วมอาชีพ ยอมรับเป็นพลเมืองของประเทศ ยอมรับในฐานะเป็นผู้มาเยือนของประเทศ และไม่ยอมรับให้เข้ามาในประเทศ มาตรการนี้เสนอโดย โบการ์ดัส (Bogardus)

5. มาตรการวัดเจตคติของกัทท์แมน (Guttman)

มาตรการวัดเจตคติของกัทท์แมน คือ การจัดให้มีข้อความชุดหนึ่ง ซึ่งแต่ละข้อความจะแสดงเจตคติในทิศทางเดียวกัน แต่มีความเข้มข้นหรือปริมาณของความรู้สึกแตกต่างกัน ข้อความชุดนี้จะจัดเรียงลำดับความเข้มข้นของเจตคติที่มีอยู่ในแต่ละข้อความไว้ แล้วให้ผู้ตอบเลือกตอบด้วยข้อความใดข้อความหนึ่ง โดยถือว่าคำตอบหรือข้อความที่ผู้ตอบเลือกจะเป็นการยืนยันคำตอบหรือข้อความที่แสดงความเข้มในระดับรองลงไปด้วย เช่น ถ้ามีข้อความที่คล้ายๆ กับมาตรการวัดระยะทางสังคม คือ การยอมรับเป็นพลเมืองของประเทศ รวม 5 ข้อความ ซึ่งแสดงถึงเจตคติดีใจในระดับความเข้มต่างๆ กัน ตั้งแต่มากไปหาน้อย ถ้าผู้ตอบเลือกตอบว่าเป็นเพื่อนสนิท ก็จะสรุปว่า ผู้ตอบยืนยันไปจนถึงการยอมรับเป็นเพื่อนบ้าน ยอมรับเป็นเพื่อนร่วมงานและยอมรับเป็นพลเมืองของประเทศด้วย ปัจจุบันมาตรการวัดแบบนี้ไม่ได้รับความนิยม เพราะพบมีสภาพความเป็นจริงที่ขัดกับหลักการของมาตรการนี้ คือ พบว่าที่เรายอมรับคนคนหนึ่งเป็นเพื่อนสนิทนั้น ไม่ได้หมายความว่าเราจะยอมรับเขาเป็นเพื่อนบ้านและเพื่อนร่วมงานด้วย

2.5 บริบทการท่องเที่ยวใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

พื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดสงขลา สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เป็นเมืองชายแดนโดยมีพื้นที่ติดกับประเทศมาเลเซีย มีความพร้อมด้วยทรัพยากรท่องเที่ยว ได้แก่ ทรัพยากรทางธรรมชาติ ซึ่งพื้นที่ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีโครงสร้างทางกายภาพที่หลากหลาย ประกอบด้วย พื้นที่ภูเขา ทะเล ที่ราบ พื้นที่ชุ่มน้ำ ทะเลสาบ ป่าพรุ ทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งในแต่ละจังหวัดมีแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นไม่เหมือนกัน เช่น จังหวัดสงขลาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ได้รับความนิยมได้แก่ แหลมสมิหลา น้ำตกโตนงาช้าง ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและมาเลเซีย ขณะที่จังหวัดสตูล ซึ่งมีพื้นที่ติดกับทะเลอันดามัน มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักในหมู่นักท่องเที่ยวชาว

ยุโรปและชาวไทย คือ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทางทะเลประกอบด้วย อุทยานแห่งชาติตะรุเตา เกาะหลีเป๊ะ เกาะบุโหลน เป็นต้น เช่นเดียวกับ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งเป็นที่ตั้งของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าบาลา ฮาลา ปาพรโต๊ะแดง อ่าวมะนาว อุทยานแห่งชาติเทือกเขาบูโด ในจังหวัดนราธิวาส เชื้อนบางกลาง ในจังหวัดยะลา และน้ำตกทรายขาว ในจังหวัดปัตตานี เหล่านี้ล้วนแล้วเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวตลอดมา

นอกจากความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติแล้ว 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังมีความหลากหลายของผู้คนที่ประกอบด้วย ไทยพุทธ ไทยมุสลิม และไทยจีน ซึ่งมีความสัมพันธ์กันมาอย่างยาวนาน ที่ผูกพันเชื่อมโยงถึง วิถีชีวิต ความเชื่อ พิธีกรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ต่างๆ ก่อให้เกิดทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในรูปแบบของงานกิจกรรมประเพณีจำนวนมาก โดยอาศัยวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน เช่น งานแข่งเรือกอลและ จังหวัดนราธิวาส งานสมโภชเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว จังหวัดปัตตานี งานแข่งขันนกเขาชาวเลอาเยียน จังหวัดยะลา งานลอยเรือชาวเลเกาะหลีเป๊ะ จังหวัดสตูล และงานหาดใหญ่มิดไนท์สงกรานต์ ที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นต้น กิจกรรมงานประเพณีเหล่านี้ ได้อาศัยความแตกต่างด้านประเพณีวัฒนธรรม และความเชื่อ มาพัฒนาให้เกิดเป็นกิจกรรมทางด้านการท่องเที่ยวดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแต่ละปี โดยเมืองที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา และอำเภอสุไหงโกลลก จังหวัดนราธิวาส

การเชื่อมโยงการคมนาคมกับประเทศอาเซียน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นพื้นที่ที่มีข้อได้เปรียบ เนื่องจากมีด่านชายแดนที่สำคัญซึ่งเชื่อมกับประเทศมาเลเซียซึ่งถือว่าเป็นประตูสู่ออาเซียนจำนวน 8 ด่าน ประกอบด้วย ด่านสะเดา ด่านปาดังเบซาร์ และด่านบ้านประกอบ จังหวัดสงขลา ด่านตำมะลัง และด่านวังประจัน จังหวัดสตูล ด่านเบตง จังหวัดยะลา ด่านตากใบ และด่านสุไหงโกลลก จังหวัดนราธิวาส ด่านเหล่านี้ ก่อให้เกิดความสะดวกในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวระหว่าง ไทย มาเลเซีย อาเซียน และจากทั่วโลก ซึ่งด่านสะเดา ได้ชื่อว่าเป็นด่านทางบกที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย นอกจากด่านชายแดนแล้ว 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังมีสนามบินนานาชาติ (international airport) และสนามบินในประเทศ (domestic airport) ได้แก่สนามบินหาดใหญ่ที่มีเที่ยวบินประจำวัน (daily flight) ทั้งเที่ยวบินในประเทศ และต่างประเทศ (มาเลเซียและสิงคโปร์) และสนามบินนราธิวาส ตามลำดับ (ททท. สำนักงานหาดใหญ่, 2555) นอกจากนี้ ยังมีรถไฟเชื่อมการเดินทางจากสถานีปัตเตอร์เวิร์ธ มาเลเซีย ไปกรุงเทพฯ ซึ่งผ่านสถานีหาดใหญ่ให้บริการนักท่องเที่ยวอีกด้วย

อย่างไรก็ตามแม้ว่า 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จะได้รับกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ นับจากปี 2547 แต่ความเคลื่อนไหวด้านการท่องเที่ยวก็ยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง โดยการปรับตัวของหน่วยงานภาครัฐเอกชน และชุมชนที่เกี่ยวข้องช่วยกันขับเคลื่อนให้การท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังคงดำเนินต่อไป แม้ว่าจะประสบวิกฤติด้านพื้นที่โดยตรงในจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส และวิกฤติด้านภาพลักษณ์ที่เกิดขึ้นกับจังหวัดสงขลา และสตูล นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศก็ยังคงเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนอย่างต่อเนื่องซึ่งในปี พ.ศ. 2555-2557 มีนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมเยือนในพื้นที่เที่ยวดังแสดงในตารางที่ 1 ด้านล่างดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนนักท่องเที่ยวในพื้นที่

จังหวัด	2555			2556			2557		
	ไทย	ต่างชาติ	รวม	ไทย	ต่างชาติ	รวม	ไทย	ต่างชาติ	รวม
นราธิวาส	180,661	309,283	489,944	198,699	330,376	529,075	200,647	346,225	546,872
ปัตตานี	213,184	1,101	214,285	210,542	1,639	212,181	212,386	1,676	214,062
ยะลา	110,299	318,745	429,044	181,124	734,211	915,335	193,707	766,821	960,528
สตูล	938,052	62,372	1,000,424	745,390	69,323	814,713	778,182	84,985	863,167
สงขลา	3,407,412	956,396	4,363,808	2,753,763	2,048,811	4,802,574	2,975,335	2,122,359	5,097,694
รวม	4,849,608	1,647,897	6,497,505	4,089,518	3,184,360	7,273,878	4,360,257	3,322,066	7,682,323

ที่มา : กรมการท่องเที่ยว (2557)

ข้อมูลตามตาราง แสดงให้เห็นว่า 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังมีโอกาสในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งตลาดในประเทศและตลาดต่างประเทศ โดยเฉพาะตลาดในกลุ่มประเทศอาเซียน กลุ่มมุสลิม (Muslim tourism) ที่มีวัฒนธรรมที่คล้ายกันกับผู้คนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ขณะที่แหล่งท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดสตูล ก็ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวชาวยุโรป เช่นเดียวกับแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดสงขลา ที่เป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความพร้อมทั้งในด้านของแหล่งท่องเที่ยว การบริการท่องเที่ยว และศักยภาพของชุมชนเองในการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างครอบคลุมวงจรที่สอดคล้องของพื้นที่ โดยศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่กระจายอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ทั้ง 5 จังหวัด โดยความพร้อมของทรัพยากรที่มีอยู่สอดคล้องกับแนวความคิดด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ที่ได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวของภายใต้ ภายใต้กรอบ *ปาสวยทะเลใส หลากหลายวัฒนธรรม และแนวคิดเอกลักษณ์ความเป็นไทย (Thainess) (ททท., 2557)*

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยว พบว่างานวิจัยที่มีความสอดคล้อง และเกี่ยวข้องกับประเด็นในการวิจัยครั้งนี้ คือ เบญญาดา ฉัตรไชยาฤกษ์ (2550) ได้ศึกษาเรื่อง การปรับปรุงโปรแกรมการท่องเที่ยวในภาคเหนือของประเทศไทยสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจ จำแนก วิเคราะห์ และปรับปรุงโปรแกรมการท่องเที่ยวในภาคเหนือให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยจากผลการศึกษาพบว่าเมื่อจำแนกโปรแกรมการท่องเที่ยวในภาคเหนือสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางแบบอิสระและโปรแกรมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางแบบกลุ่มเป็น 3 ประเภท คือ โปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงผสม พบว่าโปรแกรมการท่องเที่ยวแต่ละแบบที่บริษัทธุรกิจท่องเที่ยวแนะนำเสนอให้บริการแก่นักท่องเที่ยวไม่มีความแตกต่างกันมากนักและเดินทางไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวคล้ายๆ กันโปรแกรมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน สามารถแบ่งได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ประกอบด้วยจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำพูน และจังหวัดลำปาง กลุ่มที่ 2 ประกอบด้วยจังหวัด

พะเยา จังหวัดแพร่ และจังหวัดน่าน ส่วนในภาคเหนือตอนล่างสามารถจัดกลุ่มได้เพียงกลุ่มเดียว ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดสุโขทัย และจังหวัดกำแพงเพชร เมื่อดำเนินการปรับปรุงโปรแกรมการท่องเที่ยวแล้ว พบว่าโปรแกรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่ได้เป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจและมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นแต่ยังคงกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน เนื่องจากจังหวัดในภาคเหนือตอนบนมีความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการรองรับนักท่องเที่ยว นอกจากนั้นแล้ว วชิร หิรัญพันธ์.(2551) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวสำเร็จรูป รูปแบบและแนวทางการพัฒนาการส่งเสริมการตลาด และรูปแบบและแนวทางการนำจิตวิทยากาบริการ ไปใช้ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดภูเก็ต พังงา กระบี่ พบว่า ภาครัฐควรชูนโยบายการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมในกลุ่มจังหวัดอันดามันให้ชัดเจน ทุกภาคีร่วมกันกำหนดผลิตภัณฑ์ที่ต้องการพัฒนาให้ขายได้ตามเอกลักษณ์ประจำถิ่น แนวทางที่จะพัฒนาโปรแกรมได้นั้นต้องพิจารณา ในประเด็น 1 กำหนดกลุ่มนักท่องเที่ยวให้ชัดเจน 2 จัดกิจกรรมที่สอดคล้องกันกับรายการนำเที่ยวอื่นๆ และเน้นขายตลาดประสบการณ์ 3 สร้างความร่วมมือกันระหว่างภาคีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้ตลาดมีศักยภาพและอาศัยการส่งเสริมการตลาดให้เป็นที่รู้จัก 4 ลักษณะธุรกิจการท่องเที่ยวคือการบริการที่ต้องสัมพันธ์กับความต้องการกลุ่มเป้าหมาย 5 ผู้ประกอบการสามารถบริการนักท่องเที่ยวได้ตลอดรายการนำเที่ยว และ 6 ลดความเสี่ยงที่ไม่สามารถควบคุมได้ โดยบอกความจริงและไม่ให้นักท่องเที่ยวคาดหวังเกินกว่าสภาพที่เป็นจริง รูปแบบการส่งเสริมการตลาดที่ใช้มากที่สุดในปัจจุบันคือ 1 การประชาสัมพันธ์ โดยเน้นการประชาสัมพันธ์ข้อมูลความรู้ด้านเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประจำถิ่น เพื่อสร้างกระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 2 โฆษณาทางสื่อมวลชนให้เกิดการรับรู้อย่างต่อเนื่อง 3 การส่งเสริมการขาย โดยการ ลด แลก แจก แถม เพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจซื้อ 4 การขายโดยบุคคล 5 การตลาดโดยตรงโดยใช้อินเทอร์เน็ต รูปแบบและแนวทางการนำจิตวิทยากาบริการไปใช้ โดยพัฒนาลักษณะทางกายภาพที่นักท่องเที่ยวสัมผัสได้ เน้นความสะดวก การเข้าถึงง่าย สามารถผนวกกับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมเพื่อเพิ่มคุณค่าได้ ศึกษาวัฒนธรรมและความต้องการ ที่สำคัญคือผลสะท้อนกลับจากนักท่องเที่ยว และนำมาพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้น

สรุป จากการทบทวนวรรณกรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยว จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวางกรอบแนวคิดด้านการวิจัย การพัฒนาเครื่องมือวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อนำไปสู่การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงการเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวหลักของพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้เกิดโปรแกรมการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย และน่าสนใจ เพื่อนำเสนอแก่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในการส่งต่อและเพื่อนำเสนอขายให้กับนักท่องเที่ยวและผู้ที่สนใจต่อไป

บทที่ 3

การดำเนินงานวิจัย

การศึกษาวิจัย การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และการวิจัยปริมาณ (Quantitative research) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1) ศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) และแหล่งท่องเที่ยวหลักของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) พัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) 3) นำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ให้กับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว และองค์กรที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งการศึกษานี้ใช้วิธีการจำแนกข้อมูลตามแหล่งที่มาได้ 2 ลักษณะ คือ

1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้มาจากการสำรวจภาคสนาม (Field Survey) การสังเกต การประชุมกลุ่มย่อย และการสัมภาษณ์บุคคล เพื่อเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง คือ แกนนำชุมชนท้องถิ่น กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน นักวิชาการจากสถาบันการศึกษา เพื่อศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) และแหล่งท่องเที่ยวหลักของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อนำไปพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และนำเสนอให้กับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว และองค์กรที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี นโยบาย แผนงาน ที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากเอกสารที่มีผู้รวบรวมไว้แล้ว เช่น หนังสือ ตำรา บทความ รายงานการวิจัย เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยและเชื่อมโยงระหว่างปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับทฤษฎีอย่างเป็นเหตุเป็นผลต่อไป

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ขอกำหนดเป็นหน่วยวิจัยที่เกี่ยวข้อง (stakeholders) และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จากกลุ่มประชากรในหน่วยวิจัยในรายละเอียดด้านล่างดังนี้ คือ

3.1.1 กลุ่มชุมชน

ตัวแทนแกนนำชุมชนท่องเที่ยว ตัวแทนคณะกรรมการท่องเที่ยว ตัวแทนสมาชิกในกลุ่มชุมชนท่องเที่ยว ในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 10 ชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 1) ชุมชนบ้านกันใหญ่ 2) ชุมชนควนโพธิ์ จังหวัดสตูล 3) ชุมชนวิถิพุทธคลองแดน 4) ชุมชนบ้านท่าหิน วิถีไหนค นาเล จังหวัดสงขลา 5) ชุมชนบางปู 6) ชุมชนทรายขาว จังหวัดปัตตานี 7) หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 9 8) หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 10 จังหวัดยะลา 9) ชุมชนวัดชลธาราสิงเห และ 10) หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา

12) จังหวัดนราธิวาส โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจากแกนนำชุมชนที่เกี่ยวข้องด้านการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน ชุมชนละ 10 คน รวมทั้งสิ้น 100 คน

3.1.2 กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ

ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ อาทิ ผู้แทนจากสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (สำนักงานหาดใหญ่, สำนักงานนราธิวาส) องค์การบริหารส่วนจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานเกษตรจังหวัด นักวิชาการ ด้านการท่องเที่ยวและด้านการตลาด จำนวน 15 คน

3.1.3 กลุ่มหน่วยงานภาคเอกชน

ตัวแทนจากหน่วยงานภาคเอกชน อาทิ สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยว สภาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว สมาคมมัคคุเทศก์ ตัวแทนผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ตัวแทนมัคคุเทศก์ ในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) จำนวน 20 คน

3.2 การคัดเลือกพื้นที่วิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ถือเป็นงานวิจัยต่อเนื่องจากแผนงานวิจัย “การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) และ 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย ภายใต้มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่อาเซียน” ซึ่งศึกษาไว้โดย นราวดี บัวขวัญ และคณะ (2558) ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณการวิจัย จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวได้กำหนดพื้นที่ในการศึกษาไว้ 5 ชุมชน คือ บากันใหญ่ วิถีพุทธคลองแดน หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 10 และหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 12 ส่วนอีก 6 ชุมชนที่เหลือใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยคัดเลือกจากชุมชนที่อยู่ในโครงการยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดสตูล ดำเนินการในปี 2558 ประกอบด้วย ชุมชนควนโพธิ์ ชุมชนบ้านท่าหิน วิถีโหนด นา เล ชุมชนบางปู ชุมชนทรายขาว หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 9 และชุมชนวัดชลธาราสิงเห เพื่อพัฒนาความพร้อมในการเสนอขายตามโครงการยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปีงบประมาณ 2560

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลการศึกษา ประกอบด้วย

1. แบบสำรวจทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วย แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์สินค้า อาหาร ของฝากของที่ระลึก รวมถึงบริการด้านการท่องเที่ยวต่าง ๆ ของชุมชนในพื้นที่ศึกษา พร้อมกันนี้ได้ใช้เครื่องคำนวณหาพิกัดทางภูมิศาสตร์ (GPS) เพื่อศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับชุมชน

2. แบบสังเกต เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลในส่วนของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

3. แบบสนทนากลุ่ม เป็นแบบสนทนาแบบกึ่งโครงสร้าง โดยใช้แบบยกร่างโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งได้จากการทบทวนจัดประชุมหารือแกนนำชุมชนที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว และเอกสารที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การสนทนากลุ่มกับตัวแทนกลุ่มแกนนำชุมชน

ตัวแทนกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

4. แบบประเมินเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยว เพื่อใช้ในการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวไปสู่การวิเคราะห์เพื่อพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวดังกล่าวให้มีความน่าสนใจ และมีประสิทธิภาพต่อไป

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัย การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ใช้การรวบรวมข้อมูลโดยการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Document review) การสำรวจ (Field survey) การสังเกต (Observations) การสนทนากลุ่ม (Focus group) และการประเมิน (Evaluation)

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จากตำรา เอกสาร บทความ งานวิจัย และสิ่งตีพิมพ์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยว และมาตรฐานการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2. การวิเคราะห์เนื้อหาจากการบันทึกการสำรวจ บันทึกการสังเกต การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์บุคคล ใช้วิธีการจัดบันทึกข้อมูลและการบันทึกเสียงเพื่อนำมาถอดข้อมูลจากนั้นจึงนำเอาข้อมูลจากการบันทึกมาวิเคราะห์ด้วยกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Miles and Huberman, 1999) เริ่มด้วยการจัดระเบียบข้อมูลให้อยู่ในรูปของเอกสารก่อนจะนำเอาข้อมูลที่แยกตามหัวข้อ และรวบรวมอีกครั้งตามความสัมพันธ์ของข้อมูลซึ่งจะช่วยให้สามารถเรียบเรียงข้อมูลในรูปของการพรรณาก่อนที่จะหาข้อสรุปและตีความ

3. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมินความคิดเห็นของผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวที่มีต่อการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์สำเร็จรูป SPSS v.11.5 โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเพื่อวิเคราะห์ผลประเมินใช้วิธีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูลโดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์สำเร็จรูป SPSS v.11.5 เพื่อการหาความสัมพันธ์ของระดับตัวแปรของประเด็นความต้องการ นอกจากนี้ ยังวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลเบื้องต้น (ขั้นตอนที่2) เพื่อแสดงถึงความสัมพันธ์ของประเด็นความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ศึกษา 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทย

3.6 การจัดทำรายงานสรุปผลการวิจัย

จากการดำเนินงานเพื่อการวิจัยตามขั้นตอนต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นเพื่อนำมารวบรวมและประมวลผล และจัดทำเป็นรายงานการวิจัยเพื่อนำเสนอข้อมูลแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อนำไปผลงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

บทที่ 4

ผลการศึกษา

จากการศึกษา “การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส)” ซึ่งคณะผู้วิจัยทำการศึกษาโดยการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการวิจัยภาคสนาม ซึ่งใช้วิธีการการสำรวจ การสังเกต การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ และการประเมิน เพื่อหาข้อสรุป และนำไปสู่การวิเคราะห์ เพื่อนำเสนอตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยซึ่งประกอบด้วย 3 ประเด็นสำคัญ ดังนี้ คือ

1) ศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) และแหล่งท่องเที่ยวหลักของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

2) พัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)

3) นำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) ให้กับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว และองค์กรที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

4.1 เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) และแหล่งท่องเที่ยวหลักของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จากผลการศึกษาวิจัย คณะผู้วิจัยในศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) รวมไปถึงแหล่งท่องเที่ยวหลักของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นโปรแกรมท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้เกิดความหลากหลายและดึงดูดความสนใจแก่นักท่องเที่ยวที่จะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้

4.1.1 เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดสตูล

จากการศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดสตูล ซึ่งในการศึกษารั้งนี้ กำหนดแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดสตูลที่ทำการศึกษาไว้ 2 ชุมชน คือ ชุมชนบากันใหญ่ และชุมชนควนโพธิ์ ซึ่งทั้ง 2 ชุมชนนี้มีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน รวมถึงมีความสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดสตูลได้ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดสตูล ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนรวมถึงกิจกรรมท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวหลักที่สามารถนำมาเชื่อมโยงเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าวข้างต้น ดังรายละเอียดที่สรุปได้ดังนี้

1) ชุมชนปากันใหญ่ ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

แหล่งท่องเที่ยว	กิจกรรมท่องเที่ยว	แหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน
1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประกอบด้วย - แหล่งปะการังน้ำตื้น ช่องหลาด (แหล่งปลาการ์ตูน ปลาตาบ บูบี้) - แหล่งหญ้าทะเลของพะยูนเต่า - กองหินดำ หินกองใหญ่ อ่าวหินงาม ขนาดเล็ก - สุสานหอยมีชีวิตร - สันหาดดอนกอบหอย - เกาะหอยกอบ หรือหอยขาว - ทะเลแหวกหรือสันหลังมังกรแดงที่หาดสมหวัง - ป่าชายเลน ปาลำพู และอูมอ้งค้ำพู 2. แหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน ประกอบด้วย - บ่อนูบาลเต่า ณ ศูนย์อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ทะเลหายาก - ธนาคารปูม้าของกลุ่มประมงพื้นบ้าน - วิถี 3 หมู่บ้านของชาวเลบนเกาะสาหร่าย	1. ชมป่าชายเลนรอบชุมชน เช่น ปาลำพู สัตว์ทะเล (การ์ตูน ปลาตาบ บูบี้) แหล่งปะการังน้ำตื้น 2. ชมทะเลแหวกหรือหาดสันหลังมังกรแดงที่หาดสมหวัง 3. ชมพระอาทิตย์ตก ณ หาดสมหวัง 4. ชมสุสานหอยมีชีวิตร 5. นั่งเรือชมท้องทะเล และเล่นน้ำ ที่เกาะหินดำ เกาะหินแดง (หากโชคดีจะพบปลาโลมาเล่นน้ำ) 6. ชมผู่ค้ำคาวแม่ไก่ ที่จุดสูงสุดของเกาะหินดำ 7. ชมหินนานาชนิดที่กองหินดำ หินกองใหญ่ และอ่าวหินงามขนาดเล็ก 8. ชมดอนกอบหอย เกาะหอยกอบ หรือ หอยขาว 9. การรับประทานอาหารทะเลสด กิจกรรมปิ้งย่าง และสนทนาปากันใหญ่ ไอลิฟ ยู 10. ตกปลา ณ ศาลาด็อกเตอร์ 11. เที่ยวชมวิถี 3 หมู่บ้านของชาวเลบนเกาะสาหร่ายโดยนั่งสามล้อพ่วง ถ่ายรูปที่ระลึกหมู่บ้าน ชื่อตำบล 12. พายเรือคายัคชมป่าชายเลน 13. ทำกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อสังคม เช่น ปลุกหญ้าทะเล ปลุกป่าชายเลน ปล่อยปูม้าไข่นอก	1. พิพิธภัณฑ์ควหาสน์ภูเต็น 2. มัสยิดมำบัง 3. วัดคุณาราม

แหล่งท่องเที่ยว	กิจกรรมท่องเที่ยว	แหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน
	กระดอง 14. การเลือกซื้อของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์ชุมชน	

2) ชุมชนควนโพธิ์ ตำบลควนโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

แหล่งท่องเที่ยว	กิจกรรมท่องเที่ยว	แหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน
1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ - เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหอกปลักพญาบังสา - เขตห้ามล่าสัตว์ป่าวังพระยา - เส้นทางเดินป่าวังไม้ไผ่สูงกล้วยไม้และจันทร์ผาพันธุ์ปี - จุดชมวิวจอมไม้งอ - ถ้ำพระยาบังสา 2. แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานโบราณวัตถุ - แหล่งวัตถุโบราณ ณ นาตาบรรพต - แหล่งโบราณสถาน ณ วัดเขาน้อย แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน - ศูนย์การเรียนรู้ภายในชุมชน - เครือข่ายฐานการเรียนรู้ เช่น ฐานวิเศษ ป. 4 กลุ่มสายใยรัก เกษตรพอเพียงระดับครัวเรือน หมู่.2 และเศรษฐกิจพอเพียงระดับหมู่บ้าน หมู่ 3	1. ฟังเรื่องราว (ประวัติความเป็นมา การบริหารจัดการศูนย์เครือข่ายฐานการเรียนรู้) 2. แลกเปลี่ยนเรียนรู้-ภูมิปัญญาชาวบ้าน จากกิจกรรมภายในศูนย์การเรียนรู้ (ได้แก่ การทำแก๊สชีวภาพ การผลิตปุ๋ยชีวภาพ การเลี้ยงปลา กิจกรรมตกปลา) 3. แวะเยี่ยมชม ฐานเรียนรู้ชุมชน เช่น การทำขนมพื้นบ้าน และการเยี่ยมชมการปลูกผักพื้นบ้านมะนาวในท่อกับกลุ่มสายใยรัก 4. การเยี่ยมชมเกษตรพอเพียงระดับครัวเรือน ม.2 การเรียนรู้เศรษฐกิจ พอเพียงระดับหมู่บ้าน หมู่ 3 การเยี่ยมชมเกษตรกรตัวอย่าง (วิเศษ ป. 4) 4. ร่วมเรียนรู้ของก๊อซีพ ก๊อภัยจากเยาวชนอาสา 5. ชมการแสดงพื้นบ้านจากเด็กในชุมชน 6. พักผ่อนในโฮมสเตย์ทั้งใน	1. พิพิธภัณฑ์คุณานุคุณ 2. มัสยิดมาบัง 3. วัดคุณาราม

แหล่งท่องเที่ยว	กิจกรรมท่องเที่ยว	แหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน
	ศูนย์การเรียนรู้ และตามวิถีพื้นบ้าน 7. ปั่นจักรยาน เพื่อสัมผัสธรรมชาติและวิถีชาวบ้านในชุมชนพญาบังสา 8. ศึกษาธรรมชาติ-สิ่งแวดล้อม ชื่นหอ ดูนก หนองน้ำปลักพระยาและเขาพระยาบังสา 9. ศึกษาธรรมชาติตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าวังพระยา 10. ชมวัดอุโบราณ ณ นาคาบรรพต และแหล่งโบราณสถานเขาน้อย ณ วัดเขาน้อย 11. กิจกรรมทำอาหาร และการรับประทานอาหารพื้นบ้าน	

จากรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนбакันใหญ่ และชุมชนควนโพธิ์ รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าว ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลัก ดังแสดงภาพด้านล่างนี้ คือ

รูปภาพที่ 5 เส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดสตูล
ที่มา : คณะผู้วิจัย (2560)

3) ระยะทางของเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักจังหวัดสตูล

สถานที่	เส้นทาง	ระยะทาง (กิโลเมตร)
จากวัดตุลยารามไปยังมัลลิตมาบัง	เดินทางไปยังอำเภอเมืองสตูล โดยใช้ถนนหมายเลข 406	ระยะทาง 12.9 กิโลเมตร
จากมัลลิตมาบังไปยังคฤหาสน์กูเด็น	เดินทางโดยใช้ถนนหมายเลข 406 เพราะถนนหน้าคฤหาสน์กูเด็นเดินทางเดียว	ระยะทาง 350 เมตร
จากคฤหาสน์กูเด็นไปยังชุมชนควนโพธิ์	ใช้เส้นทางหมายเลข 406 เมื่อถึงสามแยกฉลุงให้เลี้ยวซ้ายไปยังถนนหมายเลข 416	ระยะทาง 20.5 กิโลเมตร
จากชุมชนควนโพธิ์ไปยังชุมชนบากันใหญ่	เดินทางไปยังอำเภอท่าแพ โดยใช้เส้นทางหมายเลข 416 แล้วเลี้ยวซ้ายเข้าสู่ถนน สด.3038 ถึงท่าเรือทุ่งรี้น แล้วนั่งเรือไปยังท่าเรือตันหยงกลิง	ถนน ระยะทาง 17.3 กิโลเมตร ทางเรือ ประมาณ 1 ชั่วโมง

4.1.2 เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดสงขลา

จากการศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดสงขลา ซึ่งในการศึกษาคั้งนี้ กำหนดเลือกแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดสงขลา จำนวน 2 ชุมชน คือ ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน และชุมชนท่าหิน ซึ่งทั้ง 2 ชุมชนนี้มีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน รวมทั้งมีเส้นทางที่สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดสงขลาได้ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดสงขลา ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนรวมถึงกิจกรรมท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวหลักที่สามารถนำมาเชื่อมโยงเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าวข้างต้น ดังรายละเอียดที่สรุปได้ดังนี้

1) ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน ตำบลคลองแดน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา

แหล่งท่องเที่ยว	กิจกรรมท่องเที่ยว	แหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน
1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ - ดงตาลร้อยปี - ชายทะเลท่าหิน - ลำคลอง 3 สาย 2 จังหวัด 2. แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานโบราณวัตถุ - ตลาดริมน้ำคลองแดน - วัดคลองแดน 3. แหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน - ตำนาน/เรื่องเล่าท้องถิ่น ประกอบด้วย การผูกเกลอ ตำนานช้างค่อม ตำนานลูกขวาน - ศิลปะการแสดงท้องถิ่น ประกอบด้วย มโนราห์คลองแดน การแสดงหนังตะลุง - ฐานการเรียนรู้ ประกอบด้วย ฐานร้อยลูกปัดมโนราห์ ฐานทำขนมโบราณ	กิจกรรมท่องเที่ยว 1. เรียนรู้ประวัติชุมชนฯ และวิธีการจัดการบริหารชุมชนโดยชุมชน 2. ร่วมเสวนา ธรรมะ กับดนตรี 3. ร่วมนมัสการองค์หลวงพ่อชุมหลวงพร้อม และองค์พระทอง 4. ชมโบราณสถาน และโบราณวัตถุ (หอฉันโบราณอายุกว่า 100 ปี เรือชุดโบราณ และ ตะโพนฟ้าลั่น) 5. ชมสถาปัตยกรรมเรือนไม้เก่า ริมคลอง 6. ล่องพายเรือ สัมผัสธรรมชาติสามสายน้ำ 7. ชมพระอาทิตย์ขึ้น ที่ดงตาล 8. ชมดงตาล 100 ปี 400 ต้น 9. การเรียนรู้และเยี่ยมชมตามฐานการเรียนรู้ได้แก่ - กลุ่มปูนปั้นมโนราห์ - กลุ่มข้าวซ้อมมือ - กลุ่มร้อยลูกปัดมโนราห์	1. ตัวเมืองหาดใหญ่ 2. เกาะยอ 3. วัดจะทิ้งพระ 4. สำนักสงฆ์ตันเลียบ 5. วัดพะโค๊ะ

แหล่งท่องเที่ยว	กิจกรรมท่องเที่ยว	แหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน
ฐานประดิษฐ์ของเล่นจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน ฐานสานใบลาน ฐานยาสมุนไพร ฐานพายเรือแจว ฐานจับเส้นสาย ฐานกิจกรรมศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิต	- กลุ่มขนมโบราณ - กลุ่มหัตถกรรมของที่ระลึก - กลุ่มยาสมุนไพร - กลุ่มผ้ามัดย้อม 10. เที่ยวชมตลาดริมน้ำคลองแดน และเลือกซื้อสินค้า อาหาร 11. ชมมโนราห์ รับประทานอาหาร สะพานไม้และวัฒนธรรม 12. การปักโฮมสเตย์	

2) ชุมชนทำหิน ตำบลทำหิน อำเภอสังขละ จังหวัดสงขลา

แหล่งท่องเที่ยว	กิจกรรมท่องเที่ยว	แหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน
1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ - ทะเลสาบสงขลา 2. แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานโบราณวัตถุ - วัดทำหิน - วัดห้วยลาด 3. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน - ศูนย์เรียนรู้วิถีโหนด วิถีนาวิถีเล	กิจกรรมท่องเที่ยว 1. กิจกรรมท่องเที่ยววิถีโหนด ประกอบด้วย - ขึ้นตาล - เคี้ยวน้ำตาล - แปรรูปน้ำตาล (ขนม สบู่ อาหาร) - จักรสานจากใบตาล (ปลา นก กุ้ง ม้า ตักแตน ฯลฯ) - หมักน้ำลูกโหนด ทำขนมที่มีส่วนประกอบจากตาลโหนด 2. กิจกรรมท่องเที่ยวเกี่ยวกับวิถีนา ประกอบด้วย - การหว่านข้าว - ดำนา - เกี่ยวข้าวกับแกะ - นวดข้าว - สีข้าว	1. ตัวเมืองหาดใหญ่ 2. เกาะยอ 3. วัดจะตังพระ 4. สำนักสงฆ์ตันเลียบ 5. วัดพะโคะ

แหล่งท่องเที่ยว	กิจกรรมท่องเที่ยว	แหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน
	- ชวัดข้าว 3. กิจกรรมท่องเที่ยวเกี่ยวกับวิถีเล ประกอบด้วย - ปลุกป่าชายเลน ปล่อยพันธุ์ปลา ล่องเรือชมวิถีประมง ราวเบ็ด ทอดแห เล่นน้ำ ห่มกโคลนเลลาบ ตกปลา ングเบ็ดหลุมว้าง จับลูกคลัก และฉิวปู ซึ่ง เป็นกิจกรรมที่ขึ้นกับฤดูกาล	

จากรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนวิถีพุทธคลองแดน และชุมชนท่าหิน รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าว ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลัก ดังแสดงรูปภาพด้านล่างนี้ คือ

รูปภาพที่ 6 เส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดสงขลา
ที่มา: คณะผู้วิจัย (2560)

3) ระยะทางของเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักจังหวัด
สงขลา

สถานที่	เส้นทาง	ระยะทาง (กิโลเมตร)
จากตัวเมืองหาดใหญ่เกาะยอ	ใช้ถนนหมายเลข 414	ระยะทาง 26.5 กิโลเมตร
จากเกาะยอไปยังชุมชนท่าหิน	เดินทางไปยังอำเภอสิงหนคร เพื่อมุ่งหน้าไปตำบลท่าหินโดย ใช้เส้นทาง 408	ระยะทาง 37.3 กิโลเมตร
จากชุมชนท่าหิน ไปยังสำนัก สงฆ์ต้นเลียบ	เดินทางไปยังอำเภอสติงพระ โดยใช้เส้นทาง 408	ระยะทาง 27.8 กิโลเมตร
จากสำนักสงฆ์ต้นเลียบไปยัง ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน	เดินทางไปยังอำเภอระโนดโดย ใช้เส้นทาง 408	ระยะทาง 40.6 กิโลเมตร
จากชุมชนวิถีพุทธคลองแดน ไปยังวัดพะโคะ	เดินทางไปยังอำเภอสติงพระ โดยใช้เส้นทาง 408	ระยะทาง 40.4 กิโลเมตร
จากวัดพะโคะไปยังวัดจะทิ้ง พระ	เดินทางไปยังอำเภอสติงพระ โดยใช้เส้นทาง 408	ระยะทาง 16.9 กิโลเมตร
จากวัดจะทิ้งพระไปยังเมืองเก่า สงขลา	เดินทางไปยังตำบลบ่อหย่าง โดย ใช้เส้นทาง 408	ระยะทาง 51.9 กิโลเมตร
จากเมืองเก่าสงขลาไปยังเมือง หาดใหญ่	เดินทางโดยใช้ถนนหมายเลข 407	ระยะทาง 29.4 กิโลเมตร

4.1.3 เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวหลัก
ของจังหวัดปัตตานี

จากการศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดปัตตานี ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ กำหนดเลือกแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดปัตตานี จำนวน 2 ชุมชน คือ ชุมชนบางปู และชุมชนทรายขาว ซึ่งทั้ง 2 ชุมชนนี้มีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน รวมทั้งมีเส้นทางที่สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดปัตตานีได้ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดปัตตานี ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนรวมถึงกิจกรรมท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวหลักที่สามารถนำมาเชื่อมโยงเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าวข้างต้น ดังรายละเอียดที่สรุปได้ดังนี้

1) ชุมชนบางปู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

แหล่งท่องเที่ยว	กิจกรรมท่องเที่ยว	แหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน
1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ - ป่าชายเลน - เกาะปูลากูแน - อุโมงค์ป่าโกงกาง - อ่าวปัตตานี 2. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน - การทำขนมพื้นบ้าน - หัตถกรรมการทำกรรنگ - หัตถกรรมการแกะสลักไม้	กิจกรรมท่องเที่ยว - ฟังการขับร้อง อานาซีด จากนักเรียนในชุมชน และประกอบกิจศาสนกิจละหมาดอัสนี - กิจกรรมศึกษาระบบนิเวศของป่าชายเลน ชมทัศนียภาพของอุโมงค์ไม้โกงกาง - เยี่ยมชมวิถีชีวิตชาวบ้านริมทะเล - ชมนกกระยางฝูงใหญ่นับพันตัวบินกลับรัง - กิจกรรมหาหอยในป่าโกงกาง - ล่องเรือชมวงจรชีวิตหิ่งห้อยและชมฝูงนกนานาชนิดนอนรวมตัวกันบนยอดไม้โกงกาง - แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับมัคคุเทศก์ท้องถิ่น - การรับประทานอาหารท้องถิ่น อาทิ ยำสาหร่ายผมนาง และอาหารทะเลสด - เลือกซื้อสินค้าของที่ระลึกของชุมชน	1. มัสยิดกรือเซะ 2. ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว 3. มัสยิดกลางจังหวัดปัตตานี 4. วัดเก่ายะหริ่ง

2) ชุมชนทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

แหล่งท่องเที่ยว	กิจกรรมท่องเที่ยว	แหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน
1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ - น้ำตกทรายขาว - จุดชมวิวกาหิณช้าง - หินเทพนิมิต - ผาพญางู - ถ้ำวิปัสสนา 2. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน - วัดทรายขาว - พระพุทธรูปนามุนีทโลกนาถบนเขาสันกาลาคีรี - มัสยิดนัจมุดดิน (บาโลยงาลา) - สวนผลไม้ของชุมชน - ศูนย์แปรรูปกล้วยเส้น และส้มแขก	กิจกรรมท่องเที่ยว - การเที่ยวชมธรรมชาติ น้ำตก ทรายขาว และเล่นน้ำตก - การเดินป่าศึกษาธรรมชาติตามเทือกเขาสันกาลาคีรี อุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว - การชมแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ภายในชุมชนบ้านทรายขาวโดยการนั่งรถ Jeep - การเข้าสักการะรูปเหมือนอาจารย์นอง ธรรมภูโต พระครูธรรมกิจโกศล ณ วัดทรายขาว - การเยี่ยมชมสถาปัตยกรรมของมัสยิดนัจมุดดิน (บาโลยงาลา) - การชมสวนผลไม้และชิมผลไม้ประจำถิ่น (ตามฤดูกาล) - การเรียนรู้การแปรรูปผลไม้จากกลุ่มแม่บ้าน - การสัมผัสวิถีชีวิตชุมชนทรายขาวโดยการปั่นจักรยานหรือ เดินเล่น - การพักผ่อนในโฮมสเตย์ของชุมชน - การเลือกซื้อของฝากของที่ระลึกของชุมชน	1. มัสยิดกรือเซะ 2. ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว 3. วัดช้างไห้

จากรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนบางปู และชุมชนทรายขาว รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าว ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลัก ดังแสดงรูปภาพด้านล่างนี้ คือ

รูปภาพที่ 7 เส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดปัตตานี
ที่มา : คณะผู้วิจัย (2560)

3) ระยะทางของเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักจังหวัดปัตตานี

สถานที่	เส้นทาง	ระยะทาง (กิโลเมตร)
จากศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวไปยังชุมชนบางปู	ออกนอกเมืองมายังอำเภอยะหริ่งโดยใช้เส้นทางถนนหมายเลข 42	ระยะทาง 11.2 กิโลเมตร
จากชุมชนบางปูไปยังมัสยิดกรือเซะ	เดินทางไปยังตำบลบานา โดยใช้เส้นทางถนนหมายเลข 42	ระยะทาง 8.7 กิโลเมตร
จากมัสยิดกรือเซะไปยังวัดช้างไห้	เดินทางไปยังตำบลควนโนรี โดยใช้เส้นทางถนนหมายเลข 42	ระยะทาง 39.6 กิโลเมตร
จากวัดช้างไห้ไปยังชุมชนทรายขาว	เดินทางโดยใช้เส้นทางผ่านหมายเลข 409 และ ปน.3060 ไปยังตำบลทรายขาว	ระยะทาง 10.1 กิโลเมตร

4.1.4 เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดยะลา

จากการศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดยะลา ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ กำหนดเลือกแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดยะลา จำนวน 2 ชุมชน คือ ชุมชนจุฬารณพัฒนา 9 และชุมชนจุฬารณพัฒนา 10 ซึ่งทั้ง 2 ชุมชนนี้มีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน รวมทั้งมีเส้นทางที่สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดยะลาได้ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดยะลา ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนรวมถึงกิจกรรมท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวหลักที่สามารถนำมาเชื่อมโยงเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าวข้างต้น ดังรายละเอียดที่สรุปได้ดังนี้

1) ชุมชนจุฬารณพัฒนา 9 อำเภอธารโต จังหวัดยะลา

แหล่งท่องเที่ยว	กิจกรรมท่องเที่ยว	แหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน
1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ - น้ำตกฮาซาละห์ - ป่าฮาลา-บาลา - เขาคินโยก - จุดชมวิวทะเลหมอก	กิจกรรมท่องเที่ยว - ชมพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์และเรียนรู้ประวัติของหมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 9 - ล่องแพ และบรรยากาศริมน้ำ - การเดินป่าเพื่อศึกษาระบบนิเวศของป่าฮาลา-บาลา	1. ป่าฮาลา-บาลา 2. เขื่อนบางลาง

แหล่งท่องเที่ยว	กิจกรรมท่องเที่ยว	แหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน
2.แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน - ฟังเรื่องเล่าประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพรรคคอมมิวนิสต์มาลายาจากพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชุมชน	- ชมวิถีชีวิตสัตว์ปาริมน้ำ - ชมทะเลหมอกที่เขาคินโยก - การเดินป่าเพื่อศึกษาเส้นทางธรรมชาติ สู่ป่าตกลาซาหะห์ - เล่นน้ำตก	

2) ชุมชนจุฬารักษ์พัฒนา 10 อำเภอเบตง จังหวัดยะลา

แหล่งท่องเที่ยว	กิจกรรมท่องเที่ยว	แหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน
1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ - ต้นไม้ใหญ่ - เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ - น้ำตก - สวนป่าพระปรมาภิไธย - ภูมิอากาศที่หนาวเย็น 2.แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน - พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ - อนุสรณ์สถาน - สถานที่ทำลายอาวุธ - ค่ายสู้รบ	กิจกรรมท่องเที่ยว - การฟังเรื่องเล่าประวัติศาสตร์ชุมชน ความเป็นมาและประสบการณ์การใช้ชีวิตในป่าก่อนที่จะมาเป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย - การเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ชุมชน แหล่งรวบรวมอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ - สักการะอนุสรณ์สถาน - การรับประทานอาหารเมนูชุมชน เช่น ผักน้ำ ผักขม ปลาจิ้น เป็นต้น และอาหารที่ชุมชนเคยรับประทานสมัยยังคงใช้ชีวิตอยู่ในป่า - เดิน ป่าใน สวน ป่า พระปรมาภิไธย เพื่อชมต้นไม้ใหญ่ เที่ยวชมค่ายสู้รบ ห้องวิวาท์ ศาลากลางป่า ป้อมยาม หลุมทำลายอาวุธ เป็นต้น	1. ตัวเมืองเบตง 2. สวนดอกไม้เมืองหนาว 3. บ่อน้ำร้อนเบตง 4. อุโมงค์ปิยะมิตร 5. ทะเลหมอกอัยเยอร์เวง

แหล่งท่องเที่ยว	กิจกรรมท่องเที่ยว	แหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน
	- เล่นน้ำตกไกล่หมูบ้าน - พักผ่อนในรีสอร์ทชุมชน - ชมวิถีชีวิตชุมชน เช่น การปลูกผักสวนครัว (ผักขม ผักน้ำ การเลี้ยงปลาจีน ฯลฯ) - ฝึกสนทนาภาษาจีนกลางกับผู้คนในชุมชน - เลือกซื้อของฝากจากชุมชน เช่น ยาสมุนไพร ผักสด หนังสือประวัติต่างๆ เสื้อยืด เป็นต้น	

จากรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9 และชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 10 รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าว ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลัก ดังแสดงรูปภาพด้านล่างนี้ คือ

รูปภาพที่ 8 เส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดยะลา
ที่มา : คณะผู้วิจัย (2560)

3) ระยะทางของเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักจังหวัด
ยะลา

สถานที่	เส้นทาง	ระยะทาง (กิโลเมตร)
จากตัวเมืองยะลาไปยัง วัดคูหาภิมุข	มุ่งหน้าไปทางทิศตะวันตกไปยัง เส้นทาง 410 และมุ่งหน้าไปยัง ถนนหมายเลข 409 ออกนอก เมือง	ระยะทาง 8.4 กิโลเมตร
จากวัดคูหาภิมุขไปยังเขื่อนบาง ยาง	มุ่งหน้าไปทางใต้ เพื่อเข้าสู่ถนน หมายเลข 410 แล้วเข้าสู่ถนน ยล.3009	ระยะทาง 51.9 กิโลเมตร
จากเขื่อนบางยางไปยังหมู่บ้าน จุฬาภรณ์พัฒนา 9	เลี้ยวเข้าสู่ภายในเขื่อนบางยาง	ระยะทาง 33.4 กิโลเมตร
จากหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 9 ไปยังหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 10	เดินทางไปยังตำบลธารโต แล้ว เลี้ยวเข้าสู่ถนนหมายเลข 410 แล้วมุ่งหน้าไปยังตำบลอัยเยอร์ เวง โดยใช้ถนนหมายเลข 4062	ระยะทาง 115 กิโลเมตร
จากหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 10 ไปยังเบตง	เดินทางโดยใช้เส้นทางถนน หมายเลข 4062	ระยะทาง 9 กิโลเมตร

4.1.5 เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวหลัก
ของจังหวัดนราธิวาส

จากการศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัด
นราธิวาส ซึ่งในการศึกษารั้งนี้ กำหนดเลือกแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดนราธิวาส จำนวน 2
ชุมชน คือ ชุมชนวัดชลธาราสิงเห และชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 12 ซึ่งทั้ง 2 ชุมชนนี้มีแหล่งท่องเที่ยว
และกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน รวมทั้งมีเส้นทางที่สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลัก
ของจังหวัดนราธิวาสได้ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัด
นราธิวาส ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนรวมถึงกิจกรรมท่องเที่ยว และแหล่ง
ท่องเที่ยวหลักที่สามารถนำมาเชื่อมโยงเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าวข้างต้น ดังรายละเอียดที่
สรุปได้ดังนี้

1) ชุมชนวัดชลธาราสিংเห อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

แหล่งท่องเที่ยว	กิจกรรมท่องเที่ยว	แหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน
1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ - ทะเลเกาะยาว - ป่าชายเลนสองฝั่งแม่น้ำตากใบ - แม่น้ำตากใบ - เกาะยาว 2. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน - โบสถ์เก่า และภาพจิตรกรรมฝาผนัง - ศาลาธรรมรูนเก่าศิลปะปักยี่ไถ้ผสมอิทธิพลสถาปัตยกรรมจีนแปลกตา - วิหารเก่าด้านหลังวัด มีประติมากรรมปูนปั้น รูปพระนารายณ์ 4 กร - กุฏิสิทธิสารประดิษฐ์ (พิพิธภัณฑวัดชลธาราสิงเห) - สะพานคอคย 100 ปี - วัดพระพุทธ และพระพุทธรูป - กลุ่มอาชีพ ได้แก่ กลุ่มจักรสาน กลุ่มทอผ้า	กิจกรรมท่องเที่ยว - รับประทานอาหารพื้นบ้าน - เยี่ยมชมบริเวณวัดชลธาราสิงเห เช่น ไหว้พระประธานในอุโบสถ ชมสถาปัตยกรรมและจิตรกรรมฝาผนังภายในวัด - ชมพิพิธภัณฑวัดชลธาราสิงเห - พักผ่อนบริเวณศาลาริมน้ำที่รัชกาลที่ 6 เคยเสด็จและชมความงามของสายน้ำ - ปั่นจักรยานรอบชุมชน ชมวิถีชีวิตไทยพุทธ – มุสลิม - ชมสะพานคอคยร้อยปี - ชมพระอาทิตย์แสงแรกของอ่าวไทยที่เกาะยาว - ชมวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้านของชาวไทยมุสลิม ฝั่งเกาะยาว และเที่ยวชมทะเลเกาะยาว - การนั่งเรือยอโก ชมทิวทัศน์ป่าชายเลนสองฝั่งแม่น้ำตากใบ / นั่งเรือชมทิวทัศน์ป่าชายเลนสองฝั่งแม่น้ำตากใบ - เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพ ได้แก่ กลุ่มจักรสาน และกลุ่มทอผ้า - เรียนรู้-สนทนาภาษาเจ๊ะเห - ชื้อของฝากที่ตลาดริมน้ำ	

แหล่งท่องเที่ยว	กิจกรรมท่องเที่ยว	แหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน
	ตากใบ ตลาดการค้าชายแดนไทย – มาเลเซีย บ้านตาบา และร้านขายของที่ระลึกและโอท็อป (ปลาकुเลา) - ชมวิธีการทำปลาकुเลา (ตามโอกาสและวัตถุดิบ)	

2) ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 12 อำเภอสุคิริน จังหวัดนราธิวาส

แหล่งท่องเที่ยว	กิจกรรมท่องเที่ยว	แหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน
1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ - น้ำตก - ป่าชุมชน - ป่าต้นน้ำสายบุรี - เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติป่าชุมชน - เส้นทางเดินท่องเที่ยวรอบชุมชน 2. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน - พิพิธภัณฑ์หมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา 12 อนุสรณ์สถาน อุโมงค์ และเตาไร้ควัน - การละเล่นและการแสดง ได้แก่ การรำพัด ระบำตะลิกีปัส ร้องเพลงประจำกรม 10 - วิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ หมอ หมอนวดแผนโบราณ การทำสวนผลไม้	กิจกรรมท่องเที่ยว - กิจกรรมงานประเพณี ได้แก่ งานวันฮารีรายอ และงานรำลึกประวัติศาสตร์ - เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนจากการเล่าเรื่อง และชมวิถีทัศน์ - ชมพิพิธภัณฑ์แหล่งรวบรวมอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ ภาพถ่ายประวัติศาสตร์ต่างๆ ของกรม 10 - กิจกรรมการศึกษา ร่องรอยประวัติศาสตร์กรม 10 (อนุสรณ์สถาน อุโมงค์กรม 10 เตาริควัน บังเกอร์หลบภัย) - เล่นน้ำคลองธรรมชาติจากป่าชุมชน - การล่องแก่งตามสายน้ำของลำคลองป่าต้นน้ำสายบุรี - การนวดแผนโบราณ หรือ	1. ศาลเจ้าแม่โต๊ะโม๊ะ 2. พิพิธภัณฑ์เหมืองทอง 3. ด่านชายแดนสุโงโกลก

แหล่งท่องเที่ยว	กิจกรรมท่องเที่ยว	แหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน
และอาหารพื้นถิ่น	การฝังเข็มจากหมอนวดภายในชุมชน - การรับประทานอาหารเมนูธรรมชาติ เมนูตามประวัติศาสตร์ และเมนูจากธนาคารป่าชุมชน - การชมแสดงศิลปวัฒนธรรมย้อนยุค (ระบำร่ม รำดา รี้ก๊อปส์ ร้องเพลงประจํากรม 10 และระบำรองเง็ง) - การเที่ยวชมในหมู่บ้าน: สัมผัสวิถีชีวิตชุมชน ดูนก และพบปะผู้นำกรม 10 - เลือกซื้อของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ชุมชน (สะตอ หน่อไม้ ผลไม้ตามฤดูกาล เป็นต้น หรือ เสื้อยืด เป็นต้น) - เดินป่าเพื่อศึกษาธรรมชาติ การสัมผัสทะเลหมอก	

จากรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนวัดชลธาราสিংเห และชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 12 รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าว ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลัก ดังแสดงภาพด้านล่างนี้ คือ

รูปภาพที่ 9 เส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดนราธิวาส
ที่มา : คณะผู้วิจัย (2560)

3) ระยะทางของเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักจังหวัด
นราธิวาส

สถานที่	เส้นทาง	ระยะทาง (กิโลเมตร)
จากตัวเมืองนราธิวาสไปยังพระพุทธทักษิณมิ่งมงคล	ใช้เส้นทางถนนหมายเลข 4055	ระยะทาง 8.2 กิโลเมตร
จากพระพุทธทักษิณมิ่งมงคลไปยังหมู่บ้านจุฬารักษ์พัฒนา 12	ใช้เส้นทางถนนหมายเลข 4055 ไปยังตำบลบางลำพู แล้วมุ่งหน้าไปยังตำบลคุดขงญอบนถนนหมายเลข 4115 จากนั้นเข้าสู่ถนนหมายเลข 4217 มุ่งไป	ระยะทาง 64.7 กิโลเมตร

สถานที่	เส้นทาง	ระยะทาง (กิโลเมตร)
	ตำบลสุคีรินแล้วไปยังหมู่บ้าน จุฬารณพัฒนา 12 โดยใช้ถนน หมายเลข 4062	
จากหมู่บ้านจุฬารณพัฒนา 12 ไปยังด่านสุโข-ลก	ใช้เส้นทางถนนหมายเลข 4062 เลี้ยวซ้ายเข้าสู่ถนนหมายเลข 4115 เดินทางไปยังตำบลสากอ เลี้ยวซ้ายเข้าสู่ถนนหมายเลข 4193 แล้วเลี้ยวขวาเข้าสู่ถนน นธ.4023 และเดินทางต่อไปบน ถนนถนนหมายเลข 4056 ขับ ไปทางถนนหมายเลข 42 มุ่ง ไปสู่ตำบลสุโข-ลก	ระยะทาง 56.4 กิโลเมตร
จากด่านสุโข-ลกไปยังชุมชน วัดชลธาราสิงเห	ใช้เส้นทางถนนหมายเลข 42	ระยะทาง 34.8 กิโลเมตร
จากชุมชนวัดชลธาราสิงเหไปยัง ตัวเมืองนราธิวาส	ใช้เส้นทางถนนหมายเลข 4084 เลียบชายทะเลเพื่อไปยังตำบล บางนาคสู่ตัวเมืองนราธิวาส	ระยะทาง 33.6 กิโลเมตร

จากผลการศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) ของชุมชนทั้ง 10 ชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งประกอบด้วย

- ชุมชนบักันใหญ่ ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมือง จังหวัดสตูล
- ชุมชนควนโพธิ์ ตำบลควนโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดสตูล
- ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน ตำบลคลองแดน อำเภอรันด จังหวัดสงขลา
- ชุมชนท่าหิน ตำบลท่าหิน อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
- ชุมชนบางปู ตำบลบางปู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
- ชุมชนทรายขาว ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
- ชุมชนจุฬารณพัฒนา 9 ตำบลแม่หวาด อำเภอธารโต จังหวัดยะลา
- ชุมชนจุฬารณพัฒนา 10 ตำบลอัยเยอร์เวง อำเภอเบตง จังหวัดยะลา
- ชุมชนวัดชลธาราสิงเห ตำบลเจ๊ะเห อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส
- ชุมชนจุฬารณพัฒนา 12 ตำบลสุคีริน อำเภอสุคีริน จังหวัดนราธิวาส

ทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาโปรแกรมท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้ความหลากหลาย น่าสนใจแก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไป

4.2 การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)

จากการลงพื้นที่เพื่อสำรวจข้อมูลด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งในส่วนของแต่ละท้องถิ่น กิจกรรมการท่องเที่ยว และบริการด้านการท่องเที่ยว ประกอบกับการจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อรับฟังความคิดเห็นของแกนนำชุมชน ภายในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่วิจัยทั้ง 10 ชุมชน ทำให้นำไปสู่การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยว และการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีความหลากหลายและน่าดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น พร้อมกันนี้เพื่อนำเสนอโปรแกรมท่องเที่ยวที่ได้จากการพัฒนาร่วมกับชุมชน เสนอให้กับตัวแทนผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวทั้งในและนอกพื้นที่ เพื่อนำเสนอให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมาย ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมด้านการตลาดให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีประสิทธิภาพต่อไป ทำให้สามารถนำไปสู่การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) ซึ่งจากผลการศึกษา สามารถนำเสนอได้ดังรายละเอียดดังนี้ คือ

4.2.1 โปรแกรมการท่องเที่ยวในลักษณะการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน กับแหล่งท่องเที่ยวหลักในพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วย 3 โปรแกรมท่องเที่ยว คือ

1) โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 วัน 2 คืน “สัมผัสหัตถกรรม 2 ฝั่งมหาสมุทร” (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล-สงขลา-หาดใหญ่)

วันแรก	
07.00-07.30 น.	คณะพร้อมกัน ณ จุดนัดหมาย อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา
07.30-08.30 น.	ออกเดินทางจากอำเภอหาดใหญ่ เพื่อมุ่งสู่จังหวัดสตูล
08.30-10.00 น.	เยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดสตูล อาทิ - วัดตุลยาราม ซึ่งเป็นวัดที่ได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาแห่งใหม่ของจังหวัดสตูล - เที่ยวชมความสวยงามของมัสยิดมาบัง และเรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองสตูล ณ พิพิธภัณฑ์คุณศาสนาญ์เด็น
10.00-11.00 น.	เดินทางออกจากตัวเมืองสตูล มุ่งสู่ท่าเรือทุ่งรีน เพื่อเดินทางไปยังชุมชนบากันใหญ่
11.00-12.00 น.	เดินทางถึงชุมชนบากันใหญ่ รับฟังบรรยายสรุปเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ของชุมชนบากันใหญ่ พร้อมเยี่ยมชม
ธนาคาร	
	ปูม้า บ่ออนุบาลเต่าทะเล
12.00-13.00 น.	รับประทานอาหารเที่ยงซึ่งเป็นอาหารท้องถิ่น และอาหารทะเลสดๆ จากชุมชน
13.00-15.00 น.	ทำกิจกรรมท่องเที่ยวพายเรือคายัคเที่ยวชมป่าชายเลน ชมวิถีประมงชายฝั่ง และชมทะเลแหวกหรือสันหลังมังกร
แดง	
	ในช่วงที่น้ำลง พร้อมทั้งเลือกซื้อของฝากจากชุมชน

ชุมชน อินทร์	15.00-15.45 น.	เดินทางออกจากชุมชนบักนใหญ่ มุ่งสู่ชุมชนควนโพธิ์
	15.45-16.30 น.	เดินทางถึงชุมชนควนโพธิ์ รับฟังการบรรยายสรุปข้อมูล
	16.30-17.30 น.	เยี่ยมชมฐานการเรียนรู้ภูมิปัญญาชุมชนด้านการเกษตร
	17.30-18.30 น.	การทำแก๊สชีวภาพ การผลิตปุ๋ยชีวภาพ ฯลฯ เรียนรู้การทำอาหารพื้นถิ่นของชุมชน รวมถึงการฝึกทำ ขนมพื้นบ้าน
ชุมชน ฐาน	18.30-19.30 น.	รับประทานอาหารค่ำสไตล์ท้องถิ่นร่วมกับชุมชน
	19.30 น. เป็นต้นไป	พักผ่อนตามอัธยาศัย ณ รีสอร์ทชุมชนควนโพธิ์
	วันที่สอง	
	07.00-07.30 น.	รับประทานอาหารเช้า ณ รีสอร์ทชุมชนควนโพธิ์
ชุมชน ฐาน	07.30-12.00 น.	กิจกรรมการปั่นจักรยานเที่ยวชมเส้นทางธรรมชาติของ และชมความสวยงามของเขาวงกตบั้งสา แวะเยี่ยมชม
		การเรียนรู้ วิชา ป. 4 ฐานการเรียนรู้กลุ่มสายใยรัก ฐานการเรียนรู้เกษตรพอเพียง
	12.00-13.00 น.	รับประทานอาหารเที่ยง
	13.00-14.30 น.	เดินทางออกจากชุมชนควนโพธิ์ จังหวัดสตูล มุ่งสู่จังหวัด
สงขลา	14.30-15.00 น.	แวนมัสการหลวงปู่ทวดเหยียบน้ำทะเลจืด และ เยี่ยมชมวัดพะโค๊ะ
	15.00-16.00 น.	เดินทางต่อไปยังชุมชนวิถีพุทธคลองแดน
	16.00-17.30 น.	เดินทางถึงชุมชนวิถีพุทธคลองแดน รับฟังการแนะนำ
		มัคคุเทศก์ท้องถิ่นในชุมชน นมัสการองค์พระทองคำ
ชุมชนจาก พร้อม		เยี่ยมชมโบราณสถานและโบราณวัตถุภายในวัดคลองแดน และสถาปัตยกรรมบ้านเรือนทรงปั้นหยาโบราณอายุกว่า
	17.30-19.00 น.	
		พร้อม ชม ชิม และซื้อปิ้งสินค้าท้องถิ่นภายในตลาด
ร้อยปี ริมน้ำ		คลองแดน และรับประทานอาหารค่ำภายในตลาดริมน้ำ คลองแดน
	19.00 น. เป็นต้นไป	เข้าพัก ณ โฮมสเตย์ภายในชุมชนวิถีพุทธคลองแดน

วันที่สาม

07.00-07.30 น.	รับประทานอาหารเช้า ณ บ้านพักโฮมสเตย์
07.30-08.30 น.	ทำกิจกรรมพายเรือล่องชมวิถีผู้คนริมคลอง และแวะชม ดวงตาล้อยปี
08.30-10.30 น.	ทำกิจกรรมกลุ่มฐานการเรียนรู้ของชุมชน อาทิ กลุ่มปุ๋น มโนราห์ กลุ่มข้าวซ้อมมือ กลุ่มขนมโบราณ กลุ่มทำของ โบราณ กลุ่มยาสมุนไพร เป็นต้น (นักท่องเที่ยวสามารถ เลือกได้ ตามความสนใจ)
10.30-11.30 น.	เดินทางออกจากชุมชนวิถีพุทธคลองแดน มุ่งสู่ชุมชนทำ หีน
11.30-12.00 น.	รับฟังข้อมูลสรุปของชุมชนทำหีนโดยการนำเสนอจาก ตัวแทนชุมชน
12.00-13.00 น.	รับประทานอาหารเที่ยง สัมผัสรสชาติความอร่อยของเมนู ท้องถิ่นตามวิถีโหนด นา เล
13.00- 15.00 น.	กิจกรรมเข้าฐานเรียนรู้วิถีโหนด นา เล ประกอบด้วย - ฐานการเรียนรู้การเคี่ยวน้ำตาลโหนด และการทำน้ำตาล แว่น - ฐานการทำขนมพื้นบ้าน - ฐานการทำหัตถกรรมจักรสานจากใบตาล - ฐานการเรียนรู้การขึ้นต้นตาลโหนด
15.00-16.00 น.	ออกเดินทางจากชุมชนทำหีน สู่เกาะยอ
16.00-17.00 น.	แวะเยี่ยมชมทัศนียภาพความสวยงามของเกาะยอ และสะพานติณสูลานนท์ พร้อมอุดหนุนสินค้า ณ ตลาด เกาะยอ
17.00-18.00 น.	รับประทานอาหารเย็น ณ ร้านอาหารในพื้นที่เกาะยอ
18.00 น. เป็นต้นไป	เดินทางกลับสู่หาดใหญ่ โดยสวัสดิภาพ

*****

จากการศึกษาและพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ชุมชนบักันใหญ่ ชุมชนควนโพธิ์ จังหวัดสตูล และชุมชนวิถีพุทธคลองแดน ชุมชนท่าหิน จังหวัดสงขลา สามารถแสดงให้เห็นได้ดังแผนที่ในรูปภาพที่ 10 ดังนี้

รูปภาพที่ 10 แสดงเส้นทางเชื่อมโยงจากการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดสตูล และจังหวัดสงขลา

ที่มา : คณะผู้วิจัย (2560)

2) โปรแกรมการท่องเที่ยว 3 วัน 2 คืน “มนต์เสน่ห์เมืองชายแดนใต้สุดแห่งสยาม”

(เส้นทาง หาดใหญ่-เบตง-เมืองยะลา-หาดใหญ่)

วันแรก	
แะแพัก	07.00-07.30 น. คณะพร้อมกัน ณ จุดนัดหมาย อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา
	07.30-10.30 น. ออกเดินทางจากอำเภอหาดใหญ่ เพื่อมุ่งสู่จังหวัดยะลา
	10.30-11.00 น. เยี่ยมชมทัศนียภาพของทะเลสาบเขื่อนบางลาง และจุด
ฤทธิ์	คอกช้าง เพื่อซื้อสินค้าท้องถิ่น
	11.00-12.00 น. เดินทางต่อไปยังเมืองเบตง
	12.00-13.00 น. รับประทานอาหารเที่ยงในตัวเมืองเบตง
	13.00-14.30 น. เที่ยวชมสวนสาธารณะเทศบาลเมืองเบตง อุโมงค์มั่งคั่ง
พุทธาธิวาส	ดูไปรษณีย์ สักการะพระพุทธรูปประกาศ วัด
	14.30-15.00 น. เดินทางสู่ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 10
	15.00-17.00 น. เดินทางถึงหมู่บ้านจุฬาภรณ์พัฒนา รับฟังบรรยายสรุป
เกี่ยวกับ	ประวัติชุมชน เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชุมชน
	ชมทัศนียภาพภายในชุมชนและวิถีการดำรงชีวิตของคน
ใน	ชุมชน
	17.00-18.00 น. เข้าที่พักรีสอร์ทชุมชน
	18.00-19.00 น. รับประทานอาหารค่ำจากวัตถุดิบชุมชนในสไตล์อาหารจีน
	19.00-20.00 น. ชมการแสดงของคนในชุมชนและ
	ทำกิจกรรมสันทนาการร่วมกัน
	20.00 น. เป็นต้นไป พักผ่อนตามอัธยาศัย ณ รีสอร์ทชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา
10	
วันที่สอง	
10	07.00-08.00 น. รับประทานอาหารเช้า ณ รีสอร์ทชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา
	08.00-10.00 น. เดินป่าศึกษาธรรมชาติ ชมค่ายคอมมิวนิตีเก่า และ
	สัมผัสสัมผัสจรรยา ตันไม้ใหญ่ขนาด 38 คนโอบ
	10.00-12.00 น. เดินทางออกจากชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 10 เพื่อมุ่งสู่
	ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9
	12.00-13.00 น. รับประทานอาหารเที่ยง ณ ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9
	13.00-14.00 น. รับฟังการบรรยายข้อมูลชุมชน และชมพิพิธภัณฑ์
	ชุมชนจุฬาภรณ์ 9

14.00-17.00 น.	เดินป่าศึกษาธรรมชาติ เล่นน้ำตก และชื่นชมธรรมชาติ อันบริสุทธิ์ภายในชุมชน
17.00-18.00 น.	เข้าพักที่รีสอร์ทชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9
18.00-19.00 น.	รับประทานอาหารเย็นร่วมกับชุมชน
19.00-20.00 น.	แลกเปลี่ยนประสบการณ์และแนวคิดร่วมกับคนในชุมชน
20.00 น. เป็นต้นไป	พักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สาม

05.00-07.00 น.	ชมความสวยงามของทะเลหมอกใต้สุดแดนสยาม
07.00-08.30 น.	รับประทานอาหารเช้าในชุมชน
08.30-10.30 น.	เดินทางออกจากชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9
10.30-12.00 น.	เยี่ยมชมวัดถ้ำคูหาภิมุข ในอำเภอเมืองยะลา
12.00-13.00 น.	รับประทานอาหารเที่ยง
13.00- 14.00 น.	เยี่ยมชมและนมัสการศาลหลักเมืองยะลา และ ชมผังเมืองยะลาที่สวยงามที่สุดในประเทศไทย
14.00-16.00 น.	ออกเดินทางจากตัวเมืองยะลา
16.00 น. เป็นต้นไป	เดินทางกลับสู่หาดใหญ่โดยสวัสดิภาพ

*****

จากการศึกษาและพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9 และชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 10 จังหวัดยะลา สามารถแสดงให้เห็นได้ดังแผนที่ในภาพที่ 11

สรุป	07.30-09.00 น.	ออกเดินทางจากอำเภอหาดใหญ่ เพื่อมุ่งสู่จังหวัดปัตตานี
	09.00-10.00 น.	แวะสักการะสุสานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว และ
		เยี่ยมชมสถาปัตยกรรมมัสยิดกรือเซะ
	10.00-12.00 น.	เดินทางสู่จังหวัดนราธิวาส
	12.00-13.00 น.	รับประทานอาหารเที่ยงในตัวเมืองนราธิวาส
	13.00-13.30 น.	สักการะพระพุทธรูปทักษิณมิ่งมงคล ณ พุทธมณฑล
		จังหวัดนราธิวาส
	13.30-15.00 น.	เดินทางสู่ชุมชนจุฬารณย์พัฒนา 12 อำเภอสุคิริน
	15.00-17.00 น.	เดินทางถึงหมู่บ้านจุฬารณย์พัฒนา 12 รับฟังบรรยาย
		เกี่ยวกับข้อมูลชุมชน สนุกสนานกับกิจกรรมการล่องแก่ง
12		ของชุมชน
	17.00-18.00 น.	เข้าพักที่รีสอร์ทชุมชนจุฬารณย์พัฒนา 12
	18.00-19.00 น.	รับประทานอาหารค่ำจากวัดอุทิศชุมชนในวิถีสลิม
	19.00-20.00 น.	ฟังเรื่องเก่าประวัติศาสตร์ชุมชนกรม 10
		พร้อมชมการแสดงของชุมชน
12	20.00 น. เป็นต้นไป	พักผ่อนตามอัธยาศัย ณ รีสอร์ทชุมชนจุฬารณย์พัฒนา
ตัวแทน		
ไทย		
และ		

โง่งกาง	18.00-19.00 น.	ชมฝูงนกบินกลับรังในช่วงยามเย็น
	19.00-20.00 น.	รับประทานอาหารเย็นร่วมกับชุมชน
		การนั่งเรือชมหิ่งห้อยเปล่งแสงระยิบระยับในผืนป่า
	20.00 น. เป็นต้นไป	เข้าพักโฮมสเตย์ของชุมชนบางปู และผ่อนตามอัยาศัย
วันที่สาม		
ศาตร์	07.00-08.00 น.	รับประทานอาหารเช้าในชุมชน
	08.00-09.00 น.	เดินทางออกจากชุมชนบางปู มุ่งสู่ชุมชนทรายขาว
	09.00-09.30 น.	อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
	09.30-11.30 น.	แวนมัสการหลวงพ่อดำวัดช้าง
น้ำตก		เดินทางถึงชุมชนทรายขาว รับฟังบรรยายสรุปประวัติ
		ชุมชนนักรถจีบสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เทียวชม
		ทัศนียภาพชุมชน เช่น มัสยิดนัจมุดดิน พระพุทธรูปบน
		ทรายขาว สวนผลไม้ พร้อมแวนพาพักผ่อนความสวยงาม
ของ		น้ำตกทรายขาว เป็นต้น
	11.30-13.30 น.	เรียนรู้การทำอาหารพื้นบ้านของชุมชน อาทิ ยำตลิงปิง
		น้ำส้มแขก พร้อมร่วมรับประทานอาหารเที่ยงร่วมกับ
ชุมชน	13.30- 15.00 น.	เรียนรู้การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร อาทิ การทำ
		กล้วยเส้น การทำส้มแขกแช่อิ่ม พร้อมช้อปปิ้งอุดหนุน
		สินค้าชุมชน
	15.00-16.00 น.	ออกเดินทางจากตัวเมืองชุมชนทรายขาว
	16.00 น. เป็นต้นไป	เดินทางกลับสู่หาดใหญ่โดยสวัสดิภาพ

*****

จากการศึกษาและพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ชุมชนบางปู ชุมชนทรายขาว จังหวัดปัตตานี และชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 12 ชุมชนวัดชลธาราสิงเห จังหวัดนราธิวาส สามารถแสดงให้เห็นได้ดังแผนที่ในภาพ 12

รูปภาพที่ 12 แผนที่เส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส
ที่มา : คณะผู้วิจัย (2560)

4.3 โปรแกรมการท่องเที่ยวในลักษณะที่มุ่งเน้นท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นหลัก

โปรแกรมการท่องเที่ยวในลักษณะที่มุ่งเน้นท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วย 5 โปรแกรมหลัก และ 20 โปรแกรมย่อย คือ

4.3.1 โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดสงขลา

โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดสงขลา (ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน และ ชุมชนท่าหิน) ซึ่งสามารถพัฒนาได้ 4 โปรแกรม ดังนี้

1) โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวเที่ยวคลองแดน” (เส้นทางท่องเที่ยวภายใน ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน) มีรายละเอียดดังนี้ คือ

08.30-09.00 น.	- คณะพร้อมกัน ณ อาคารอเนกประสงค์ชุมชน เพื่อฟังข้อมูลชุมชน จากมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
09.00-10.30น.	- เข้าเยี่ยมชมวัดคลองแดน และนมัสการพระพุทธรูปทองคำ
10.30-12.00 น.	- ชมสถาปัตยกรรมบ้านเรือนโบราณทรงปั้นหย่าของชุมชน และชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ณ บ้านครูสายันต์โสมสสัย
12.00-13.00 น.	- รับประทานอาหารเที่ยง (อาหารพื้นถิ่นของชุมชน)
13.00-16.00 น.	- ทำกิจกรรมฐานเรียนรู้ชุมชน อาทิ
	1. ฐานเรียนรู้ การทำของเล่นโบราณ “ลูกหวี้อ”

2. ฐานเรียนรู้ สมุนไพรและยาพื้นบ้าน
  3. ฐานเรียนรู้ การทำขนมพื้นบ้าน
  4. ฐานเรียนรู้ การทำนาอินทรีย์
- 16.00-18.00 น. - ทักทายและสัมผัสบรรยากาศตลาดริมน้ำคลองแดน
ชมการแสดงมโนราห์ หนึ่งตะลุง การละเล่นพื้นบ้าน
ลิ้มลองอาหารคาวหวาน และเลือกซื้อสินค้าท้องถิ่นนานาชนิด
- 18.00 น. เป็นต้นไป - เดินทางกลับภูมิลำเนาโดยสวัสดิภาพ
- หมายเหตุ** สำหรับโปรแกรมนี้ควรเดินทางไปวันเสาร์เพื่อจะได้เที่ยวชมตลาดริมน้ำซึ่งเปิดบริการในวันเสาร์เพียงวันเดียว

2) โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “ไหว้พระ สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สัมผัสวิถีชีวิตคนคลองแดน” (เส้นทาง หาดใหญ่-เกาะยอ-สทิงพระ-คลองแดน-นครศรีธรรมราช) มีรายละเอียดดังนี้ คือ

วันแรก

- 07.30-08.00 น. - คณะพร้อมกันที่ อ.หาดใหญ่
- 08.00-09.00 น. - นมัสการองค์พระพุทธรูปมงคลหาราช และเจ้าแม่กวนอิม ณ สวนสาธารณะเทศบาลนครหาดใหญ่
- 09.00-12.00 น. - เดินทางสู่เกาะยอ แวะนมัสการพระนอนวัดแหลมพ้อ ชมสถาปัตยกรรม กุฏิทรงปั้นหยาโบราณวัดท้ายยอ
- 12.00-13.00 น. - รับประทานอาหารเที่ยง ณ ร้านอาหารในเกาะยอ
- 13.00-14.30 น. - ออกเดินทางต่อไปยังอำเภอสทิงพระ นมัสการพ่อเฒ่าอนันต์วัดจะทิ้งพระ
- 14.30-16.00 น. - นมัสการหลวงพ่อดำเหยียบน้ำทะเลจืด ณ วัดพะโคะ
- 16.00-19.00 น. - สัมผัสบรรยากาศตลาดริมน้ำคลองแดน ชมศิลปะการแสดงมโนราห์และการละเล่นพื้นบ้าน พร้อมรับประทานอาหารคาวหวาน และเลือกซื้อสินค้าท้องถิ่นนานาชนิด
- 19.00 น. เป็นต้นไป - เข้าที่พักโฮมสเตย์ของชุมชนวิถีพุทธคลองแดน

วันที่สอง

- 08.00-09.00 น. - เข้าเยี่ยมชมวัดคลองแดน และนมัสการพระพุทธรูปทองคำ
- 09.00-12.00 น. - เดินทางสู่ทะเลน้อย อ.ควนขนุน จ.พัทลุง สัมผัสธรรมชาติชมทะเลสาบและวิถีชีวิตชาวทะเลน้อย
- 12.00-13.00 น. - รับประทานอาหารเที่ยง ณ ร้านอาหารบริเวณทะเลน้อย
- 13.00-14.00 น. - เดินทางสู่ตัวเมืองพัทลุง เยี่ยมชมโบราณสถานวังเจ้าเมืองเก่า อ.เมือง จ.พัทลุง
- 14.00-16.00 น. - ออกเดินทางต่อไปยังสวนสละลุงถิ่น อ.ป่าบอน จ.พัทลุง เยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และเรียนรู้การผสมเกสรสละ
- 16.00 น. เป็นต้นไป - เดินทางกลับสู่อำเภอสทิงพระ

3) โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวเที่ยวทำหิน เยือนถิ่นวิถีไหนต นา เล” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนทำหิน) มีรายละเอียดดังนี้ คือ

- 08.30-09.00 น. - คณะพร้อมกัน ณ ศูนย์การเรียนรู้วิถีไหนต นา เล
ชุมชนทำหิน เพื่อฟังข้อมูลแนะนำชุมชน จากมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
- 09.00-10.00น. - ชมสาธิตการขึ้นต้นตาลโตนด ซึ่งอาชีพดั้งเดิมของชุมชนทำหิน
และชิมน้ำตาลโตนดสดใหม่จากต้น
- 10.00-12.00 น. - เยี่ยมชมวิธีการทำนาอินทรีย์ปลอดสารพิษและ
ร่วมดำนาปลูกข้าว
- 12.00-13.00 น. - รับประทานอาหารเที่ยง (อาหารพื้นถิ่นของชุมชน)
- 13.00-17.00 น. - ทำกิจกรรมฐานเรียนรู้ชุมชน อาทิ
1. ฐานเรียนรู้ การเคี้ยวทำน้ำตาล และการทำน้ำตาลแว่น
  2. ฐานเรียนรู้ การทำสบู่ตาลโตนด
  3. ฐานเรียนรู้ การทำขนมพื้นบ้านจากตาลโตนด เช่น ขนมจาก
ขนมพิมพ์ ขนมลูกตาล เป็นต้น
  4. ฐานเรียนรู้ วิถีเลสาบสงขลา
- 18.00 น. เป็นต้นไป - เดินทางกลับภูมิลำเนาโดยสวัสดิภาพ

4) โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “เรียนรู้วิถีไหนต นา เล ทำหิน ชมวิถีถิ่น
ทะเลสาบสงขลา” (เส้นทาง หาดใหญ่-ชุมชนทำหิน-เกาะยอ-หาดใหญ่) มีรายละเอียดดังนี้ คือ

วันแรก

- 07.30-08.00 น. - คณะพร้อมกันที่ อ.หาดใหญ่
- 08.00-09.00 น. - ออกเดินทางสู่ชุมชนทำหิน อ.สทิงพระ จ.สงขลา
- 09.00-09.30 น. - เดินทางถึงศูนย์การเรียนรู้วิถีไหนต นา เล ชุมชนทำหิน
รับฟังข้อมูลแนะนำชุมชนจากมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
- 09.30-10.30 น. - ชมสาธิตการขึ้นต้นตาลโตนด ซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมของ
ชุมชนทำหิน และชิมน้ำตาลโตนดหวานๆ สดใหม่จากต้น
- 10.30-12.00 น. - ชมการสาธิตเคี้ยวน้ำตาลโตนด และการหมักน้ำส้มตาลไหนต
- 12.00-13.00 น. - รับประทานอาหารเที่ยงสไตล์พื้นถิ่นชาวไหนต นา เล
- 13.00-17.00 น. - ทำกิจกรรมฐานเรียนรู้ชุมชน อาทิ
1. ฐานเรียนรู้ การทำสบู่ตาลโตนด
  2. ฐานเรียนรู้ การทำขนมพื้นบ้านจากตาลโตนด เช่น ขนมจาก
ขนมพิมพ์ ขนมลูกตาล เป็นต้น
  3. ฐานเรียนรู้ การทำนาอินทรีย์ปลอดสารพิษ
- 18.00 น. เป็นต้นไป - เข้าที่พักโฮมสเตย์ของชุมชนทำหิน

วันที่สอง

- 08.00-10.00 น. - ล่องเรือชมวิถีเลสาบยามเช้า และวิธีการทำประมงพื้นบ้าน
ชุมชนทำหิน
- 10.00-12.00 น. - เดินทางเพื่อไปกราบนมัสการหลวงพ่อดาวตม ณ วัดพะโคะ

- 12.00-13.00 น. - รับประทานอาหารเที่ยง
- 13.00-14.00 น. - ออกเดินทางจาก อำเภอสีตองพระ แวะเยี่ยมชม
สถาบันทักษิณคดีศึกษา ต.เกาะยอ แหล่งรวบรวมองค์ความรู้
และประวัติศาสตร์ของ 14 จังหวัดภาคใต้
- 14.00-15.00 น. - ชมภูมิปัญญาท้องถิ่นของบ้านอายุกว่า 200 ปี ณ วัดท้ายยอเก่า
- 15.00-16.00 น. - แวะช้อปปิ้งสินค้าพื้นเมืองเกาะยอ
- 16.00 น. เป็นต้นไป - เดินทางกลับสู่อำเภอหาดใหญ่

4.3.2 โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดสตูล

โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดสตูล (ชุมชนบักนใหญ่ และชุมชนควนโพธิ์) ซึ่งสามารถพัฒนาได้ 4 โปรแกรม ดังนี้

1) โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวเที่ยวล่องเรือเที่ยวบักนใหญ่” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนบักนใหญ่) มีรายละเอียดดังนี้ คือ

- 08.30-09.00 น. - คณะพร้อมกัน ณ ศูนย์เรียนรู้ชุมชน เพื่อฟังข้อมูลชุมชนจากมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
- 09.00-12.00 น. - เยี่ยมชมชุมชน และเดินศึกษาเส้นทางป่าชายเลน และแนวเขตอนุรักษ์บักนใหญ่ควาเรียม อาทิ แนวปะการัง น้ำตื้นบ้านปลาการ์ตูน ธนาคารปลิง สหกรณ์หอยร่อยชนิด
- 12.00-13.00 น. - รับประทานอาหารเที่ยง อาหารทะเลสดๆ ในสไตล์ชุมชนชาวเล
- 13.00-16.00 น. - สัมผัสความมหัศจรรย์ของ “สันหลังมังกรแดง” ทะเลแหวก ซึ่งเกิดจากกรวดหินสีแดงซึ่งไหลลงน้ำให้เห็นในช่วงน้ำทะเลลง
- 16.00 น. เป็นต้นไป - เดินทางกลับภูมิลำเนาโดยสวัสดิภาพ

2) โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “ชมสันหลังมังกรแดง ลัดเลาะแหล่งอนุรักษ์ป่าชายเลน สัมผัสเสน่ห์วิถีประมงบักนใหญ่” (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล-หาดใหญ่) มีรายละเอียดดังนี้ คือ

วันแรก

- 07.30-08.00 น. - คณะพร้อมกันที่ อ.หาดใหญ่
- 08.00-09.30 น. - เดินทางสู่ชุมชนบักนใหญ่ อ.เมือง จ.สตูล
- 09.30-10.00 น. - คณะลงเรือ ณ ท่าเรือทุ่งรีน อ.เมือง จ.สตูล
- 10.00-12.00 น. - คณะพร้อมกัน เพื่อฟังข้อมูลชุมชนจากมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และเยี่ยมชมธนาคารปู และบ่อนูบาลสัตว์ทะเล ณ ศูนย์เรียนรู้ชุมชน
- 12.00-13.00 น. - รับประทานอาหารเที่ยง
- 13.00-16.30 น. - สัมผัสความมหัศจรรย์ของ “สันหลังมังกรแดง” ทะเลแหวก ซึ่งเกิดจากกรวดหินสีแดงซึ่งไหลลงน้ำให้เห็นในช่วงน้ำทะเลลง และเดินศึกษาเส้นทางป่าชายเลน และแนวเขตอนุรักษ์บักนใหญ่ควาเรียม อาทิ แนวปะการังน้ำตื้นบ้านปลาการ์ตูน ธนาคารปลิง สหกรณ์หอยร่อยชนิด

- 16.30-18.00 น. - เข้าที่พักโฮมสเตย์เพื่อปฏิบัติภารกิจส่วนตัว
 18.00-19.30 น. - รับประทานอาหารเย็น พร้อมชมบรรยากาศทะเลยามพลบค่ำ
 19.30 น. เป็นต้นไป - เข้าที่พักโฮมสเตย์ของชุมชน พักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สอง

- 08.00-09.00 น. - รับประทานอาหารเช้า
 09.00-12.00 น. - ร่วมทำสัมผัสและทำกิจกรรมอนุรักษ์วิถีประมงพื้นบ้าน อาทิ
 สร้างโรงแรมปลา ศาลาปลาหมึก ปล่อยูปูไข่นอกกระดอง ฯลฯ
 12.00-13.00 น. - รับประทานอาหารเที่ยง
 13.00-14.00 น. - ชิมและชมการสาธิตทำขนมพื้นบ้านจากกลุ่มแม่บ้านในชุมชน
 14.00-15.00 น. - นั่งรถซาเล้ง (พาหนะนำเที่ยวในชุมชน) ชมวิถีชีวิตรอบชุมชน
 15.00-16.30 น. - ออกเดินทางจากชุมชนบักนใหญ่
 16.30 น. เป็นต้นไป - เดินทางกลับสู่อำเภอหาดใหญ่โดยสวัสดิภาพ

3) โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวเที่ยวควนโพธิ์” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนควนโพธิ์) มีรายละเอียดดังนี้ คือ

- 08.30-09.00 น. - คณะพร้อมกัน ณ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนควนโพธิ์ (พญาบังสา)
 เพื่อฟังข้อมูลชุมชนจากมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
 09.00-12.00 น. - ทำกิจกรรมฐานเรียนรู้วิถีชาวนา ฟาร์มฝั้นรัก และฐานเรียนรู้
 ด้านสิ่งแวดล้อม
 12.00-13.00 น. - รับประทานอาหารเที่ยงสไตล์ชุมชนควนโพธิ์
 13.00-15.00 น. - เรียนรู้ภูมิปัญญาการทำขนมพื้นบ้าน อาทิ ขนมจาก ขนมพมพ์
 15.00-16.30 น. - ปั่นจักรยานชมทัศนียภาพชุมชน และเขาพญาบังสา
 16.30 น. เป็นต้นไป - เดินทางกลับภูมิลำเนาโดยสวัสดิภาพ

4) โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “เรียนรู้วิถีเกษตรพอเพียง ภูมิปัญญาชาวนาสัมผัสธรรมชาติชุมชนควนโพธิ์ (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล (ชุมชนควนโพธิ์) -หาดใหญ่) มีรายละเอียดดังนี้ คือ

วันแรก

- 07.30-08.00 น. - คณะพร้อมกันที่ อ.หาดใหญ่
 08.00-09.00 น. - เดินทางสู่ชุมชนควนโพธิ์ อ.เมือง จ.สตูล
 09.00-09.30 น. - แวะนมัสการและเยี่ยมชมวัดดูลยาราม
 09.30-10.00 น. - คณะเดินทางถึงชุมชน และรับฟังข้อมูลชุมชนจากมัคคุเทศก์
 ท้องถิ่นชุมชน
 10.00-12.00 น. - ทำกิจกรรมฐานเรียนรู้วิถีชาวนา และฐานเรียนรู้ด้าน
 สิ่งแวดล้อม
 12.00-13.00 น. - รับประทานอาหารเที่ยง
 13.00-16.30 น. - กิจกรรมฐานเรียนรู้การทำขนมพื้นบ้าน อาหารพื้นถิ่น
 อาทิ ขนมจาก ขนมพมพ์ ยำกุ้งนา ปลาสาม เป็นต้น

- 16.30-18.00 น. – เข้าที่พักโฮมสเตย์เพื่อปฏิบัติภารกิจส่วนตัว
- 18.00-19.30 น. – รับประทานอาหารเย็น พร้อมแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ร่วมกับชุมชน
- 19.30 น.เป็นต้นไป – เข้าที่พักโฮมสเตย์ของชุมชน พักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สอง

- 08.00-09.00 น. – รับประทานอาหารเช้า
- 09.00-10.30 น. – ปั่นจักรยานชมทุ่ง สูดอากาศบริสุทธิ์ท่ามกลางธรรมชาติ เขาพญาบังสา
- 10.30-12.00 น. – เยี่ยมชมฐานเรียนรู้การเลี้ยงผึ้ง และฟาร์มผืนรัก
- 12.00-13.00 น. – รับประทานอาหารเที่ยง
- 13.00-15.00 น. – นำคณะเดินทางเที่ยวชมด้านชายแดนวังประจัน พร้อมช้อปปิ้งสินค้าชายแดนไทย-มาเลเซีย
- 15.00-16.30 น. – ออกเดินทางจากจังหวัดสตูล กลับสู่อำเภอหาดใหญ่
- 16.30 น. เป็นต้นไป – เดินทางกลับสู่อำเภอหาดใหญ่โดยสวัสดิภาพ

4.3.3 โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดปัตตานี

โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดปัตตานี (ชุมชนบางปู และชุมชนทรายขาว) ซึ่งสามารถพัฒนาได้ 4 โปรแกรม ดังนี้

1) โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวเที่ยวบางปู” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนบางปู) มีรายละเอียดดังนี้ คือ

- 08.30-09.00 น. – คณะพร้อมกัน ณ ศูนย์เรียนรู้ชุมชน รับฟังข้อมูลความเป็นมาของชุมชนจากมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
- 09.00-12.00 น. – แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนเกี่ยวกับทรัพยากรชายฝั่งทะเลอ่าวปัตตานี และการทำเมนูยำสาหร่ายจากชุมชน
- 12.00-13.00 น. – รับประทานอาหารเที่ยงในสไตล์ชุมชนบางปู
- 13.00-16.00 น. – ล่องเรือชมอุโมงค์โกกงาง สัมผัสความอุดมสมบูรณ์ของป่าชายเลนและระบบนิเวศชายฝั่งอ่าวปัตตานี กิจกรรมแข่งหาหอยล่อแก (หอยกัน) และนวดฝ่าเท้าแบบธรรมชาติบนต้นโกกงาง
- 16.00 น. เป็นต้นไป – เดินทางกลับภูมิลำเนาโดยสวัสดิภาพ

2) โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “ชมธรรมชาติป่าชายเลน สัมผัสมหัศจรรย์อุโมงค์โกกงางบางปู” (เส้นทาง หาดใหญ่-ปัตตานี-หาดใหญ่) มีรายละเอียดดังนี้ คือ

วันแรก

- 07.30-08.00 น. – คณะพร้อมกันที่ อ.หาดใหญ่
- 08.00-09.00 น. – เดินทางสู่ชุมชนบางปู อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี
- 09.00-10.00 น. – คณะพร้อมกัน เพื่อฟังข้อมูลชุมชนจากมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
- 10.00-12.00 น. – แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนเกี่ยวกับทรัพยากรชายฝั่งทะเล

- อ่าวปัตตานี และการทำเมนูยำสาหร่ายจากชุมชน น้ำพริกหอยกัน
- 12.00-13.00 น. - รับประทานอาหารเที่ยง
- 13.00-16.30 น. - ล่องเรือชมอุโมงค์โกก้าง สัมผัสความอุดมสมบูรณ์ของ
ป่าชายเลนและระบบนิเวศชายฝั่งอ่าวปัตตานี กิจกรรมแข่งหา
หอยล่อแก (หอยกัน) และนวดฝ่าเท้าแบบธรรมชาติบนต้นโกก้าง
- 16.30-18.00 น. - เข้าที่พักโฮมสเตย์เพื่อปฏิบัติภารกิจส่วนตัว
- 18.00-19.00 น. - รับประทานอาหารเย็น
- 19.00-20.00 น. - ล่องเรือชมหิ่งห้อย
- 20.00 น. เป็นต้นไป - เข้าที่พักโฮมสเตย์ของชุมชน พักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สอง

- 08.00-09.00 น. - รับประทานอาหารเช้า
- 09.00-12.00 น. - ล่องเรือชมวิถีประมงพื้นบ้าน และชมทัศนียภาพรอบ
อ่าวปัตตานี
- 12.00-13.00 น. - รับประทานอาหารเที่ยง
- 13.00-13.30 น. - คณะเดินทางออกจากชุมชนบางปู
- 13.30-15.00 น. - เยี่ยมชมมัสยิดกรือชะ พร้อมสักการะศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว
- 15.00-16.00 น. - ออกเดินทางจากจังหวัดปัตตานี กลับสู่อำเภอหาดใหญ่
- 16.00 น. เป็นต้นไป - เดินทางถึงอำเภอหาดใหญ่โดยสวัสดิภาพ

3) โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวเที่ยวทรายขาว” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชน ทรายขาว) มีรายละเอียดดังนี้ คือ

- 08.30-09.00 น. - คณะพร้อมกัน ณ ศูนย์กลางชุมชน ร่วมฟังข้อมูลชุมชนจาก
มัคคุเทศก์ท้องถิ่น
- 09.00-10.00 น. - เยี่ยมชมความสวยงามของมัสยิดนัจมุดดีน มัสยิดทรงปั้นหยา
โบราณอายุกว่าสองร้อยปี
- 10.00-12.00 น. - เยี่ยมชมศูนย์แปรรูปกล้วยเส้นและส้มแขก
- 12.00-13.00 น. - รับประทานอาหารเที่ยงสไตล์ชุมชนควนโพธิ์
- 13.00-14.30 น. - กิจกรรมนั่งรถ Jeep โบราณสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง
เที่ยวชมอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว เขาพระยา และ
นมัสการพระพุทธรูปหินทูลโลกนาถ บนเขาสันกาลาคีรี
และชมสวนผลไม้ของชุมชน
- 14.30-15.00 น. - ชมความสวยงามของน้ำตกทรายขาว และผ่อนคลายจิตใจ
ท่ามกลางน้ำตกที่เย็นซ่า
- 15.00-16.00 น. - เดินทางกลับภูมิลำเนาโดยสวัสดิภาพ

4) โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “ชุมชนทรายขาว พรวนน้ำตกสวย อุดมด้วย ธรรมชาติ และไมตรีแห่งวิถีพหุวัฒนธรรม” (เส้นทาง หาดใหญ่-ปัตตานี (ชุมชนทรายขาว) - หาดใหญ่) มีรายละเอียดดังนี้ คือ

วันแรก

- 07.30-08.00 น. – คณะพร้อมกันที่ อ.หาดใหญ่
- 08.00-09.00 น. – เดินทางสู่ชุมชนทรายขาว อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี
- 09.00-10.30 น. – คณะพร้อมกัน เพื่อฟังข้อมูลชุมชนจากมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
- 10.30-12.00 น. – เยี่ยมชมความสวยงามของมัสยิดนัจมุดดีน มัสยิดทรงปั้นหยาโบราณอายุกว่าสองร้อยปี
- 12.00-13.00 น. – รับประทานอาหารเที่ยง
- 13.00-14.30 น. – เยี่ยมชมศูนย์แปรรูปกล้วยเส้นและส้มแขก
- 14.30-16.30 น. – กิจกรรมเรียนรู้การทำอาหารพื้นถิ่น ตั้งแต่การหาวัตถุดิบและกระบวนการปรุงอาหารในแต่ละเมนู เช่น ยำตะลิงปลิง น้ำส้มแขก เป็นต้น
- 16.30-18.00 น. – เข้าที่พักโฮมสเตย์เพื่อปฏิบัติภาระกิจส่วนตัว
- 18.00-19.00 น. – รับประทานอาหารเย็น
- 19.00-20.00 น. – พูดคุยและแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นร่วมกับชุมชน
- 20.00 น. เป็นต้นไป – เข้าที่พักโฮมสเตย์ของชุมชน พักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สอง

- 08.00-09.00 น. – รับประทานอาหารเช้า
- 09.00-12.00 น. – กิจกรรมนั่งรถ Jeep โบราณสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง เที่ยวชมอุทยานแห่งชาติน้ำตกทรายขาว เขาพระยาขี้ และนมัสการพระพุทธรูปหินนิลโลกนาถ บนเขาสันกาลาคีรี และชมสวนผลไม้ของชุมชน
- 12.00-13.00 น. – รับประทานอาหารเที่ยง
- 13.00-14.30 น. – สนุกสนานกับการเล่นน้ำตกทรายขาวที่สดชื่นและสวยงาม
- 14.30-15.30 น. – เดินทางออกจากชุมชนทรายขาว แวะนมัสการหลวงพ่อดาววัดช้างไห้
- 15.30-16.30 น. – ออกเดินทางจากจังหวัดปัตตานี กลับสู่อำเภอหาดใหญ่
- 16.30 น. เป็นต้นไป – เดินทางถึงอำเภอหาดใหญ่โดยสวัสดิภาพ

4.3.4 โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดยะลา

โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดยะลา (ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9 และชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 10) ซึ่งสามารถพัฒนาได้ 4 โปรแกรม ดังนี้

1) โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวจุฬาภรณ์ 9” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9) มีรายละเอียดดังนี้ คือ

- 08.30-10.00 น. – คณะพร้อมกัน ณ พิพิธภัณฑ์ชุมชน รับฟังข้อมูลความเป็นมาของชุมชนจากมัคคุเทศก์ท้องถิ่น พร้อมชมพิพิธภัณฑ์แหล่งรวบรวมประวัติศาสตร์การสู้รบของชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9
- 10.00-12.00 น. – ชมทัศนียภาพรอบชุมชน และให้อาหารกวางดาวในฟาร์มเลี้ยง

- 12.00-13.00 น. – รับประทานอาหารเที่ยงในสโตร์ชุมชน
- 13.00-16.00 น. – กิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติ และเพลิดเพลินกับการเล่นน้ำตก และถ่ายภาพบนสะพานไม้แขวน
- 16.00 น. เป็นต้นไป – เดินทางกลับภูมิลำเนาโดยสวัสดิภาพ

2) โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “เรียนรู้ประวัติศาสตร์หลังการสู้รบ และวิถีการดำรงชีวิตชุมชนในผืนป่าฮาลาบาลา” (เส้นทาง หาดใหญ่-เบตง(ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9) - หาดใหญ่) มีรายละเอียดดังนี้ คือ

วันแรก

- 07.30-08.00 น. – คณะพร้อมกันที่ อ.หาดใหญ่
- 08.00-12.00 น. – เดินทางสู่ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9 อ.เบตง จ.ยะลา ระหว่างเส้นทางแวะเยี่ยมชมทัศนียภาพและจุดชมวิว เชื่อนบางลางก่อนเข้าถึงชุมชน
- 12.00-13.00 น. – รับประทานอาหารเที่ยง
- 13.00-14.00 น. – นำคณะเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชุมชน พร้อมฟังข้อมูลแนะนำชุมชนจากมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
- 14.00-17.00 น. – กิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติ และผ่อนคลายด้วยการเล่นน้ำตกในผืนป่าของชุมชน
- 17.00-18.00 น. – เรียนรู้การปรุงอาหารเมนูขึ้นชื่อของชุมชน อาทิ ผัดหมี่เบตง ไก่ตุ๋นสมุนไพรจีน เป็นต้น
- 18.00-19.00 น. – รับประทานอาหารเย็น
- 19.00-20.00 น. – พุดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชน
- 20.00 น. เป็นต้นไป – เข้าที่พักรีสอร์ทชุมชน และพักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สอง

- 07.00-08.00 น. – รับประทานอาหารเช้า
- 08.00-10.00 น. – เดินศึกษาธรรมชาติ สัมผัสทะเลหมอก และจุดชมวิว เขาหินโยก
- 10.00-12.00 น. – กิจกรรมเรียนรู้ภูมิปัญญาสมุนไพร และการดำรงชีวิตที่พึ่งพิงผืนป่าและธรรมชาติ พร้อมเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ยาสมุนไพรจากชุมชน
- 12.00-13.00 น. – รับประทานอาหารเที่ยง
- 13.00-14.00 น. – คณะเดินทางออกจากชุมชน แวะซื้อป๊อปปี้ ณ จุดแวะพัก คอกช้างซื้อป๊อปปี้สินค้าท้องถิ่น อาทิ ปลาสาม หัวหินฉาบ ฯลฯ
- 14.00-17.00 น. – ออกทางกลับสู่อำเภอหาดใหญ่
- 17.00 น. เป็นต้นไป – เดินทางถึงอำเภอหาดใหญ่โดยสวัสดิภาพ

3) โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวจุฬาภรณ์ 10” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 10) มีรายละเอียดดังนี้ คือ

- 08.00-09.00 น. – คณะพร้อมกัน ณ พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชุมชน
รับฟังข้อมูลประวัติความเป็นมาของชุมชน พร้อมชมพิพิธภัณฑ์
แหล่งรวบรวมประวัติศาสตร์การสู้รบของอดีต
พรรคคอมมิวนิสต์มาลายาของชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 10
- 10.00-12.00 น. – เยี่ยมชมอนุสรณ์สถานวีรชน และชมทัศนียภาพรอบๆ ชุมชน
เช่น แปลงปลูกผักน้ำ ผักปลอดสารพิษ บ่อเลี้ยงปลาธรรมชาติ
การเลี้ยงไก่แก้ง (ไก่พันธุ์พื้นเมืองของชุมชน)
- 12.00-13.00 น. – รับประทานอาหารเที่ยงที่ผลิตจากวัตถุดิบในชุมชน อาทิ
ผัดผักน้ำ ผัดหมี่เบตง ไก่เบตง (ไก่แก้ง) ฯลฯ
- 13.00-16.00 น. – กิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ชมฐานการสู้รบในป่า
ศึกษาพันธุ์พืช พันธุ์ไม้ สวนสมุนไพรนาชนิด และต้นไม้ใหญ่
- 16.00 น. เป็นต้นไป – เดินทางกลับภูมิลำเนาโดยสวัสดิภาพ

4) โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “สัมผัสประวัติศาสตร์คอมมิวนิสต์มาลายา และ
วิถีการพึ่งพาผืนป่าชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 10” (เส้นทาง หาดใหญ่-เบตง (ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา
10)-หาดใหญ่) มีรายละเอียดดังนี้ คือ

วันแรก

- 07.30-08.00 น. – คณะพร้อมกันที่ อ.หาดใหญ่
- 08.00-12.00 น. – เดินทางสู่ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 10 อ.เบตง จ.ยะลา
- 12.00-13.00 น. – รับประทานอาหารเที่ยง
- 13.00-14.00 น. – นำคณะฟังบรรยายสรุปความเป็นมาของชุมชน พร้อมเยี่ยม
ชมพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชุมชน
- 14.00-17.00 น. – กิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ชมฐานการสู้รบในอดีต
ศึกษาพันธุ์พืช สวนผลไม้ สวนสมุนไพรนาชนิด และ
ต้นไม้ใหญ่พร้อมผ่อนคลายกับสายน้ำตกใน
- 17.00-18.00 น. – เรียนรู้การปรุงอาหารจากวัตถุดิบในชุมชน อาทิ ไก่เบตง
(ไก่แก้ง) ผัดผักน้ำ ผัดผักขม ผัดหมี่เบตง เป็นต้น
- 18.00-19.00 น. – รับประทานอาหารเย็น
- 19.00-20.00 น. – ชมการแสดงของชุมชน และพูดคุยแลกเปลี่ยน
ประสบการณ์ร่วมกับชุมชน
- 20.00 น. เป็นต้นไป – เข้าที่พักรีสอร์ทชุมชน และพักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สอง

- 07.00-08.00 น. – รับประทานอาหารเช้า
- 08.00-10.00 น. – เดินศึกษาธรรมชาติและวิถีชีวิตรอบชุมชน สักการะอนุสรณ์
สถานวีรชน
- 10.00-12.00 น. – กิจกรรมเรียนรู้ภาษาจีนกลางอย่างง่ายจากคนในชุมชน
และเรียนรู้ภูมิปัญญาการรักษาโรคด้วยสมุนไพรนาชนิด
และเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ยาสมุนไพรบำรุงร่างกายของชุมชน

- 12.00-13.00 น. – รับประทานอาหารเที่ยง
- 13.00-14.00 น. – คณะเดินทางออกจากชุมชน แวะเข้าเยี่ยมชมบ่อน้ำร้อนเบตงและสวนดอกไม้เมืองหนาวเบตง
- 14.00-17.00 น. – ออกทางกลับสู่อำเภอหาดใหญ่
- 17.00 น. เป็นต้นไป – เดินทางถึงอำเภอหาดใหญ่โดยสวัสดิภาพ

4.3.5 โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส

โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส (ชุมชนวัดชลธาราสিংเห และชุมชนจุฬารณพัฒนา 12) ซึ่งสามารถพัฒนาได้ 4 โปรแกรม ดังนี้

1) โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวท่องเที่ยววัดชลธาร” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนวัดชลธาราสিংเห) มีรายละเอียดดังนี้ คือ

- 08.30-09.00 น. – คณะพร้อมกัน ณ วัดชลธาราสিংเห (วัดพิทักษ์แผ่นดินไทย) เพื่อรับฟังข้อมูลประวัติความเป็นมาของชุมชน โดยมีคหบดีท้องถิ่น
- 09.00-10.00 น. ชมพิพิธภัณฑ์สถานวัดชลธาราสিংเห แหล่งรวบรวมโบราณวัตถุที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และวิถีชีวิต
- 10.00-12.00 น. – ชมพระอุโบสถและภาพเขียนฝาผนังโบราณอายุกว่าร้อยปี ชมกุฏิทรงปั้นหยาโบราณ และชมทัศนียภาพสะพานคอร้อยปี
- 12.00-13.00 น. – รับประทานอาหารเที่ยง
- 13.00-14.00 น. – กิจกรรมเรียนรู้ภูมิปัญญาการถนอมอาหาร “การทำปลาเกลือ” สืบค้นชื่อของชาวตากใบและซื้อหาไปเป็นของฝาก
- 14.00-15.00 น. – ชมการสาธิตหัตถกรรมเครื่องจักรสาร “เสวียนหม้อ” และผลิตภัณฑ์เครื่องใช้อื่นๆ จากฝีมือคนในชุมชน
- 15.00-16.00 น. – ชมวิถีชีวิตและเรียนรู้ “ภาษาเง๊ะเห” ภาษาถิ่นของชาวชุมชนเง๊ะเห อ.ตากใบ จ.นราธิวาส
- 16.00 น. เป็นต้นไป – เดินทางกลับภูมิลำเนาโดยสวัสดิภาพ

2) โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “ชุมชนประวัติศาสตร์ วัดพิทักษ์แผ่นดินไทย วิถีแห่งความเรียบง่ายในสไตร์ชาวเง๊ะเห” (เส้นทาง หาดใหญ่-ตากใบ จ.นราธิวาส -หาดใหญ่) มีรายละเอียดดังนี้ คือ

วันแรก

- 07.30-08.00 น. – คณะพร้อมกันที่ อ.หาดใหญ่
- 08.00-11.00 น. – เดินทางสู่ชุมชนวัดชลธาราสিংเห อ.ตากใบ จ.นราธิวาส
- 11.00-12.00 น. – ฟังการบรรยายประวัติความเป็นมาของชุมชน พร้อมชมพิพิธภัณฑ์สถานวัดชลธาราสিংเห แหล่งรวบรวมโบราณวัตถุที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชน
- 12.00-13.00 น. – รับประทานอาหารเที่ยง
- 13.00-15.00 น. – นำคณะเยี่ยมชมพระอุโบสถและภาพเขียนฝาผนังโบราณ

อายุกว่าร้อยปี ชมกุฏิทรงปั้นหยาโบราณ และชมทัศนียภาพ
สะพานคอยร้อยปี

- 15.00-16.30 น. - ชมการสาธิตและเรียนรู้การทำหัตถกรรมเครื่องจักรสาร
“เสวียนหม้อ” และการทอผ้าจากฝ้ายคนในชุมชน
- 17.00-18.00 น. - เข้าที่พักโฮมสเตย์ของชุมชน
- 18.00-19.00 น. - รับประทานอาหารเย็น
- 19.00-20.00 น. - พุดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชน
- 20.00 น. เป็นต้นไป - เข้าที่พักรีสอร์ทชุมชน และพักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่สอง

- 07.00-08.00 น. - รับประทานอาหารเช้า
- 08.00-10.00 น. - นั่งเรือชมทัศนียภาพป่าชายเลนสองฝั่งแม่น้ำตากใบ และ
ชมวิถีการทำประมงพื้นบ้านของชุมชน
- 10.00-12.00 น. - กิจกรรมเรียนรู้ภูมิปัญญาการถนอมอาหาร “การทำปลา
กู่เลา” สืบค้นขึ้นชื่อของชาวตากใบและซื้อหาไปเป็นของฝาก
- 12.00-13.00 น. - รับประทานอาหารเที่ยง
- 13.00-14.00 น. - กิจกรรมเรียนรู้ภาษาถิ่น “ภาษาเง๊ะเห” อันเป็นภาษา
เอกลักษณ์ของชุมชน
- 14.00-15.00 น. - ปั่นจักรยานชมทัศนียภาพรอบชุมชน
- 15.00-17.30 น. - ออกทางกลับสู่อำเภหาดใหญ่
- 17.30 น. เป็นต้นไป - เดินทางถึงอำเภหาดใหญ่โดยสวัสดิภาพ

3) โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวท่องเที่ยวจุฬารณพัฒนา 12” (เส้นทางท่องเที่ยว
ภายในชุมชนจุฬารณพัฒนา 12) มีรายละเอียดดังนี้ คือ

- 08.30-09.00 น. - คณะพร้อมกัน ณ ชุมชนจุฬารณพัฒนา 12 รับฟังข้อมูล
ประวัติความเป็นมาของชุมชน จากผู้นำท้องถิ่น
- 09.00-10.00 น. - ชมพิพิธภัณฑ์บ้านจุฬารณพัฒนา 12
- 10.00-12.00 น. - เดินป่าศึกษาธรรมชาติ ชมร่องรอยประวัติศาสตร์กรม 10
อาทิ อนุสรณ์สถาน อุโมงค์กรม 10 เตาไร้ควัน และบังเกอร์
- 12.00-13.00 น. - รับประทานอาหารเที่ยง
- 13.00-15.30 น. - สนุกสนานกับกิจกรรมล่องแก่งสายบุรี
- 15.30- 16.00 น. - ปฏิบัติการระดมกำลังและจัดเก็บสัมภาระ
- 16.00 น. เป็นต้นไป - เดินทางกลับภูมิลำเนาโดยสวัสดิภาพ

4) โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “ดื่มด่ำธรรมชาติกลางหุบเขา บอกเล่าเรื่องราว
ประวัติศาสตร์แห่งวิถีชาวจุฬารณพัฒนา 12 ” (เส้นทาง หาดใหญ่-สุคีริน จ.นราธิวาส -หาดใหญ่) มี
รายละเอียดดังนี้ คือ

วันแรก

- 07.30-08.00 น. - คณะพร้อมกันที่ อ.หาดใหญ่

- 08.00-12.00 น. – คณะฯ เดินทางสู่ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 12 อ.สุคริรินทร์ จ.นราธิวาส
- 12.00-13.00 น. – รับประทานอาหารเที่ยง
- 13.00-14.00 น. – ฟังการบรรยายประวัติความเป็นมาของชุมชน และเยี่ยมชม พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชุมชน
- 14.00-16.30 น. – ล่องแก่งสายบุรี สนุกสนานกับการพายเรือคายัค สัมผัสธรรมชาติแห่งสายน้ำ
- 16.30-18.00 น. – นำสัมภาระเข้าพักโฮมสเตย์ชุมชน ทำภาระกิจส่วนตัว
- 18.00-19.00 น. – รับประทานอาหารเย็น
- 19.00-20.30 น. – ชมการแสดงของชุมชน อาทิ ระเบิดร่ม ระเบิดตารีกำพินี่ ระเบิดอั้งลิ้ง การร้องเพลงประจำกอง 10
- 20.30 น. เป็นต้นไป – เข้าที่พักและพักผ่อนตามอัธยาศัย
- วันที่สอง**
- 07.00-08.00 น. – รับประทานอาหารเช้า
- 08.00-10.00 น. – ชมทะเลหมอกยามเช้า และเดินป่าศึกษาธรรมชาติชม ร่องรอยประวัติศาสตร์กรม 10
- 10.00-12.00 น. – กิจกรรมเรียนรู้ภูมิปัญญาการปรุงอาหารเมนูพื้นที่ ด้วยเตาไร้ควัน
- 12.00-13.00 น. – รับประทานอาหารเที่ยง
- 13.00-14.00 น. – กิจกรรมภูมิปัญญานวดแผนไทย และการฝังเข็ม เพื่อรักษาโรค
- 14.00-18.00 น. – ออกทางจากชุมชนเพื่อกลับสู่อำเภอหาดใหญ่
- 18.00 น. เป็นต้นไป – เดินทางถึงอำเภอหาดใหญ่โดยสวัสดิภาพ

*****

โดยสรุป จากการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) มุ่งเน้นที่จะเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมท่องเที่ยว และทรัพยากรการท่องเที่ยวอื่นๆ ของชุมชนในพื้นที่ศึกษา ประกอบกับการเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับชุมชน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและทีมวิจัย ในการประชุมเพื่อประชุมระดมความคิดเห็น และหาวิธีแนวทางเพื่อนำไปสู่การพัฒนาโปรแกรมท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายและน่าสนใจมากขึ้น จึงทำให้สามารถสรุปออกมาเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่วิจัยของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะหลักๆ คือ 1) โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกันระหว่าง 5 จังหวัด และแหล่งท่องเที่ยวหลัก จำนวน 3 โปรแกรม และ 2) โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มุ่งเน้นท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนเป็นหลัก จำนวน 20 โปรแกรม

ทั้งนี้ หลังจากที่ได้พัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ร่วมกับแต่ละชุมชนแล้ว คณะผู้วิจัยได้เชิญผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวในพื้นที่รวมทั้งกลุ่มนักท่องเที่ยวตัวอย่าง จำนวน 20 คน เข้าร่วมทดสอบโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ

โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 วัน 2 คืน “สัมผัสหัตถกรรม 2 ผังมหาสมุทร” (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล-สงขลา-หาดใหญ่) ทั้งนี้เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมทดสอบโปรแกรมท่องเที่ยว ซึ่งจากผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมทดสอบโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าว โดยการใช้แบบประเมินความพึงพอใจสามารถสรุปรายละเอียดผลการประเมินได้ดังนี้คือ

ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมทดสอบโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) : โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 วัน 2 คืน “สัมผัสหัตถกรรม 2 ผังมหาสมุทร” (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล-สงขลา-หาดใหญ่) ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) : โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 วัน 2 คืน “สัมผัสหัตถกรรม 2 ผังมหาสมุทร” (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล-สงขลา-หาดใหญ่)

ตัวแปร	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
ชื่อหน่วยงาน/สังกัด	บริษัททัวร์	14	70.0
	นักท่องเที่ยวอาสา	6	30.0
		20	100.0
เพศ	ชาย	8	40.0
	หญิง	12	60.0
		20	100.0
อายุ	15 – 25 ปี	0	0.0
	26 – 35 ปี	6	30.0
	36 – 45 ปี	10	50.0
	46 – 55 ปี	4	20.0
	55 ปีขึ้นไป	0	0.0
		20	100.0

จากตารางที่ 2 ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) : โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 วัน 2 คืน “สัมผัสหัตถกรรม 2 ผังมหาสมุทร” (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล-สงขลา-หาดใหญ่) ปรากฏว่า ผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวฯ เป็นตัวแทนจากบริษัททัวร์ จำนวน 14 คน (ร้อยละ 70.0) เป็นอาสาสมัครนักท่องเที่ยว จำนวน 6 คน (ร้อยละ 30.0) โดยผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวฯ เป็นเพศชาย จำนวน 8 คน (ร้อยละ 40.0) และเป็นเพศหญิง จำนวน 12 คน (ร้อยละ 60.0) ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 36 – 45 ปี จำนวน 10 คน (ร้อยละ 50.0) รองลงมาอายุระหว่าง 26 – 35 ปี จำนวน 6 คน (ร้อยละ 30.0) และอายุระหว่าง 46 – 55 ปี จำนวน 4 คน (ร้อยละ 20.0)

ตารางที่ 3 ระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) : โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 วัน 2 คืน “สัมผัสศรัทธา 2 ฝั่งมหาสมุทร” (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล-สงขลา-หาดใหญ่) 1

ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลความหมาย
1. ด้านแหล่งท่องเที่ยว/กิจกรรมท่องเที่ยว			
1.1 แหล่งท่องเที่ยวมีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ	4.30	0.47	พึงพอใจมาก
1.2 แหล่งท่องเที่ยวมีวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตที่น่าสนใจและมีเอกลักษณ์	4.20	0.41	พึงพอใจมาก
1.3 แหล่งท่องเที่ยวมีการมุ่งเน้นด้านการอนุรักษ์และรักษาสิ่งแวดล้อม	4.40	0.50	พึงพอใจมาก
1.4 กิจกรรมท่องเที่ยวมีความหลากหลาย	4.10	0.55	พึงพอใจมาก
1.5 กิจกรรมท่องเที่ยวมีแนวคิดเชิงสร้างสรรค์	3.80	0.61	พึงพอใจมาก
1.6 กิจกรรมท่องเที่ยวมีความเหมาะสมปลอดภัย	3.25	0.58	พึงพอใจปานกลาง
ภาพรวมด้านแหล่งท่องเที่ยว/กิจกรรมท่องเที่ยว	4.00	0.52	พึงพอใจมาก

จากตารางที่ 3 ผลการประเมินระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) : โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 วัน 2 คืน “สัมผัสศรัทธา 2 ฝั่งมหาสมุทร” (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล-สงขลา-หาดใหญ่) ในด้านแหล่งท่องเที่ยว/กิจกรรมท่องเที่ยว ผลปรากฏว่า ผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวฯ มีระดับความพึงพอใจในภาพรวมด้านแหล่งท่องเที่ยว/กิจกรรมท่องเที่ยว ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.00, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.52)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวฯ มีความพึงพอใจส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดย 3 อันดับแรกได้แก่ 1) แหล่งท่องเที่ยวมีการมุ่งเน้นด้านการอนุรักษ์และรักษาสิ่งแวดล้อม (ค่าเฉลี่ย = 4.40, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.50) 2) แหล่งท่องเที่ยวมีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ (ค่าเฉลี่ย = 4.30, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.47) และ 3) แหล่งท่องเที่ยวมีวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตที่น่าสนใจและมีเอกลักษณ์ (ค่าเฉลี่ย = 4.20, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.41) ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) : โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 วัน 2 คืน “สัมผัสหัตถกรรม 2 ฝั่งมหาสมุทร” (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล-สงขลา-หาดใหญ่) 2

ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลความหมาย
2. ด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่/บุคลากรที่ให้บริการ			
2.1 การให้บริการเป็นไปด้วยความสุภาพเป็นมิตร	4.20	0.69	พึงพอใจมาก
2.2 การให้บริการเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว	3.15	0.64	พึงพอใจปานกลาง
2.3 การต้อนรับและดูแลเอาใจใส่ กระตือรือร้น และเต็มใจให้บริการ	3.85	0.67	พึงพอใจมาก
2.4 บุคลากร/มัคคุเทศก์ท้องถิ่น ให้ข้อมูลแนะนำแหล่งท่องเที่ยว/กิจกรรม อย่างชัดเจนครบถ้วน	3.90	0.64	พึงพอใจมาก
2.5 การติดต่อประสานงานสะดวกไม่ยุ่งยาก	3.45	0.52	พึงพอใจปานกลาง
2.6 ให้คำแนะนำ หรือตอบข้อซักถามเป็นอย่างดี	4.35	0.58	พึงพอใจมาก
ภาพรวมด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่/บุคลากรที่ให้บริการ	3.81	0.62	พึงพอใจมาก

ผลการประเมินระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) : โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 วัน 2 คืน “สัมผัสหัตถกรรม 2 ฝั่งมหาสมุทร” (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล-สงขลา-หาดใหญ่) ในด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่/บุคลากรที่ให้บริการ ผลปรากฏว่า ผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวฯ ระดับความพึงพอใจในภาพรวมด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่/บุคลากรที่ให้บริการ ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.81, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.62)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวฯ มีความพึงพอใจส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดย 3 อันดับแรกได้แก่ 1) ให้คำแนะนำ หรือตอบข้อซักถามเป็นอย่างดี (ค่าเฉลี่ย = 4.35, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.58) 2) การให้บริการเป็นไปด้วยความสุภาพเป็นมิตร (ค่าเฉลี่ย = 4.20, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.69) และ 3) บุคลากร/มัคคุเทศก์ท้องถิ่น ให้ข้อมูลแนะนำแหล่งท่องเที่ยว/กิจกรรม อย่างชัดเจนครบถ้วน (ค่าเฉลี่ย = 3.90, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.64) ตามลำดับ

ตารางที่ 5 ระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) : โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 วัน 2 คืน “สัมผัสศรัทธา 2 ผังมหาสมุทร” (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล-สงขลา-หาดใหญ่) 3

ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลความหมาย
3. ด้านการบริหารจัดการ			
3.1 การให้บริหารจัดการเป็นระบบและเป็นขั้นตอน	4.00	0.56	พึงพอใจมาก
3.2 มีระยะเวลาในการจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม	4.25	0.63	พึงพอใจมาก
3.3 มีการจัดโปรแกรมท่องเที่ยวเป็นไปตามลำดับก่อน – หลัง ของแหล่งท่องเที่ยว/กิจกรรม	4.25	0.55	พึงพอใจมาก
3.4 มีการบริหารจัดการภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน	4.40	0.50	พึงพอใจมาก
3.5 มีคำชี้แจง/ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับกฎ ระเบียบ หรือข้อตกลงชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวให้ทราบอย่างชัดเจน	4.05	0.60	พึงพอใจมาก
3.6 มีผู้รับความคิดเห็น หรือแบบประเมินความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน	3.65	0.60	พึงพอใจปานกลาง
ภาพรวมด้านการบริหารจัดการ	4.10	0.57	พึงพอใจมาก

ผลการประเมินระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) : โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 วัน 2 คืน “สัมผัสศรัทธา 2 ผังมหาสมุทร” (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล-สงขลา-หาดใหญ่) ในด้านการบริหารจัดการ ผลปรากฏว่า ผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวฯ ระดับความพึงพอใจในภาพรวมด้านการบริหารจัดการในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.10, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.57)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวฯ มีความพึงพอใจส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดยที่ 3 อันดับแรกได้แก่ 1) มีการบริหารจัดการภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน (ค่าเฉลี่ย = 4.40, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.50) 2) มีการจัดโปรแกรมท่องเที่ยวเป็นไปตามลำดับก่อน – หลัง ของแหล่งท่องเที่ยว/กิจกรรม (ค่าเฉลี่ย = 4.25, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.55) และมีระยะเวลาในการจัดการโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม (ค่าเฉลี่ย = 4.25, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.63) และ 3) มีคำชี้แจง/ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับกฎ ระเบียบ หรือข้อตกลงชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวให้ทราบอย่างชัดเจน (ค่าเฉลี่ย = 4.05, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.60) และมีผู้รับความคิดเห็น หรือแบบประเมินความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน (ค่าเฉลี่ย = 4.05, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.60) ตามลำดับ

ตารางที่ 6 ระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) : โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 วัน 2 คืน “สัมผัสหัตถกรรม 2 ผังมหาสมุทร” (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล-สงขลา-หาดใหญ่) 4

ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลความหมาย
4. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก			
4.1 การเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวก/ปลอดภัย/ มีป้ายสัญลักษณ์บอกทางชัดเจน	3.10	0.64	พึงพอใจปานกลาง
4.2 มีสถานที่จอดรถเพียงพอ เหมาะสม สะดวก ปลอดภัย	3.15	0.67	พึงพอใจปานกลาง
4.3 มีห้องน้ำ - ห้องสุขา ที่สะอาด/ เพียงพอ/ สะดวก ต่อการใช้งาน	3.15	0.67	พึงพอใจปานกลาง
4.4 มีร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มจำหน่าย เพียงพอ/ ราคาเหมาะสม/ ความสะอาด/ คุณภาพอาหาร	3.05	0.60	พึงพอใจปานกลาง
4.5 มีการสื่อความหมายต่าง ๆ เช่น ป้าย/ สัญลักษณ์ การให้ความรู้ เอกสารแผ่นพับ หรือมีคูปองแลก ท้องถิ่น เพื่อให้ข้อมูลชุมชน	3.10	0.64	พึงพอใจปานกลาง
4.6 มีสาธารณูปโภคพื้นฐาน (ไฟฟ้า, น้ำดื่ม/น้ำใช้, โทรศัพท์สาธารณะ) มีคุณภาพ ใช้การได้ดี	3.15	0.58	พึงพอใจปานกลาง
4.7 มีการจัดภูมิทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสม กลมกลืนกับธรรมชาติ,การดูแลความปลอดภัย, การให้ข้อมูล ความรู้,สิ่งอำนวยความสะดวก พื้นฐาน	3.25	0.55	พึงพอใจปานกลาง
4.8 มีสิ่งอำนวยความสะดวก อุปกรณ์เครื่องใช้ และ ความสะอาดของบ้านพัก /โฮมสเตย์ (กรณี นักท่องเที่ยวพักค้างแรม)	3.15	0.58	พึงพอใจปานกลาง
4.9 โดยรวมแล้วท่านมีความพึงพอใจต่อการมาใช้บริการแหล่งท่องเที่ยวครั้งนี้มากน้อยแค่ไหน	3.00	0.64	พึงพอใจปานกลาง
ภาพรวมด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	3.12	0.61	พึงพอใจปานกลาง

ผลการประเมินระดับความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) : โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 วัน 2 คืน “สัมผัสหัตถกรรม 2 ผังมหาสมุทร” (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล-สงขลา-หาดใหญ่) ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ผลปรากฏว่า ผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวฯ ระดับความพึงพอใจในภาพรวมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.12, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.61)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวฯ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ โดย 3 อันดับแรกได้แก่ 1) มีการจัดภูมิทัศน์ในแหล่ง

ห้องเที่ยวที่เหมาะสมกลมกลืนกับธรรมชาติ, การดูแลความปลอดภัย, การให้ข้อมูล ความรู้, สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน (ค่าเฉลี่ย = 3.25, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.55) 2) มีสาธารณูปโภคพื้นฐาน (ไฟฟ้า, น้ำดื่ม/น้ำใช้, โทรศัพท์สาธารณะ) มีคุณภาพ ใช้การได้ดี (ค่าเฉลี่ย = 3.15, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.58) มีสิ่งอำนวยความสะดวก อุปกรณ์เครื่องใช้ และความสะดวกสบายของบ้านพัก /โฮมสเตย์ (กรณีนักท่องเที่ยวพักค้างแรม) (ค่าเฉลี่ย = 3.15, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.58) มีสถานที่จอดรถเพียงพอ เหมาะสม สะดวก ปลอดภัย (ค่าเฉลี่ย = 3.15, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.67) และมีห้องน้ำ - ห้องสุขา ที่สะอาด/ เพียงพอ/ สะดวกต่อการใช้งาน (ค่าเฉลี่ย = 3.15, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.67) และ 3) การเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวก/ ปลอดภัย/ มีป้ายสัญลักษณ์บอกทางชัดเจน (ค่าเฉลี่ย = 3.10, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.64) และมีการสื่อความหมายต่าง ๆ เช่น ป้าย/ สัญลักษณ์การให้ความรู้ เอกสารแผ่นพับ หรือมีคฤศก์ท้องถิ่น เพื่อให้ข้อมูลชุมชน (ค่าเฉลี่ย = 3.10, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.64) ตามลำดับ

4.3 การนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้กับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว และองค์กรที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

การนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) ให้กับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว และองค์กรที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จากการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) ซึ่งจากผลการวิจัยสามารถพัฒนาออกมาเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่วิจัยของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะหลักๆ คือ 1) โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกันระหว่าง 5 จังหวัดกับแหล่งท่องเที่ยวหลัก จำนวน 3 โปรแกรม และ 2) โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มุ่งเน้นการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนเป็นหลัก จำนวน 20 โปรแกรม นั้น

ทั้งนี้เพื่อการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ อย่างเป็นรูปธรรม คณะผู้วิจัยจึงได้นำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวซึ่งได้รับการพัฒนาให้เกิดขึ้นจากงานวิจัยครั้งนี้ให้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวทั้งในและนอกพื้นที่ รวมถึงหน่วยงานในองค์กรต่างๆ ที่โดยสนใจ ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้ คือ

1) การนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้กับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวทั้งในและนอกพื้นที่ อาทิ บริษัทสตูล ซี.พี.เอส. ทราเวล, บริษัทไอทราเวล, อันดามันดิสคัฟเวอร์ และอันนาทัวร์

2) การนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว อาทิ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสตูล สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาสงขลา สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดปัตตานี สำนักงานท่องเที่ยวจังหวัดนราธิวาส การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานหาดใหญ่ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานนราธิวาส

3) การนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ร่วมกับผู้ประกอบการบริษัทนำเที่ยว นิตตี้แอดเวเจอร์ทัวร์ และสมาคมภายใต้การสนับสนุนของสำนักงาน

กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในงาน World Travel Market ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ
ในระหว่างวันที่ 7-9 พฤศจิกายน 2559

การนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งได้รับการพัฒนาจากการวิจัยในครั้งนี้ ให้กับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวต่างๆ จะเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมด้านการตลาดการท่องเที่ยว และประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายแก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไปอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น อันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สู่ความยั่งยืนต่อไป

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

โครงการวิจัย การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1) ศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) และแหล่งท่องเที่ยวหลักของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) พัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) 3) นำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ให้กับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว และองค์กรที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และการวิจัยปริมาณ (Quantitative research) โดยใช้การรวบรวมข้อมูลด้วยการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องการสำรวจ การสังเกต การสนทนากลุ่ม และการใช้แบบประเมิน ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย ประกอบด้วย 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มชุมชน ซึ่งได้แก่ ตัวแทนแกนนำชุมชนท่องเที่ยว ตัวแทนคณะกรรมการท่องเที่ยว ตัวแทนสมาชิกในกลุ่มชุมชนท่องเที่ยว ในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 10 ชุมชน ชุมชนละ 10 คน รวมทั้งสิ้น 100 คน โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจากแกนนำชุมชนที่เกี่ยวข้องด้านการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน 2) กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งได้แก่ ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ อาทิ ผู้แทนจากสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (สำนักงานหาดใหญ่, สำนักงานนราธิวาส) องค์การบริหารส่วนจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานเกษตรจังหวัด นักวิชาการ ด้านการท่องเที่ยวและด้านการตลาด จำนวน 15 คน โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง 3) กลุ่มหน่วยงานภาคเอกชน ซึ่งได้แก่ ตัวแทนจากสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยว สมาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว สมาคมมัคคุเทศก์ ตัวแทนผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ตัวแทนมัคคุเทศก์ ในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) จำนวน 20 คน โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจากหน่วยงานภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการจัดระเบียบข้อมูลจากการจดบันทึก และบันทึกเทปเสียงให้อยู่ในรูปของเอกสาร ก่อนที่จะนำเอาข้อมูลที่ได้แยกตามหัวข้อ และรวบรวมอีกครั้งตามความสัมพันธ์ของข้อมูล ซึ่งจะช่วยให้สามารถเรียบเรียงข้อมูลในรูปของการพรรณนา ก่อนที่จะสรุปและตีความเกี่ยวกับเส้นทางท่องเที่ยว โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ทั้งนี้ จากการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ภายใต้งานวิจัยในครั้งนี้ เพื่อนำไปสู่การเสนอให้กับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว และองค์กรที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดต่างที่เป็นประเด็นสำคัญๆ ได้ดังนี้ คือ

5.1 สรุป และอภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัย การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถสรุปรายละเอียดได้ 3 ส่วน คือ

1. เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) และแหล่งท่องเที่ยวหลักของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลการจากการศึกษาวิจัย คณะผู้วิจัยในศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) รวมไปถึงแหล่งท่องเที่ยวหลักของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นโปรแกรมท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้เกิดความหลากหลายและดึงดูดความสนใจแก่นักท่องเที่ยวที่จะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้

1) เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดสตูล

จากผลการศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดสตูล ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ กำหนดแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดสตูลที่ทำการศึกษาไว้ 2 ชุมชน คือ ชุมชนบากันใหญ่ และชุมชนควนโพธิ์ ซึ่งทั้ง 2 ชุมชนนี้มีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักซึ่งอยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 2 ชุมชนของจังหวัดสตูล คือ คฤหาสน์กูเด็น มัสยิดมำบัง และวัดดูลยาราม โดยเส้นทางท่องเที่ยวดังกล่าวมุ่งเน้นที่จะนำเสนอแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว และบริการด้านการท่องเที่ยวภายในชุมชนของทั้ง 2 ชุมชน อย่างไรก็ตามจากผลการศึกษาวิจัย พบว่าในเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าวควรมีการเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวหลัก คือ คฤหาสน์กูเด็น มัสยิดมำบัง และวัดดูลยาราม ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดสตูลให้มีความน่าสนใจ และดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

2) เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดสงขลา

จากผลการศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดสงขลา ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ กำหนดแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดสงขลาที่ทำการศึกษาไว้ 2 ชุมชน คือ ชุมชนท่าหิน และชุมชนวิถีพุทธคลองแดน ซึ่งทั้ง 2 ชุมชนนี้มีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักซึ่งอยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 2 ชุมชนของจังหวัดสงขลา คือ เมืองหาดใหญ่ เมืองเก่าสงขลา เกาะยอ วัดจะทิ้งพระ สำนักสงฆ์ตันเลียบ และวัดพะโค๊ะ โดยเส้นทางท่องเที่ยวดังกล่าวมุ่งเน้นที่จะนำเสนอแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว และบริการด้านการท่องเที่ยวภายในชุมชนของทั้ง 2 ชุมชน ให้เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักดังกล่าวข้างต้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความหลากหลาย และดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น และเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดสงขลาต่อไป

3) เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดปัตตานี

จากผลการศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดปัตตานี ซึ่งในการศึกษาค้างนี้ กำหนดเลือกแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดปัตตานี จำนวน 2 ชุมชน คือ ชุมชนบางปู และชุมชนทรายขาว ซึ่งทั้ง 2 ชุมชนนี้มีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน รวมทั้งมีเส้นทางที่สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดปัตตานี ได้แก่ มัสยิดกรือเซะ ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว มัสยิดกลางจังหวัดปัตตานี และวังเก่ายะหริ่ง ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดปัตตานีให้มีความหลากหลายและดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

4) เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดยะลา

จากการศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดยะลา ซึ่งในการศึกษาค้างนี้ กำหนดเลือกแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดยะลา จำนวน 2 ชุมชน คือ ชุมชนจุฬารณพัฒนา 9 และชุมชนจุฬารณพัฒนา 10 ซึ่งทั้ง 2 ชุมชนนี้มีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน รวมทั้งมีเส้นทางที่สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดยะลา ได้แก่ ปาฮาลา-บาลา เชื้อนบางกลาง เมืองเบตง สวนดอกไม้เมืองหนาว บ่อน้ำร้อนเบตง อุโมงค์ปิยะมิตร และทะเลหมอกอัยเยอร์เวง ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดยะลาให้มีความน่าสนใจและดึงดูดใจนักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไปมากขึ้น

5) เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดนราธิวาส

จากการศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดนราธิวาส ซึ่งในการศึกษาค้างนี้ กำหนดเลือกแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดนราธิวาส จำนวน 2 ชุมชน คือ ชุมชนวัดชลธาราสิงเห และชุมชนจุฬารณพัฒนา 12 ซึ่งทั้ง 2 ชุมชนนี้มีแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน รวมทั้งมีเส้นทางที่สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดนราธิวาสได้แก่ ศาลเจ้าแม่โต๊ะโม๊ะ พิพิธภัณฑ์เหมืองทองโบราณ และด่านชายแดนสุโงะ-โกลก ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดนราธิวาสให้มีความหลากหลายและดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวมากขึ้น และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีด้านการท่องเที่ยวให้กับจังหวัดนราธิวาสต่อไป

6) เส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวหลัก รวมถึงการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวสู่อาเซียน

จากการศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนกับแหล่งท่องเที่ยวหลักในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้เห็นถึงศักยภาพและความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนในบางพื้นที่กับแหล่งท่องเที่ยวของประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคอาเซียน คือ ประเทศมาเลเซีย โดยการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สามารถเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวกับประเทศมาเลเซียได้ มีดังนี้ คือ

- การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดสตูล ซึ่งประกอบด้วย ชุมชนบาขันใหญ่ และชุมชนควนโพธิ์ โดยสามารถเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่อาเซียนได้ โดยใช้การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวจากชุมชนบาขันใหญ่ และชุมชนควนโพธิ์ จากจุดผ่านแดนด่านวังประจัน จังหวัดสตูล ซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกับด่านวังเกรียน รัฐเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซีย ซึ่งการเชื่อมโยงดังกล่าวนี้จะก่อให้เกิดเส้นทางท่องเที่ยวใหม่ ระหว่างชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดสตูล (ชุมชนบาขันใหญ่ และชุมชนควนโพธิ์) กับชุมชนท่องเที่ยวของประเทศมาเลเซีย คือ ชุมชนบายากูริง ซึ่งเป็นชุมชนท่องเที่ยวในรูปแบบของโฮมสเตย์ ที่ตั้งอยู่ในรัฐเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซีย รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่อยู่ในระหว่างเส้นทางของพื้นที่แดนประเทศไทยกับประเทศมาเลเซีย

- การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดสงขลา ซึ่งประกอบด้วย ชุมชนท่าหิน และชุมชนวิถิพุทธคลองแดน ซึ่งสามารถเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่อาเซียนได้ โดยใช้การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวจากชุมชนท่าหิน และชุมชนวิถิพุทธคลองแดน จังหวัดสงขลา เชื่อมผ่านจุดผ่านแดนด่านสะเดา จังหวัดสงขลา ซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกับรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย ซึ่งการเชื่อมโยงดังกล่าวนี้จะก่อให้เกิดเส้นทางท่องเที่ยวใหม่ ระหว่างชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดสงขลา (ชุมชนท่าหิน และชุมชนวิถิพุทธคลองแดน) กับชุมชนท่องเที่ยวของประเทศมาเลเซีย คือ ชุมชนกำปงเจอรูรุ ซึ่ง เป็นชุมชนท่องเที่ยวในรูปแบบของโฮมสเตย์และการเรียนรู้วิถีการเกษตร ตั้งอยู่ในรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่อยู่ในระหว่างเส้นทางของพื้นที่แดนประเทศไทยกับประเทศมาเลเซีย

- การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดยะลา ซึ่งประกอบด้วย ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9 และชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 10 ซึ่งสามารถเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่อาเซียนได้ โดยใช้การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวจาก ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9 และชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 10 จังหวัดยะลา เชื่อมผ่านจุดผ่านแดนด่านเบตง จังหวัดยะลา ซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกับรัฐเปรัก ประเทศมาเลเซีย ซึ่งการเชื่อมโยงดังกล่าวนี้จะก่อให้เกิดเส้นทางท่องเที่ยวใหม่ ระหว่างชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดยะลา กับชุมชนท่องเที่ยวของประเทศมาเลเซีย คือ ชุมชนกำปง ซึ่งเป็นชุมชนท่องเที่ยวในรูปแบบของโฮมสเตย์และการเรียนรู้วิถีปาเขา ตั้งอยู่ในรัฐเปรัก ประเทศมาเลเซีย รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่อยู่ในระหว่างเส้นทางของพื้นที่แดนประเทศไทยกับประเทศมาเลเซีย

2. การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)

จากผลการศึกษาวิจัย โดยการลงพื้นที่เพื่อสำรวจข้อมูลด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งในส่วน of แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว และบริการด้านการท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนกับแหล่งท่องเที่ยวหลัก เพื่อนำไปสู่การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ภายใต้กระบวนการจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อรับฟังความคิดเห็นของแกนนำชุมชน และหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ในพื้นที่วิจัยทั้ง 10 ชุมชนของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงการทดสอบโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบางส่วน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีความหลากหลายและน่าสนใจมากขึ้น ซึ่งสามารถสรุปโปรแกรม

การท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) ได้ตามรายละเอียดดังนี้ คือ

1) โปรแกรมการท่องเที่ยวในลักษณะการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน กับแหล่งท่องเที่ยวหลักในพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วย 3 โปรแกรมท่องเที่ยว คือ

1. โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3 วัน 2 คืน “สัมผัสหัตถกรรม 2 ผังมหาสมุทร” (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล-สงขลา-หาดใหญ่)
2. โปรแกรมการท่องเที่ยว 3 วัน 2 คืน “มนต์เสน่ห์เมืองชายแดนใต้สุดแห่งสยาม” (เส้นทาง หาดใหญ่-เบตง-เมืองยะลา-หาดใหญ่)
3. โปรแกรมการท่องเที่ยว 3 วัน 2 คืน “เยือนถิ่นพหุวัฒนธรรม งามล้ำคุณค่าทางประวัติศาสตร์” (เส้นทาง หาดใหญ่-ปัตตานี-นราธิวาส-หาดใหญ่)

2) โปรแกรมการท่องเที่ยวในลักษณะที่มุ่งเน้นท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วย 5 โปรแกรมหลัก และ 20 โปรแกรมย่อย คือ

1. โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดสงขลา (ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน และชุมชนท่าหิน) ซึ่งสามารถพัฒนาได้ 4 โปรแกรม ดังนี้

- 1.1 โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวเที่ยวคลองแดน” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนวิถีพุทธคลองแดน)
- 1.2 โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “ไหว้พระ สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สัมผัสวิถีชีวิตคนคลองแดน” (เส้นทาง หาดใหญ่-เกาะยอ-สทิงพระ-คลองแดน-นครศรีธรรมราช)
- 1.3 โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวเที่ยวท่าหิน เยือนถิ่นวิถีโหนด นา เล” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนท่าหิน)
- 1.4 โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “เรียนรู้วิถีโหนด นา เล ท่าหิน ชมวิถีถิ่นทะเลสาบสงขลา” (เส้นทาง หาดใหญ่-ชุมชนท่าหิน-เกาะยอ-หาดใหญ่)

2. โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดสตูล (ชุมชนบากันใหญ่ และชุมชนควนโพธิ์) ซึ่งสามารถพัฒนาได้ 4 โปรแกรม ดังนี้

- 2.1 โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวเที่ยวล่องเรือเที่ยวบากันใหญ่” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนบากันใหญ่)
- 2.2 โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “ชมสันหลังมังกรแดน ลัดเลาะแหล่งอนุรักษ์ป่าชายเลน สัมผัสมนต์เสน่ห์วิถีประมงบากันใหญ่” (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล-หาดใหญ่)
- 2.3 โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวเที่ยวควนโพธิ์” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนควนโพธิ์)
- 2.4 โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “เรียนรู้วิถีเกษตรพอเพียง ภูมิปัญญาชาวนา สัมผัสธรรมชาติชุมชนควนโพธิ์” (เส้นทาง หาดใหญ่-สตูล (ชุมชนควนโพธิ์) -หาดใหญ่)

3. โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดปัตตานี (ชุมชนบางปู และชุมชนทรายขาว) ซึ่งสามารถพัฒนาได้ 4 โปรแกรม ดังนี้

3.1 โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวเที่ยวบางปู” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนบางปู)

3.2 โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “ชมธรรมชาติป่าชายเลน สัมผัสมหัศจรรย์อุโมงค์โกงกางบางปู” (เส้นทาง หาดใหญ่-ปัตตานี-หาดใหญ่)

3.3 โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวเที่ยวทรายขาว” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนทรายขาว)

3.4 โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “ชุมชนทรายขาว พรวนน้ำตกสวย อุดมด้วยธรรมชาติ และไมตรีแห่งวิถีพุทธวัฒนธรรม” (เส้นทาง หาดใหญ่-ปัตตานี (ชุมชนทรายขาว) - หาดใหญ่)

4. โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดยะลา (ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9 และชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 10) ซึ่งสามารถพัฒนาได้ 4 โปรแกรม ดังนี้

4.1 โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวจุฬาภรณ์ 9” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9)

4.2 โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “เรียนรู้ประวัติศาสตร์หลังการสู้รบ และวิถีการดำรงชีวิตชุมชนในผืนป่าฮาลาบาลา” (เส้นทาง หาดใหญ่-เบตง(ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 9) - หาดใหญ่)

4.3 โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวจุฬาภรณ์ 10” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 10)

4.4 โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “สัมผัสประวัติศาสตร์คอมมิวนิสต์ มาลายา และวิถีการพึ่งพาผืนป่าชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 10” (เส้นทาง หาดใหญ่-เบตง (ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 10)-หาดใหญ่)

5. โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส (ชุมชนวัดชลธาราสিংเห และชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 12) ซึ่งสามารถพัฒนาได้ 4 โปรแกรม ดังนี้

5.1 โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวท่องเที่ยววัดชลฯ” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนวัดชลธาราสিংเห)

5.2 โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “ชุมชนประวัติศาสตร์ วัดพิทักษ์แผ่นดินไทย วิถีแห่งความเรียบง่ายในสไตล์ชาวเจ๊ะเห” (เส้นทาง หาดใหญ่-ตากใบ จ.นราธิวาส - หาดใหญ่)

5.3 โปรแกรมท่องเที่ยว “วันเดียวท่องเที่ยวจุฬาภรณ์พัฒนา 12” (เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 12)

5.4 โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน “ดื่มดำธรรมชาติกลางหุบเขา บอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์แห่งวิถีชาวจุฬารักษ์ 12 ” (เส้นทาง หาดใหญ่-สุคริณ จ.นราธิวาส - หาดใหญ่)

5.2 การนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้กับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว และองค์กรที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

การนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) ให้กับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว และองค์กรที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จากการศึกษาเพื่อพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) โดยจากผลการวิจัยสามารถพัฒนาออกมาเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่วิจัยของ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะหลักๆ คือ 1) โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกันระหว่าง 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้กับแหล่งท่องเที่ยวหลัก จำนวน 3 โปรแกรม และ 2) โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มุ่งเน้นการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนเป็นหลัก จำนวน 20 โปรแกรม นั้น และเพื่อให้เกิดการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างเป็นรูปธรรม คณะผู้วิจัยจึงได้นำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวซึ่งได้รับการพัฒนาให้เกิดขึ้นจากงานวิจัยครั้งนี้ให้แก่ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวทั้งในและนอกพื้นที่ รวมถึงหน่วยงานในองค์กรต่างๆ ที่สนใจ ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้ คือ

1) การนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้กับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวทั้งในและนอกพื้นที่ อาทิ บริษัทสตูล ซี.พี.เอส. ทราเวล, บริษัทบัดดีเอเจนซีทราเวล, อันดามันดิศค์ฟเวอร์ และอันนาทัวร์

2) การนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว อาทิ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสตูล สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาสงขลา สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดปัตตานี สำนักงานท่องเที่ยวจังหวัดนราธิวาส การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานหาดใหญ่ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานนราธิวาส

3) การนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ร่วมกับผู้ประกอบการบริษัทนำเที่ยว นัตตี้แอดเวเจอร์ทัวร์ และสมาคมไทยท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ (TRTA) ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในงาน World Travel Market ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ในระหว่างวันที่ 7-9 พฤศจิกายน 2559 ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวที่ได้ทำการนัดหมายเพื่อเจรจาซื้อขายโปรแกรมการท่องเที่ยวจากหลากหลายประเทศ อาทิ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศอิตาลี และประเทศอังกฤษ เป็นต้น

จากการนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งได้รับการพัฒนาจากการวิจัยในครั้งนี้ ให้กับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวต่างๆ จะเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมด้านการตลาด

การท่องเที่ยว และประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้เป็นรู้จักอย่างแพร่หลายแก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไปอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น อันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สู่ความยั่งยืนต่อไป

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 เชิงนโยบาย

การส่งเสริมด้านการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ((สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) ควรมีนโยบายในการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ อาทิ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น โดยควรมุ่งเน้นการส่งเสริมที่มีความต่อเนื่อง และการส่งเสริมการตลาดในเชิงรุก เช่น มีนโยบายให้ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวส่งเสริมการจัดทำโปรแกรมนำเที่ยวลงไปในชุมชนให้มากขึ้น โดยมีหน่วยงานภาครัฐหนุนเสริมในด้านการอำนวยความสะดวก และสิทธิพิเศษสำหรับภาคเอกชนที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น การลดหย่อนภาษีให้กับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวดังกล่าว เป็นต้น เพื่อสร้างแรงดึงดูดใจให้กับภาคเอกชนเพิ่มมากขึ้น

5.3.2 เชิงพัฒนา

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายและความน่าสนใจของทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงเป็นเส้นทางท่องเที่ยวและโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าด้านการท่องเที่ยวให้เกิดกับชุมชนเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามเพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดความต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ จำเป็นอย่างยิ่งที่หน่วยงานด้านการพัฒนาในเชิงพื้นที่ อาทิ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานหาดใหญ่ สำนักงานนราธิวาส สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวทั้งในและนอกพื้นที่ ต้องมีการดำเนินงานเพื่อการส่งเสริมการตลาดอย่างบูรณาการร่วมกัน เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดการขับเคลื่อนด้านการตลาดในทุกมิติอย่างมีประสิทธิภาพ

5.3.3 เชิงวิจัย

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึงเส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สามารถเชื่อมโยงได้กับแหล่งท่องเที่ยวหลักของพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งทำให้เกิดความน่าสนใจต่อโปรแกรมการท่องเที่ยวมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามพบว่า การส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาพรวมยังมีลักษณะเป็นการทำตลาดแบบตั้งรับ คือ การที่ชุมชนรอให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่เองโดยไม่ได้เน้นการประชาสัมพันธ์ข้อมูลให้เข้าถึงนักท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง รวมถึงยังไม่ได้เชื่อมโยงและทำการตลาดร่วมกับผู้ประกอบการนำเที่ยว หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจะต้องศึกษาวิจัยในประเด็นของรูปแบบการส่งเสริมการตลาดในเชิงรุก ซึ่งหมายถึง การมุ่งเน้นการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยวของชุมชนไปยังนักท่องเที่ยวให้ครอบคลุมและทั่วถึงมากยิ่งขึ้น ประกอบกับการส่งเสริมและทำการตลาดร่วมกันกับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดความเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น แต่

อย่างไรก็ตาม อีกประเด็นของการศึกษาวิจัยที่ควรศึกษาเพิ่มเติมควบคู่กันไปด้วย คือ การศึกษาวิจัยในประเด็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดี และการสร้างความมั่นใจในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่สนใจเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งนี้เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และสร้างภาพลักษณ์ความเชื่อมั่นด้านการท่องเที่ยวให้กับพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2549. แนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2556. สถานการณ์การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางเข้าประเทศไทย ไตรมาสแรก ปี 2556. TAT Tourism Journal. ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-กันยายน): 4-11 <http://www.etatjournal.com>.
- จริน ศิริ. 2550. การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวในชุมชน กับการใช้วัฒนธรรมชุมชนพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยว. วิทยาลัยการจัดการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ. กรุงเทพฯ.
- ฉัตรเฉลิม งามอาจานศาล. 2551. การท่องเที่ยวเชิงแนวคิด: ผลิตภัณฑ์หรือนวัตกรรมใหม่. TAT Tourism Journal. ฉบับที่ 4 (ตุลาคม-ธันวาคม): 1-17. <http://www.etatjournal.com>.
- นราวดี บัวขวัญ และคณะ. 2557. รายงานวิจัย แนวทางพัฒนามาตรฐานที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สู่อาเซียน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- นราวดี บัวขวัญ และคณะ. 2558. รายงานวิจัย การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) และ 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย ภายใต้มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่อาเซียน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา. 2543. การจัดการธุรกิจนำเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 1. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เบญญาดา ฉัตรไชยาฤกษ์. 2550. การปรับปรุงแผนการท่องเที่ยวในภาคเหนือของประเทศไทย สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทย. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปรัชญากรณ์ ไชยคช และคณะ. 2558. รายงานวิจัย การเปรียบเทียบมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) และ 4 รัฐ (กลันตัน เปรัก เคดาห์ และเปอร์ลิส) ประเทศมาเลเซีย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- พจนา สวนศรี. 2546. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน Community-Based Tourism Handbook. โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท มายด์กราฟฟิค จำกัด.
- วัชร หิรัญพันธ์. 2551. แนวทางการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวสำเร็จรูป การส่งเสริมการตลาด และจิตวิทยา การบริการผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดภูเก็ต พังงา กระบี่. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ: 37-53.
- วีระพล ทองมา. 2551. การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT) สำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในเขตที่ดินป่าไม้. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. <http://www.dnp.go.th>. (สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2557)

สินธุ์ สโรบล. 2547. **การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. จดหมายข่าวประชาคมวิจัย15 (57): 15-17.
สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ. 2552. เอกสารประกอบการประชุมเชิง
ปฏิบัติการริมสระเปียงงานวิจัย. วันที่ 19-21พฤศจิกายน 2552. เชียงใหม่.

Walter Jamieson. 2552. **แนวทางการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: ศูนย์
เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย (ACTPPR) คณะ
สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภาษาอังกฤษ

Asli D.A. Tasci, Kelly J. Semrad, Semih S. Yilmaz. 2013. **COMMUNITY BASED TOURISM
Finding the Equilibrium in the COMCEC Context Setting the Pathway for
the Future Rosen Faculty Scholarship and Creative Works. Paper 261.**
Available on <http://stars.library.ucf.edu/rosenscholar/261>

Edward, I. 1991. **Tourism Planning: an integrated and sustainable development
approach**. New York: Van Nostrand Reinhold.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสนทนากลุ่ม แบบประเมิน

แบบสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยว

โครงการวิจัย : การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้
(สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส)

*****

1. ข้อมูลทั่วไป

1.1 ชื่อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว.....

1.2 สถานที่ตั้ง.....

1.3 ผู้ให้ข้อมูล.....

2. ประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยว

☐ แหล่งท่องเที่ยว โดยมีลักษณะ คือ

☐ แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ

☐ แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

☐ แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

☐ แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา/ศรัทธา/ความเชื่อ

☐ แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

☐ แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

☐ อื่น ๆ ระบุ.....

☐ เทศกาลงานประเพณี ระบุรายละเอียด

.....

.....

.....

.....

☐ กิจกรรมการท่องเที่ยว ระบุรายละเอียด

.....

.....

.....

.....

.....

.....

☐ ผลิตภัณฑ์ สินค้าชุมชน ระบุรายละเอียด

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

☐ อาหารท้องถิ่น ระบุรายละเอียด

.....

.....

.....

.....

.....

.....

☐ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ระบุรายละเอียด

.....

.....

.....

.....

.....

.....

☐ อื่น ๆ ระบุรายละเอียด

.....

.....

.....

3. รายละเอียดของทรัพยากรการท่องเที่ยว

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. ภาพถ่ายของสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว.....(บันทึกรหัสไฟล์ภาพ)

ชื่อ/นามสกุล (ผู้บันทึกข้อมูล).....
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

แบบสังเกต

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวของชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้
(สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส)

.....

ชื่อชุมชน.....
 สถานที่ตั้ง.....
 ผู้บันทึก (ชื่อ/สกุล)..... โทรศัพท์.....
 Email: .....
 วัน/เดือน/ปี (การบันทึกข้อมูล).....

ลักษณะมีส่วนร่วม	รายละเอียด	สรุปประเด็นสำคัญ

แบบสนทนากลุ่ม

การประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวของชุมชนวิถีพุทธคลองแดน

ประเด็นการประชุม	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ความคิดเห็นของกลุ่มสนทนา
1. ทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนที่มีความโดดเด่น		
2. การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อนำเสนอผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวของชุมชน		
3. การพัฒนาโปรแกรมท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อนำเสนอนักท่องเที่ยว		

.....ผู้จัดบันทึก
วันที่.....เดือน.....ปี พ.ศ.....

**แบบประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส)**

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามชุดนี้สำหรับผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้
2. ขอให้ตอบแบบสอบถาม 1 แบบสอบถาม/ต่อ 1 ท่าน

แบบสอบถามชุดนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ข้อมูลของท่านจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป

ข้อมูลทั่วไป (โปรดเขียน ✓ หรือให้รายละเอียดในช่องว่าง)

1. ชื่อ - สกุล .....
2. ตำแหน่ง.....
3. ชื่อหน่วยงาน/สังกัด.....
4. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

**ระดับความพึงพอใจในของผู้เข้าร่วมทดสอบเส้นทางและโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส)**

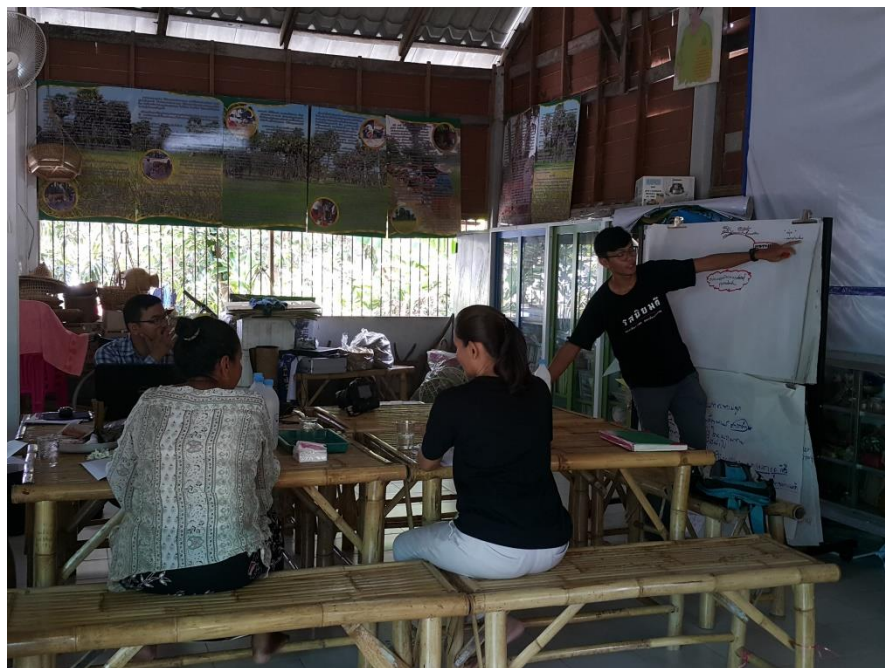
รายการ	พอใจมาก (5)	พอใจ (4)	เฉย ๆ (3)	ไม่ค่อยพอใจ (2)	ไม่พอใจมาก (1)
ด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่/ บุคลากรที่ให้บริการ					
1. การให้บริการเป็นไปด้วยความสุภาพเป็นมิตร					
2. การให้บริการเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว					
3. ดูแลเอาใจใส่ กระตือรือร้น เต็มใจให้บริการ					
4. ให้คำแนะนำ หรือตอบข้อซักถามเป็นอย่างดี					
ด้านกระบวนการ ขั้นตอนการให้บริการ					
5. การให้บริการเป็นระบบและเป็นขั้นตอน					
6. มีระยะเวลาการให้บริการที่เหมาะสม					
7. มีการให้บริการเป็นไปตามลำดับก่อน – หลัง อย่างยุติธรรม					
8. มีคำแนะนำ (เอกสารหรือบุคลากรหรือป้ายประกาศหรืออื่น ๆ) อย่างชัดเจน					

รายการ	พอใจมาก (5)	พอใจ (4)	เฉย ๆ (3)	ไม่ค่อยพอใจ (2)	ไม่พอใจมาก (1)
9. มีผู้รับความคิดเห็น หรือแบบประเมินการบริการ					
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก					
10. ด้านการเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวก/ ปลอดภัย/ มีป้ายสัญลักษณ์บอกทางชัดเจน					
11. มีสถานที่จอดรถเพียงพอ เหมาะสม สะดวก ปลอดภัย					
12. มีห้องน้ำ - ห้องสุขา ที่สะอาด/ เพียงพอ/ สะดวกต่อการใช้งาน					
13. มีร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มมีจำหน่ายเพียงพอ/ ราคาเหมาะสม/ ความสะอาด/ คุณภาพอาหาร					
14. มีการสื่อความหมายต่าง ๆ เช่น ป้าย/ สัญลักษณ์การให้ความรู้ เอกสารแผ่นพับ					
15. มีสาธารณูปโภคพื้นฐาน (ไฟฟ้า, น้ำดื่ม/น้ำใช้, โทรศัพท์สาธารณะ) มีคุณภาพ ใช้การได้ดี					
16. มีการจัดสถานที่เพื่อใช้พักผ่อนหย่อนใจ บริเวณแหล่งท่องเที่ยว (ความสะอาด/ สวยงาม, การตกแต่งด้านภูมิสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมกลมกลืนกับธรรมชาติ, การดูแลความปลอดภัย, การให้ข้อมูล - ความรู้, สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน)					
17. มีสิ่งอำนวยความสะดวก อุปกรณ์เครื่องใช้และความสะอาดของบ้านพัก(กรณีนักท่องเที่ยวพักค้างแรม)					
โดยรวมแล้วท่านมีความพึงพอใจต่อการมาใช้บริการแหล่งท่องเที่ยวครั้งนี้มากน้อยแค่ไหน					

ภาคผนวก ข
ภาพประกอบการลงพื้นที่เพื่อจัดเก็บข้อมูล

คณะผู้วิจัยลงพื้นที่สำรวจและประชุมกลุ่มย่อยแกนนำชุมชน

สำรวจข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมท่องเที่ยว และเส้นทางเชื่อมโยง

ประชุมกลุ่มย่อยเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

การประชุมรับฟังความคิดเห็นจากผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวเกี่ยวกับโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว
การทดสอบโปรแกรมการท่องเที่ยวตัวอย่าง

การนำคณะลงพื้นที่ทดสอบโปรแกรมท่องเที่ยว

คณะนักท่องเที่ยวร่วมทำกิจกรรมท่องเที่ยวกับชุมชน

คณะฯ ทดสอบกิจกรรมท่องเที่ยวตามโปรแกรมฯ

เมนูอาหารพื้นที่ของชุมชน

คณะเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนตามโปรแกรมฯ

ธนาคารปูม้า กิจกรรมเชิงอนุรักษ์ในโปรแกรมฯ

ภาคผนวก ค
หนังสือรับรองการนำผลงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์

หนังสือรับรองการดำเนินงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์

ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน
หมู่ที่ 2 ตำบลคลองแดน
อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา 90140

15 ธันวาคม 2560

เรื่อง การนำผลงานวิจัยโครงการ “การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดน

ภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)” สู่การใช้ประโยชน์

เรียน ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ตามที่ได้มีการดำเนินแผนงานวิจัย “การตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)” โครงการย่อยที่ 2 “การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทย (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)” ภายใต้แผนงานวิจัย “การตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)” โดยการสนับสนุนงบประมาณของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ประจำปี 2559 ซึ่งมี ดร.นราวดี บัวขวัญ เป็นหัวหน้าโครงการย่อยที่ 2 นั้น

ทั้งนี้ จากการดำเนินการวิจัยฯ ดังกล่าว ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญ และประโยชน์จากผลงานวิจัยโครงการย่อยที่ 2 “การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทย (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)” เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลในการวางแผน และการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนวิถีพุทธคลองแดน และนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าวให้กับนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว และผู้ที่สนใจต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(นายเกรียงไกร อนันตพงศ์)

ประธานชุมชนวิถีพุทธคลองแดน

หนังสือรับรองการดำเนินงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์

ชุมชนบ้านบากันใหญ่
หมู่ที่ 2 ตำบลเกาะสาหร่าย
อำเภอเมือง จังหวัดสตูล 90100

20 ธันวาคม 2560

เรื่อง การนำผลงานวิจัยโครงการ “การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัด
ชายแดน

ภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)” สู่การใช้ประโยชน์

เรียน ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ตามที่ได้มีการดำเนินแผนงานวิจัย “การตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดน
ภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)” โครงการย่อยที่ 2 “การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยว
โดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทย (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)”
ภายใต้แผนงานวิจัย “การตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา
ปัตตานี และนราธิวาส)” โดยการสนับสนุนงบประมาณของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ประจำปี
2559 ซึ่งมี ดร.นราวดี บัวขวัญ เป็นหัวหน้าโครงการย่อยที่ 2 นั้น

ทั้งนี้ จากการดำเนินการวิจัยฯ ดังกล่าว ชุมชนบ้านบากันใหญ่ ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญ และ
ประโยชน์จากผลงานวิจัยโครงการย่อยที่ 2 “การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัด
ชายแดนภาคใต้ประเทศไทย (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)” เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลในการ
วางแผน และการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านบากันใหญ่ และนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุม
ชมดังกล่าวให้กับนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว และผู้ที่สนใจต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(นายอดุลย์ ชนะบัณฑิต)

ประธานชุมชนบ้านบากันใหญ่

หนังสือรับรองการนำงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์

ชุมชนจุฬาภรณ์พัฒนา 12

หมู่ที่ 13 ตำบลสุคีริน

อำเภอสุคีริน จังหวัดนราธิวาส 96190

20 ธันวาคม 2560

เรื่อง การนำผลงานวิจัยโครงการ “การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัด
ชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)” สู่การใช้ประโยชน์

เรียน ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ตามที่ได้มีการดำเนินแผนงานวิจัย “การตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)” โครงการย่อยที่ 2 “การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทย (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)” ภายใต้แผนงานวิจัย “การตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)” โดยการสนับสนุนงบประมาณของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ประจำปี 2559 ซึ่งมี ดร.นราวุธ บัวขวัญ เป็นหัวหน้าโครงการย่อยที่ 2 นั้น

ทั้งนี้ จากการดำเนินการวิจัยฯ ดังกล่าว ชุมชนจุฬารักษ์พัฒนา 12 ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญ และประโยชน์จากผลงานวิจัยโครงการย่อยที่ 2 “การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทย (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)” เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลในการวางแผน และการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจุฬารักษ์พัฒนา 12 และนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าวให้กับนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว และผู้สนใจต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(นายตรอแม บินชา)

ประธานชุมชนจุฬารักษ์พัฒนา 12

หนังสือรับรองการนำงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์

ห้างหุ้นส่วนจำกัด อัลนาฮอไลเคย์ทัวร์
อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

24 ธันวาคม 2560

เรื่อง การนำผลงานวิจัยโครงการ “การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดน

ภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)” สู่การใช้ประโยชน์

เรียน ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ตามที่ได้มีการดำเนินแผนงานวิจัย “การตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)” โครงการย่อยที่ 2 “การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทย (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)”

ภายใต้แผนงานวิจัย “การตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)” โดยการสนับสนุนงบประมาณของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ประจำปี 2559 ซึ่งมี ดร.นราวดี บัวขวัญ เป็นหัวหน้าโครงการย่อยที่ 2 นั้น

ทั้งนี้ จากการดำเนินการวิจัยฯ ดังกล่าว หจก.อัลนาฮอเลียทัวร์ ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญ และประโยชน์จากผลงานวิจัยโครงการย่อยที่ 2 “การพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทย (สตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส)” เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลในการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และนำเสนอขายโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนดังกล่าวให้กับนักท่องเที่ยวต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ และขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(นางสาวกุชาหารีนา กুবอสู)

ผู้จัดการห้างหุ้นส่วนจำกัด อัลนาฮอเลียทัวร์